

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BÖLGESEL ÖRGÜTLENMELERE BİR
ÖRNEK: KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ**

Yüksek Lisans Tezi

ŞAMİL CANBEK

İstanbul, 2006

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BÖLGESEL ÖRGÜTLENMELERE BİR
ÖRNEK: KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ**

Yüksek Lisans Tezi

ŞAMİL CANBEK

Danışman: Prof. Dr. AHMET TABAKOĞLU

İstanbul, 2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ŞEKİL VE TABLO LİSTESİ	IV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
1. KÜRESELLEŞME VE KURUMLARI	2
1.1. Kavramsal Çerçeve	2
1.1.1. Ekonomik Açıdan Küreselleşme	10
1.1.1.1. Ekonomik Açıdan Küreselleşme ve Kurumları	17
1.1.1.1.1. Uluslararası Para Fonu (IMF)	17
1.1.1.1.2. Dünya Bankası	19
1.1.1.1.3. Dünya Ticaret Örgütü	24
1.1.1.1.4. Sekiz Gelişmiş Ülke (G-8)	27
1.1.1.1.5. Davos Dünya Ekonomik Forumu	36
1.1.2. Ekonomik Açıdan Küreselleşme ve Eleştiriler	36
2. BÖLGESELLEŞME VE ÖRNEKLERİ	41
2.1. Bölgesel Entegrasyon	41
2.1.1. Ekonomik Entegrasyon	42
2.2. Bölgesel Entegrasyon Örnekleri	43
2.2.1. Avrupa Birliği	43
2.2.2. NAFTA	48

2.2.3. APEC	49
2.2.4. ASEAN	49
2.2.5. KEİB	54
2.2.6. MERCOUR	57
3. KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ TEŞKİLATI'NIN OLUŞUMU VE ORGANİZASYON YAPISI	58
3.1. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Oluşumu	58
3.1.1. Bir Ortak Güvenlik Endişesinin Ortaya Çıkışı	58
3.1.2. Monarşik Rejimleri Koruma	62
3.1.3. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Oluşumu	63
3.1.4. Körfez İşbirliği Konseyinin Amaçları ve Temel Veriler	68
3.2. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Organizasyon Yapısı	70
3.2.1. Yüksek Konsey	70
3.2.2. Bakanlar Konseyi	72
3.2.3. Genel Sekreterlik	72
4. KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ'NİN BÖLGESEL VE KÜRESEL İLİŞKİLERİ	76
4.1. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Bölgesel İlişkileri	76
4.1.1. KİK Ülkelerinin Ekonomik Potansiyeli	76
4.1.2. KİK Ülkeleri Fonları ve İşbirlikleri	74
4.1.3. KİK Ülkelerinde Gümrük Birliği Uygulaması Geçilmesi	79

4.1.4. Ortak Para Uygulaması	81
4.2. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Küresel İlişkileri	82
4.2.1. Konseyin Dış Politikası ve En Önemli Hedefleri	82
4.2.2. Konsey'in Uluslararası Ekonomik ve Politik İlişkileri	83
4.2.2.1. Dış Ekonomik İşbirlikleri	83
4.2.2.2. Dış Politika ve KİK	86
4.2.2.2.1. Akdeniz Diyalogu	86
4.2.2.2.2. İstanbul İşbirliği Girişimi	89
4.2.2.2.3. İKÖ-AB Ortak Forumu ve KİK	91
4.2.2.3. KİK Ülkeleri ve Savunma	93
SONUÇ	96
BİBLİYOGRAFYA	97
EKLER	100

ŞEKİL VE TABLO LİSTESİ

A. Şekil Listesi

Şekil 1. Ekonomik İlerleme	16
Şekil 2. Dünyada Kişi Başına Düşen GSYİH	16
Şekil 3. 1945-2005 Yılları Arasında IMF'nin Genişlemesi	17

B. Tablo Listesi

Tablo 1. G-7 Ülkelerinin GSYİH'ları	30
Tablo 2. G-7 Ülkelerinin İhracatı	31
Tablo 3. G-7 Ülkelerinin İthalatı	31
Tablo 4. Suudi Arabistan'ın KİK Ülkeleri ve Diğer Yabancı Ülkelere İhracatı	100
Tablo 5. Suudi Arabistan'ın KİK Ülkeleri ve Diğer Yabancı Ülkelerden İthalatı	101
Tablo 6. KİK Ülkelerinin Toplam İş Gücü	102
Tablo 7. KİK Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla	104
Tablo 8. KİK Ülkeleri Petrol Gelirleri	105
Tablo 9. KİK Ülkeleri Petrol Rezervleri	106
Tablo 10. KİK Ülkeleri Petrol Üretimi	107
Tablo 11. KİK Ülkeleri Toplam Nüfusu	108

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
Çev.	Çeviren
DB	Dünya Bankası
DTO	Dünya Ticaret Örgütü
Ed.	Editör
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	International Monetary Fund
ITO	International Trade Organization
İİG	İstanbul İşbirliği Girişimi
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
İÜSBF	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
KEDÖ	Körfez Endüstriyel Danışma Örgütü
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİK	Körfez İşbirliği Konseyi
NGO	Non-government Organizations
s.	Sayfa
Sy.	Sayı
UAÖ	Uluslararası Af Örgütü
USS	Uluslararası Sermaye Sınıfı
WEF	World Economic Forum

GİRİŞ

Küreselleşme çok sık karşılaştığımız yaygın bir kullanım olarak günlük dilde, akademik dünyada; tüm hayatımıza sirayet etmiş bir olgu gibi her alanda karşımıza çıkmaktadır. Tüm yaşam alanlarını etki altına aldığı varsayılan; en azından üzerinde her platformda tartışmalar üretilen bir durumun araştırma konusu olması anlaşılır bir haldir. Bugüne kadar birçok akademisyen küreselleşmeyi çeşitli yönleri ile ele almıştır.

Karşı karşıya kaldığımız vakıanın çok yönlü olması, etki alanlarını da geniş kılmaktadır. Dolayısıyla böyle bir kavramın ne olduğu ve etki alanları ile ilgili araştırmaların da olması kaçınılmaz bir durumdur. Bu bağlamda kavramın içerdiklerini ve dışladıklarını da belirleyerek ne olup olmadığını anlama çabası esastır. Sonrasında ilgi ve etki alanları ile bağlantı kurmak gerekir.

Konumuz muvacehesinde olaya bakar isek; yapmaya çalıştığımız öncelikle kavramsal çerçeveyi çizmeye çalışmaktı. Kavramın birçok veçhesi olması münasebeti ile felsefi, politik, ekonomik ağırlıklı bakışlar serdetmek pekâlâ mümkün görünmekte idiye de; hemen belirtmek gerekir ki tüm bu yaklaşımları birbirinden soyutlayarak yalın ve tek bir disipliner bakış pek mümkün olmasa gerekti. Dolayısı ile genel kavramsallaştırma ile beraber; konumuzla ilintisi bakımından ekonomi disiplininin ağırlığını gözeterek bir yaklaşım geliştirmeye çalıştık.

Ardından küreselleşmenin vurgu katsayısının yüksekliği, en azından söylem düzeyinde, bu kadar açık ve ortada iken; bölgesel örgütlenmeler veya bölgesel entegrasyonlar olgusunun ortaya çıkması ne ifade ediyordu; sorusuna karşılık bölgesel örgütlenmelerin hangi teorik düzlemde hayatın pratiğine aktığını anlamak gerekiyordu.

Son kısımda ise konumuz açısından hedef noktası olan bir bölgesel entegrasyonu; Körfez İşbirliği Konseyi'ni incelemek söz konusu idi. Bu bölümde Konsey'in oluşumuna etki eden bölgesel ve küresel faktörler ortaya konulmaya çalışılmış ve temel kuruluş amaçları zikredilmiştir. Daha sonra Konsey'in organizasyon yapısı ve kuruluş esasları belirtilmiştir. Eldeki imkânlar kullanılarak; özellikle elektronik veri tabanı kapsamında ve uluslararası bilgi ağlarından faydalanılarak konuya belli bir katkı yapılmaya çalışılmıştır.

1. KÜRESELLEŞME VE KURUMLARI

1.1. Kavramsal Çerçeve

Küreselleşme veya globalleşme kavramı ağırlıklı olarak yirminci yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış; etki ve söylem düzeyinde de giderek daha fazla görünür olmaktadır.

Küreselleşmeden bahsedildiği anda; demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi ve sivil toplumun ön plana çıktığı gözükmekte; sürekli bu kavramlara vurgu yapılmaktadır.

Ancak bu kavramla ilgili pek çok görüş, analiz, yaklaşım ve olabildiğince yayın v.s. vardır. Bunların örtüştüğü ve ayrıştığı noktalar mevcuttur. Bununla birlikte söylenebilir ki; kaçınılmaz olan, etken ve egemen bir görünümün orta yerde olduğudur.

Bu çerçevede; 21. yüzyıl uluslararası sistemine egemen olan temel niteliklerden birinin de küreselleşme olgusu olduğu, yaygın bir söylemle, ifade edilmektedir. Küreselleşme tüm sorunların ve çözümlerin küresel boyutta etkilerinin birlikte yaşanmasına yol açmıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde söz konusu olan bir güvenlik sorunu ya da bir toplumsal, siyasal ve ekonomik sorun, ilgili bölgeye veya ülkeye özgü kalmamakta ve bundan tüm insanlık belli derecelerde, ama bir şekilde etkilenmektedir.

Küreselleşmenin, beraberinde açık toplum, demokrasi, insan hakları, liberalizm gibi değerleri evrensel değerler haline getirdiği, iletişim ve teknoloji üretkenler ile tüketenler arasındaki sınırların yapay hale geldiği bahis konusu edilmektedir. Küresel alışkanlık ve kültürlerin ortaya çıktığı ve bunların yerel kültürleri baskıları altına aldığı, insanlığın sanattan, spora kadar her alanda yeni paylaşım sürecinin içine girdiği, fakat bu paylaşımın beraberinde küresel bir rekabeti de kaçınılmaz kıldığı zikredilmektedir.¹

Genel yaklaşım çerçevesinde bakıldığında; küreselleşme tüm dünyayı, farklı düzeylerde olmak koşuluyla, birçok açıdan etkilemektedir. Çok boyutlu etkin ve baskın bir olgu görünümünde olan bu olgu, genel bu anlatımın yanında, farklı veya benzer birçok yaklaşımı da üretmiştir.

¹ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 57-58.

Anthony Giddens, bu olgunun tüm dünyada ne kadar etkin ve egemen olduğunu izah etmek sadedinde; kavramın çeşitli dillerde ifadesini ve kavramla ilgili tüm toplum düzeylerinde nasıl bir algının oluştuğunu ve de ne kadar hızlı bir “yayılmacılıkla” karşı karşıya kaldığımızı şöyle ifade etmektedir:

“Küreselleşme özellikle güzel ya da şık bir sözcük olmayabilir. Ama bu yüzyılın sonunda önünü görmeye çalışan hiç kimsenin onu yok sayamayacağı kesindir. Ben konuşmalar yapmak üzere dünyanın bir sürü yerini geziyorum. Son zamanlarda küreselleşmenin yoğun biçimde tartışılmadığı tek bir ülkeye bile rastlamadım. Küreselleşmenin Fransızca karşılığı “mondialization”dır. İspanya ve Latin Amerika’da “globalizacion”. Almanlar ise “globalisierung” diyorlar.

Terimin dünyanın her tarafına yayılması, onunla anlatılmak istenen gelişmeleri de kanıtlayan bir olgudur. Her iş gurusu bundan bahsediyor. Ona değinmeyen hiçbir siyasal konuşma tam olmuyor. Üstelik küreselleşme, 1980’lerin sonları gibi çok yakın bir zamanda bile ancak çok ender olarak ve akademik ya da gündelik dilde kullanılan bir terimdi. Demek ki, bu kadar kısa bir sürede, hiçbir yerde görülmezken hemen her yere sızan bir yayılmayla karşı karşıyayız.”²

Küreselleşmenin çok yönlü olması farklı bakışları da, zorunlu olarak, beraberinde getirmektedir. Küreselleşme yaklaşımları farklı vurgularla yapılabilir ve doğaldır ki sonuçları da farklılıklar arz eder. Kimileri ideolojik bir pencereden kavrama bakarken kimisi de belli bir yönünü öne çıkararak analiz yapmaktadır.

Küreselleşme Sorgulanıyor adlı eserlerinde; küreselleşmenin sosyal bilimlerde “*moda bir kavram*”, toplumda birçok kesim için “*gündemi yakalama sözcüğü*” haline geldiğini söylemektedirler. Paul Hirst ve Grahame Thomson. Bu olgunun yaygın olarak, ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve ulusal sınırların çözülmesine yol açtığı, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği ve bu anlayışın merkezinde,

² Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s. 20-21.

yeni ve hızlı ekonomik küreselleşme süreci fikrinin olduğu kanısının yer aldığını zikretmektedirler.³

Bu analizde genel kanaatlerden bahsedilerek; küreselleşmenin temelinde ekonomik sürecin olduğu düşüncesinin yaygın olduğu ifade edilmektedir. Bunun devamı olarak; sürecin tüm ulusal vurguları yok ettiği ve temelde bir çözülme süreci ürettiği görüşü esas tespit olarak gözükmektedir.

Jaques Adda ise küreselleşme sürecinin tarihsel kökenlerinin kendine özgü dinamiğinin incelenmesinden; bu sürecin oluşumunda siyasi ve ekonomik çevrenin iç içe geçmiş olmasının ne denli önemli olduğundan bahisle; bu süreci Ortaçağ Avrupa'sında devlet gücünün zayıflamasıyla ortaya çıkan ve büyük bir hızla dünya geneline yayılan kapitalizmden başlayarak çözümlenmeye çalışmaktadır.

Onbeşinci ve onaltıncı yüzyıllarda dünyanın her köşesinin dışa açılmasında önemli rol oynayan ticari faaliyetlerin, o sıralar hızla gelişmekte olan ulus devletlerden bağımsız olamayacağını ve Merkantilist dönemde milli ekonomilerin ticari ilişkiler dinamiğine açılmasını ve sanayileşmeyi getirecek iç pazarların birleşmesini mümkün kılanın bu iki gücün karşılaşması olduğunu ifade etmektedir.

Adda, 19. yüzyılın sonu için henüz küreselleşmemiş, ama kuvvetle uluslararasılaşmış bir ekonominin zirveye çıktığı dönemdir derken Rusya'yı kapitalist dünya ekonomisinden kopartan ve Almanya'da nasyonal sosyalizmi iktidara taşıyan sarsıntıların başlangıcı olan Birinci Dünya Savaşı'nın bu uluslararası düzenin çöküşünü belirlediğini zikretmektedir. İki dünya savaşı arası Avrupa'da görülen toplumsal ilerlemeler ve ABD'de iş örgütlenmesine getirilen radikal yeniliklerin sentezi olan yeni bir toplumsal düzenin ortaya çıktığını, bunun; yoğun ve iç pazarların büyümesi üzerine odaklı hale gelmiş bir birikim dinamiğiyle toplumsal sözleşmelerine getirilen devlet düzenlemesinin bu kombinasyonuna "Fordizm" dendiğini, buradan geriye dönüp bakıldığında; keynesgil refah devletinin tarihsel planda kapitalist birikim dinamiğiyle, toplumu kapitalizmin kötü etkilerinden koruyan bir dizi kurallar ve uzlaşmalar bütününe bir arada düşünen tek arayış olduğunu...vs.. belirterek bu

³ Paul Hirst, Graham Thomson, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev. Çağla Erdem, Elif Yücel, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003, s. 26.

süreci kapitalizmin doğuşu, ulus devletlerin ortaya çıkışı, tarihi süreçte yaşanan savaşlar, toplumsal dönüşümler bağlamında açıklamaya çalışmaktadır.⁴

Bu yaklaşımı genel olarak kapitalizmin ekseninde küreselleşme şeklinde değerlendirebiliriz elbette; yani söylenmek istenen belki de şu: kapitalizmin çocuğu küreselleşme; ya da kapitalizmin ölçek büyütmüş ve yöntem değiştirmiş başka bir versiyonu şeklinde de yorumlanabilir. Hirst ve Thomson'un merkeze ekonomiyi koymaları yönünden bir benzeşmeden de bahsedilebilir.

Globalleşmenin Gücü ve Global Çözülme adlı başlık altında Hans-Peter Martin küreselleşmeyi anlatırken durumu izah sadedinde şunları söylemektedir;

“...Yeni gökdelen şantiyeleri arasında, Mao'nun becerikli afiş ressamı, şimdi ilerlemenin ne durumda olduğunu gösteriyorlar. Henüz asfaltlanmamış, ama her iki tarafı çoktan dolmuş caddelerin insana yapışan tozu içinde göze çarpan resimler, dev tv ekranları gibi insanları kendisine çekiyor, pembemsi bej renkli tek katlı villalar, yeşil çimenler, açık mavi yüzme havuzları ve üstü açık spor arabalarının önünde mutlu Çinli bir çift... Kapitalist dünyanın televizyon kanallarına, e-maile, fakslaşmaya karşı Çin rejiminin verdiği mücadele, sadece kendi iktidarlarının korunmasına yardım ediyor, yoksa bir başka toplumun düzenini savunmaya değil. Hala İslam ülkelerinde ve Kuzey Kore'de olduğu gibi, evrensel televizyon görüntülerinin geleneklere uygun olmadığı yerlerde, fotoğraflar ve ayrıntılı öyküler dilden dile dolaşıyor. İran'ı örnek alırsak, orta sınıfın gençleri arasında Amerikan Heavy-Metal-Rock en popüler müzik türü. Artık Ayetullahlar da, kutsal bölgelerinin düzenini kontrol altında tutamıyorlar...”⁵

Bu kadar örneklemenin ortaya koyduğu veya ürettiği şeyler – psikolojik bir durum veya bir gerçeklik olarak - şunlar olabilir: birincisi; bir karşı konulmaz olgudan bahsedilir gibi ve bu olayın psikolojik boyutu veya kişisel bir algı. İkincisi; dünyanın –iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki sonsürat gelişmelerden dolayı- küçüldüğü, her şeyin hızlandığı, değiştiği; her şeyin etkileşim içinde olduğu bir durum... Üçüncüsü; bu hızlı değişim veya dönüşümün kuralsız bir şekilde tezahür ettiği ve adeta bir kaosun tüm dünyada var olduğu; bu kuralsızlık

⁴ Jacques Adda, *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev. Sevgi İnceci, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 125-126.

⁵ Hans-Peter Martin, Harald Schuman, *Globalleşme Tuzağı Demokrasiye ve Refaha Saldırı*, Çev. Özden Saatçi Karadana, Mahmure Kahraman, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1997. s. 24-25.

ve kaosun ortaya çıkış şekilleri farklılıklar arz etse de daha çok benzer bir zihniyet algısını ürettiği söylenebilir ve diğer bir çıkarımla da; tüm dünyada algılar, değerler veya kültürel kodlar anlamında bir tek tipleşme görüntüsünün giderek söz konusu olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Bu tahlil ise küreselleşme sonunda ortaya çıkan durumu ve yanında, hala devam etmekte olan süreci ortaya koymaktadır.

Yukarda bahsettiğimiz hızlı değişim veya dönüşümün kuralsızlığı ve adeta bir kaosun tüm dünyada var olduğundan hareketle; belki de en önemlisi bir hukukçuya kulak vermek: Prof. Dr.h. c.mult. Klaus STERN, küreselleşmenin ekonomik, teknolojik ve iletişim ile ilgili yönlerine ağırlıklı vurgu yapıldığı dönemde, Küresel Anayasacılık Hareketleri ve Yeni Anayasalar başlıklı makalesinde “...anayasal düşünce tüm dünyada yaygındır, küreseldir, ekonomik globalleşmeden çok önce globalleşmiştir”⁶ demektedir. Bu yaklaşım olaya ayrı, belki de çok önemli bir yön katmaktadır.

Bu irtibat noktasıyla ilintili olarak, tam olmasa da, “anayasal düşüncenin küreselliğinden hareketle; küresel bir tekliğe gidişten bahsedenler belki de üst ve tek bir Anayasadan da bahsedebileceklerdir. Ekonomik kuralların ortak belli ilkelere yönlendirilme çabalarının olduğu dünyamızda böyle bir söylemde bulunmak ta bir kehanet olmasa gerekir.

Kendinizi gelecek yüzyılın bir döneminde geriye bakan bir tarihçi farz ediniz diyen Willis Harman, yirminci yüzyılda dünya için vuku bulan en önemli şeyin ne olduğu hususundan hareketle, nasıl bir süreçten geçtiğimizin analizini yapmaya çalışmaktadır.

Buradan devam ederek, en önemli belirleyiciyi bulmaya çalışarak; insanın Ay' a ayak basması, Birleşmiş Milletlerin kurulması, nükleer silahların ya da bilgisayarın ve yapay zekanın geliştirilmesi miydi diye sormaktadır. Ona göre yaşanmakta olan sürecin içinde yaşanan zaman diliminde anlaşılması tam olarak mümkün değildir. Bunun gelecek yıllarda anlaşılacağını iddia ederken, kedi söylediklerini yalanlarcasına; adeta bir kehanette bulunarak, şöyle demektedir:

⁶ Prof.Dr.h.c.mult.Klaus Stern, “Küresel Anayasacılık Hareketleri ve Yeni Anayasalar”, Çev. Servet Armağan, *İÜ SBF Dergisi*, Sy. 25 (Ekim 2001), s. 37.

“O, bir zihniyet değişimi, bilindişi derinliklerden fokurdayıp gelen, dünyaya yayılan, her Şeyi değiştiren bir zihniyet değişimi kadar sessiz olacaktır....

Biraz düşününce hemen herkes, [en önemli gelişme yarişını] kazananın, bilimsel devrim adını verdiğimiz toptan görüş değişimi olduğunda ittifak edecektir. Bilimsel devrim Batı Avrupa'da başladı ve nihayetinde, bütün dünyadaki insanların hayatlarını öyle temelinden etkiledi ki tarihte bununla karşılaştırılabilecek bir dönüşüm bulmak neredeyse imkansızdır. Yirminci yüzyılın son üçte birinde, böylesini diğer bir zihniyet değişimine, en az öbürü kadar derin ve daha hızlı bir değişime maruz kalacak olduğumuzu söylemek aşırı bir hipotez gibi görülebilir...

Biz halihazırda zihniyet değişiminin pekala içindeyiz. O bizim bilimi yorumlama biçimimizi değiştiriyor...

Yine de, onun etkileri nispeten görülemez niteliktedir.

Bununla birlikte biz, dünyanın Şu anki durumunun medeniyet için zararlı olduğu görüşündeyiz. Dünya gezegeninin yolcularının önünde etin, inişli-yokuşlu bir geçit var. Bu geçidi hep birlikte kazasız belasız geçebilme becerisi, anlayış seviyesini yüksek, endişe seviyesini alçak tutabilmemize bağlıdır. Bu diyaloga iştirak ederek ulaşılacak her yargı, ihtiyaç duyulan anlayışı artıracaktır.”⁷

“*Aşırı bir hipotez*” ifadesini kendi hipotezi için kullanan Harman, tarihi süreçten bahisle örnekler vererek içinde bulunduğumuz olguyu açıklamaya çalışan iki önemli vurgu yapmaktadır; bunlardan birincisi; bilimsel devrim ve bunun açıkça ortada olduğundan bahisle kesin bir olgu olduğunda ısrarlıdır. İkincisi ise; bu bilimsel devrimle bağlantılı olarak ortaya çıkan veya onun ürettiği zihniyet devrimi ve bu süreç hala devam etmekte ve içindeyiz bu sürecin, demekte ve bu sürecin Şu anki gidişatının sağlıklı olmadığını belirttikten sonra; bunun kazasız atlatılması için bir diyalogdan bahsetmektedir.

Davutoğlu ise küreselleşme ile ilgili düşünceleri, yaklaşım farklılıklarına göre kategorize etmekte ve Şöyle bir giriş yapmaktadır:

⁷ Willis Harman, *Küresel Zihniyet Değişimi*, ev. Muhammed Şevkier, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000, s. 13-15.

“Küreselleşme değişik düzlemlerde farklı şekillerde tanımlanıyor. Olaya daha sathi ve pragmatik yaklaşanlar bu kavramla son yıllarda gittikçe kolaylaşan ulaşım ve iletişim imkanlarının getirdiği ilişkiler ağının yoğunlaşmasını kastetmektedirler.”⁸

Analizin ilk kısmı olan bu bölümde Davutoğlu bu yaklaşımın açıkça basit bir düzeyde olduğunu ifade etmekle; belki de, olayın bu kadar indirgenemeyeceğini söylüyor. Daha sonra devamında;

“Küreselleşmeye teorik bir çerçeve ve gelecek çizmek isteyenler ise olayı insanoğlunun ulaştığı nihai bir merhale olarak görmekte ve sadece insanoğlunun değil tarihin kaderini de bu merhalenin oluşturduğu gelişim seyrine bağımlı olarak görmektedir. Fukuyama'nın Tarihin Sonu tezi, Naisbitt ve Aburdene'nin Megatrend'i, Drucker'in ele aldığı globalleşmenin ekonomik boyutu, Toffler'in powershift yaklaşımı, bu teorik arayışların misalleridir. Bu teorik yaklaşımların hemen hemen tümünde siyasi, ekonomik, ya da sosyal bir yapı değişiminin tahlili söz konusudur.” demektedir ve bu yaklaşımların; bazen tanımlayıcı başka bir zaman fütürist (gelecek tahmincisi) bir yöntemi benimseyen eserler olduğunu ancak felsefi ve teorik bir derinlikten çok bir sosyal trendi yakalama ve bu trendin pratik neticesi üzerine yorum yapma gayesiyle kaleme alınmış eserler olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımların ortak karakteri olarak gördüğü “ilerlemeci” zihniyet durumunun, onları, küreselleşmeyi iyimser ve kaçınılmaz bir durum olarak takdim etmeye yönlendirdiğini ifade etmektedir.

Bu pragmatik ve teorik arayışların hepsini kapsayacak bir yaklaşımla, bunlara göre küreselleşmenin temel verilerinin;

“1. Teknolojik araçların kullanım kapasite ve kapsamının yaygınlaştırılması.

2. Üretim ve tüketim kalıplarındaki radikal değişikliğe paralel olarak hayat tarzının standardizasyonu,

3. Ekonomik, sosyal ve siyasi mekanizmaların teknelci bir evrenselleşme sürecine

⁸ Ahmet Davutoğlu, *Küresel Bunalım*, İstanbul: Küre Yayınları, 2002, s. 209.

girmeleri.”⁹ olduğunu ifade etmektedir.

Buradan devam ederek şöyle demektedir: “Olayın felsefi tahlilinden başlarsak öncelikle belirtmek gerekir ki, küreselleşme bir yapı ve form dönüşümüdür.” dedikten sonra, daha önceki medeniyet dönüşümlerinin “...felsefi/teorik yenilenme ve dönüşüme paralel olarak ortaya çıktıklarını...” ifade etmektedir.

Bu perspektifi sürdürerek; küreselleşmeye; küreselleşmenin ve onun kaynağını teşkil eden iletişim devriminin bir felsefi/teorik yenilenmenin sonucu olmadığını aksine “özelde modernizm ile genelde Batı medeniyetinin girdiği bir kriz süreci” içinde ortaya çıktığını ve Batı düşünce geleneğinin bu form değişimini anlamlandıracak bir felsefi öze sahip olmadığını ifade etmektedir.¹⁰

Görüldüğü üzere Davutoğlu bir küresel krizden bahsetmektedir. Bunun küresel anlamda bir felaket diyebileceğimiz şekilde; tam bir çözülmeye de yol açabileceğini ya da “yeni bir felsefi açılım”¹¹ ile gidişatın seyrinin değiştirilebilmesinin mümkün olabileceğini de ifade etmektedir.

Küreselleşme yaklaşımları ile ilgili yukarıda verilen bazı görüşlerin ortak, zıt veya farklı yönleri olduğu ortadadır.

İlk bakışta; ekonomik bir bakıştan tarihsel sürece ve oradan bilimsel bir devrim ve onun ürettiği ortak bir zihniyet algısından, küresel anayasalar ifadesine kadar çeşitli söylemler vardır. Tüm bu yaklaşımları pragmatik ve teorik bulan Davutoğlu’nun felsefi bir parametrenin olmayışı söylemine kadar...

Ancak genel ortak yönlerinden bahsedecek olursak;

1. Yaygın ve yayılcı bir süreçten bahsediyoruz.
2. Çok yönlü bir olguyla karşı karşıyayız.
3. Olayın ekonomik, teknolojik, politik, sosyo-kültürel ve iletişimsel boyutları

⁹ Davutoğlu, s. 209-210.

¹⁰ a.g.e., s. 212.

¹¹ a.g.e., s. 50.

mevcuttur.

1.1.1.Ekonomik Açıdan Küreselleşme

İktisadi anlamda küreselleşmenin ayırt edici özelliği, piyasa ekonomisi egemenliği temelinde üretim, ticaret ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin ortadan kalkmasıdır.

Küreselleşmenin 15. yüzyıldaki ticari kapitalizme kadar götürülmesini “*uç bir bakış*” olarak niteleyerek; ekonomik anlamda üzerine odaklanması gereken dönemin özellikle 1980’li yıllar olduğu ve bu yıllarla birlikte küreselleşmenin dünya ekonomilerinin eklemlenmesi şeklinde olduğu görüşü mevzubahistir.¹²

Bu ilintilendirmeden sonra temel varyasyonlarından bahsedilmektedir:

“ Ekonomik küreselleşme sürecinde iki temel öge görülür:

-Ulusal mal, hizmet ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi

-Uluslararası sermaye akımlarının önündeki idari ve yasal engellerin ve düzenlemelerin kaldırılarak, ulusal pazarların dünya pazarı ile bütünleşmesi ve ulusal ekonomilerin tek bir pazara dönüştürülmesi. ”¹³

Bu yaklaşımın temel parametresinin piyasa ekonomisi olduğu açıkça görülebilmektedir. Piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılarak ticaretin önündeki engellerin kaldırılması temel hedef olarak gözükmektedir

Ekonomi, kalkınma ekonomisi, dünyada az gelişmiş veya fakir devletlerin/ toplulukların gelişiminin sağlanması irtibat noktasında; 1993–1997, Amerikan Başkanı Bill Clinton’a bağlı Ekonomik Danışmanlar Konseyi’nde ve 1997-2000 yıllarında da Dünya Bankası Baş ekonomisti ve Başkan Yardımcısı olarak çalışan, Nobel Ekonomi ödülü sahibi Prof. Dr. Joseph E. Stiglitz bu çalışma dönemlerinde gördüklerini;

¹² İbrahim Sarıtaş, *Küreselleşme, Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler*, Ed. Tefik Erdem, Ankara: Lotus Yayıncılık, 2006, s. 405.

¹³ a.g.e., s. 405.

“Ekonomik kalkınma hep ilgimi çekmişti, bu dönemde gördüklerimse hem küreselleşme hem de kalkınma ile ilgili görüşlerimi tamamen değiştirdi. Bu kitabı yazdım çünkü Dünya Bankası'nda çalışırken küreselleşmenin, gelişmekte olan ülkeler, özellikle bu ülkelerde yaşayan fakirler üzerindeki yıkıcı etkisini gözlerimle gördüm. Şuna inanıyorum ki küreselleşme, yani serbest ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ulusal ekonomilerin daha fazla bütünleşmesi, iyi yönde kullanılacak bir güç olabilir; ve dünyadaki herkesi, özellikle fakirleri zenginleştirebilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak hal böyleyken söz konusu engellerin kaldırılmasında büyük bir rol oynayan uluslararası ticari anlaşmalar ve küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelere dayatılan politikalar dahil olmak üzere, küreselleşmenin yürütülme şeklinin baştan aşağı gözden geçirilmesi gerektiğine de inanıyorum.”¹⁴ diye ifade ediyordu.

Serbest ticaret ve tüm dünyadaki yoksulluğun yok edilmesi bağlamında Stiglitz'in yaptığı açıklama; aslında böyle bir imkanın olduğuna dair. Ancak bu imkanların kullanılabilmesi için küreselleşmenin ve küreselleşmenin merkezinde gördüğü IMF, Dünya Bankası ve WTO'nun şeffaf ve sorgulanabilir kurumlara dönüştürülmesiyle; hakkında kararlar alınanların katılımının etkin bir şekilde sağlanması ile mümkün olacağını zikretmektedir.

Hirst ve Thomson, devletlerin kendi ulusal ekonomilerinin, küresel ekonomi ile ilişkisini kurarken; ayrı ulusal ekonomilerin ve dolayısıyla ulusal ekonomik yönetimin yerli stratejilerinin hızla geçerliliğini kaybettiğini ifade etmektedirler.

Gerçek bir küresel ekonominin ortaya çıktığı ya da çıkma sürecinde olduğunun öne sürüldüğü ve dünya ekonomisinin temel dinamikleri itibariyle uluslararasılaştığının söylendiğini belirtmektedirler. Denetim dışı piyasa güçleri tarafından baskı altına alındığı; temel ekonomik aktörleri ve değişim ajanları ise, hiçbir ulusal devlete tabi olmayan ve piyasa avantajlarının belirlediği yerlere yerleşen gerçek ulus ötesi şirketler olduğu izleniminin çok güçlü olduğunun zikredildiğinden bahsetmektedirler. Bu analizcileri neredeyse hipnotize ediyor derlerken gerçekliği sorgulama sadedinde Fakat durum gerçekten böyle mi diye de sormadan edemiyorlar.

¹⁴ Joseph E.Stiglitz, *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, İstanbul: Plan b Yayıncılık, 2004, s. 9.

Kozanoğlu Küreselleşme Heyulası adlı eserinde farklı görüşlere yer vererek olayı ortaya koymaya çalışmaktadır. Belli başlı olanların yaklaşımlarını peşpeşe zikrederek bütünü oluşturmaya çalışmaktadır.

Bazılarının görüşleri şoyledir:

W.Robinson ve J.Harris'in uluslarüstü bir sermaye sınıfı (USS)'dan bahsederek; bunların önemli ölçüde üretim araçlarının sahibi uluslarüstü şirket ve özel finans kurumlarından müteşekkil olduğunu ve USS'nin ulusaldan çok küresel sermaye birikim süreçlerini denetlediğini, nesi olduğu kapitalist küreselleşme adı verilen "Sınıf Projesi" 90'larla birlikte uluslarüstü bir devlet aygıtının şekillenmesi ve "nc Yol" politik programıyla politik karşılığını bulduğunu ifade etmekte ve 90'larda arka arkaya patlak veren krizlerle (1995 Meksika, 1997 Asya, 1998 Rusya ve Brezilya) ortaya çıkan bir küresel kapitalist tarihsel blok bölünmesinden söz etmekte ve krize farklı çözümler önererek hükmünü sürdürdüğünü belirtmektedir.

Sonrasında, *Robinson* ve Harris'in ulus devlet aşamasından kapitalizmin uluslarüstü aşamasına geçiş sürecini birkaç ana bölüme ayırmakta olduğu ve bunları;

1.Üretim sürecinin küresel olarak tasarlanması ve ulusal üretim yapılarının uluslarüstü entegrasyonu.

2. Uluslararası sınıf oluşumundan uluslarüstü sınıf oluşumuna geçiş.

3. Dünyada, coğrafi temelde, Kuzey ve Güney, Merkez ve evre, Birinci ve nc Dünya şeklindeki ayrımının öneminin gittikçe azalması.

4. Uluslarüstü devlet aygıtının yükselmekte ve uluslar üstü işçi sınıfı henüz kendisi için bir sınıf haline gelemeyen, Uluslarüstü Sermaye Sınıfı (USS)'nın gittikçe kendisi için bir sınıf niteliği kazanması olarak bařlıklandırđı zikredilmektedir.¹⁵

Robinson ve Harris'in tezine bakıldığında "sınıf" söylemi ekseninde olduğu görülmekte ve Marksist terminoloji yaygın olarak kullanılmakla birlikte; olayın vurgu noktasının kapitalizmin sömürü düzeni olması anlayışında yatıyor gözükmekte ve temelde

¹⁵ Hayri Kozanoğlu, *Küreselleşme Heyulası*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2003, s. 169–171.

değişen şeyin, niteliğinin değil; niceliğinin ve yayılma alanlarının – belki de yöntem ve stratejilerini geliştirerek- artmakta olduğu şeklinde özetlenebilir.

Giovanni Arrighi de ulus devletin gittikçe dünya kapitalizminin örgütlenmesinde belirleyici form niteliğini kaybettiği konusunda Robinson ve Harris ile hem fikir. Ayrıca üretimin entegrasyonundaki yeni formun kapitalistler arası rekabetin savaflara yol açtığı dönemin sonunu getirdiği düşüncesini de paylaşıyor. Ama dünyanın küresel burjuvazi ve küresel proletarya diye ayrılacak noktaya geldiği ve jeopolitik bölümlenmenin önemini yitirdiği saptamalarını abartılı buluyor. Kapitalizmin dünya devleti fikrinin sadece olanaklı değil, olası olduğunu da düşünmekle birlikte bunun gerçekleşmesi için birkaç yüzyıl olmasa bile, en az bir yüzyıl daha beklenmesi gerektiği fikrinde (Arrighi 2001).

Arrighi, USS'nin kurumları arasında sayılan G- 7 (Rusya'nın katılımıyla G-8 oldu.), Davos Dünya Ekonomik Forumu ile IMF ve Dünya Bankasının dünya burjuvazisinin çıkarlarının taşıyıcısı olduğunu kabul etmekle birlikte, Kuzey-Güney ayrımının hala çok belirgin olduğu düşüncesini koruyor. Sermaye sahipleri büyük ölçüde Kuzey'de, dünya proletaryası ise Güney'de yoğunlaştığına göre Kuzey-Güney, Burjuvazi-Proletarya çelişkisinin aynı madalyonun farklı yüzleri olduğunu söylüyor.¹⁶

Arrighi de Robinson ve Harris'ten temelde çok farklı bir şey söylememekle birlikte, sadece Kuzey-Güney ayrımı konusunda farklı düşünmektedir.

Aynı tartışmaya katılan Michael Mann, farklı bir söylemle, USS'nin tam veya kısmen varlığını tartışma konusu yapanların küreselleşmeye soldan bakanlar olduğunu söylemektedir. (Mann 2001). Mann, sermayenin örgütlenmesinin temel taşı "piyasa" üzerinde fazla durulmayıp, IMF, DB, DTÖ gibi kamusal örgütlemeler ve uluslararası özel firmalarda yoğunlaştırılması, noktasına itiraz etmektedir.

Bu noktada küreselleşmeyi "finans emperyalizmi" olarak nitelendiren W. Tabb'in görüşleri de tabii ki önemli. Tabb, emek hareketinin finans kapitalin mantığını kavrayarak, küreselleşmeye karşı politik talepleri belirlemesi gerekir demektir.

“USS tartışmalarında, bu sınıfın bileşenlerini analiz etmek açısından Tabb'in,

¹⁶ a.g.e., s. 171-172.

"3.dünyada yerel elitler devlet öncülüğünde kalkınma stratejisinden vazgeçip, uluslararası sermayenin bölgesel vekilleri şeklindeki yeni rollerini sevinçle benimseyip, ekonomilerinin küresel şebekelere entegrasyonu için çaba harcamaya başladılar" (Tabb 1999) değerlendirmesi oldukça önemli."¹⁷

Tartışma görüldüğü üzere bir ideoloji perspektifi sergilemekte; bir sınıf söylemi ve USS (Uluslarüstü Sermaye Sınıfı)'ndan bahsedilmektedir. Bununla birlikte satır aralarında belli bazı gerçeklikler kendini hissettirmektedir. Şöyle ki; belli büyük etki odakların küresel anlamda ortaya çıktığı ve bunların her faaliyetinin sıradan insanı etkilediği; örneğin herhangi bir finans işleminin küresel anlamda sonuçlarının olabildiği ve kaçınılmaz olarak bunların tartışılması ve çözümler üretilmesi gerektiği ortada ve bu durum devam etmektedir.

Farklı bir yaklaşım da Deepak Lal'dan; Washington Irving'in bir eserinin kahramanı olan ve 20 yıl uyuduktan sonra uyanıp tamamen değişmiş bir dünya gören Rip Van Winkle üzerinden küreselleşmeyi analiz etmekte ve şöyle demektedir:

"Küreselleşme konusunda düşünürken, bir Rip Van Winkle hayal ediyorum. Winkle, 1870 dolayında uykuya dalmış ve yeni uyanmıştır. Dünya ekonomisinde çok az şeyin değiştiğini keşfedecektir. Ulaşım ve haberleşmede çeşitli teknolojik ilerlemelerin (uçak, telefonlar ve bilgisayarlar) olduğuna dikkat edecektir. Bu gelişmeler, ek olarak uluslararası ve yurtiçi ticaretin maliyetlerini azaltmış ve dünya ekonomisinde giderek artan entegrasyonuna öncülük etmiştir. Winkle uyumaya gittiğinde, birinci Büyük Reform Çağından sonra, dünya ekonomisindeki entegrasyon devam ediyordu... Bugünkü dünya ekonomisinin iki özelliği Winkle'ı şaşırtacaktır. Ürünlerin, paranın ve insanların serbest dolaşımının olduğu 19. yüzyıldakinin aksine, bugün görece olarak serbest bir ürün ve para dolaşımı söz konusu iken, işçi dolaşımı serbest değildir. Bu, Winkle'ın kısa sürede gözlemleyeceği ikinci şaşırtıcı özellikle de ilişkilidir: En gelişmiş ülkelerde bulunan refah devleti yurttaşlıkta mülkiyet hakları yaratmıştır. Bu da ister istemez yurtdışından gelecek göçlere yönelik kısıtlamalara yol açmıştır, çünkü dışarıdan gelen göçler yeni yurttaşlar yaratır ve bunların transfer devleti yoluyla mevcut vatandaşların para keselerine otomatik ulaşma hakkı oluşur."¹⁸

¹⁷ Kozanoğlu, s. 172–173.

¹⁸ Deepak Lal, "Küreselleşmenin Meydan Okuması: Üçüncü Yol Yok", *Kapitalizm ve Küresel Refah Kapitalizm Kendini Savunuyor*, Ed. Ian Vasques, Çev. Metin Toprak, Ankara: Liberte Yayınları, 2003, s. 27.

Aslında tüm bu değişim söylemlerine rağmen bu kadar gürültü koparılacak bir durumun olmadığını mı söylüyor De Pak Lal; yani temelde değişen şeyin suni ve yüzeysel bir imaj niceliği olduğunu mu söylüyor, belki de. Ancak, şuna vurgu yapıyor ki; önemli gözüküyor: 19. yüzyıldaki her anlamda bir serbest dolaşımın olduğundan bahisle bugün ise işçi dolaşımının ve insanların bir yerden başka bir yere göçünün farklı yol ve yöntemlerle kısıtlandığını ifade ederken; işçi sınıfı ve sermayenin egemenliği söylemine doğru bir gidış gözükmekte yaklaşımında.

“ Winkle, bunların bir Üçüncü Yol bulup bulmadıklarını merak edecektir. Bulabildiği sadece daha fazla boş laf olacaktır. ”¹⁹ ifadesi de yazarın, küreselleşme bağlamında söylenenlerin çok fazla anlamlı olmadığı ve yeni düzende çözüm önerilerinin pek gözükmediği ve son söz olarak ta kendi deyimiyle “ *üçüncü bir yolun olmadığı* ” ve öyle ya da böyle bu sürecin işleyeceği şekilde yorumlayabiliriz.

Üçüncü yolun yokluğundan Rudiger Dornbush’ın Görülmemiş Refah Yüzyılı başlıklı makalesine geldiğimizde bambaşka bir manzara seriliyor önümüze.

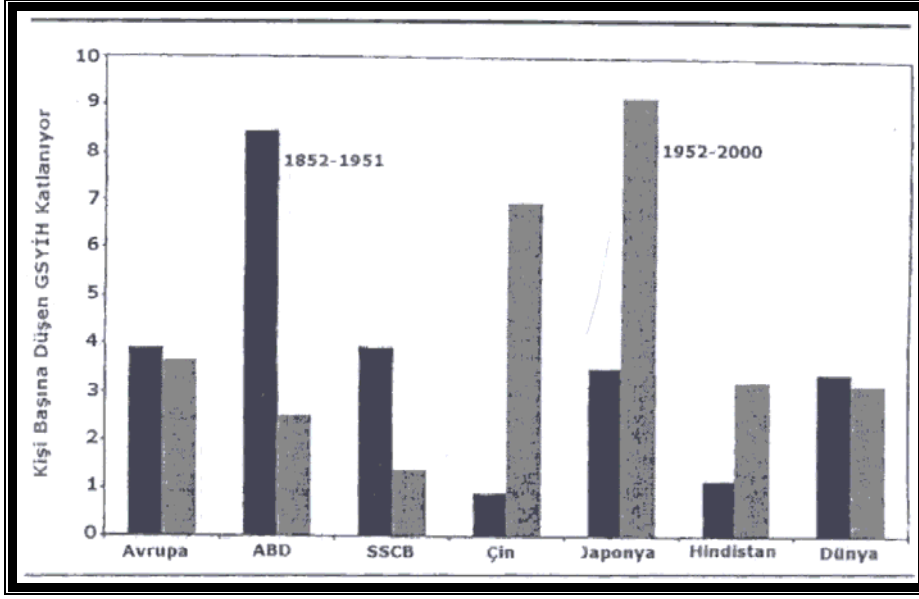
Joseph Schumpeter’in “ yaratıcı yıkım ” deyiminden örneklemeyle şöyle demektedir: “ Eğer 20. yüzyıl bize herhangi bir şey öğrettiyse o da şudur: depresyon ve savaş gibi göz korkutucu başarısızlıklar olsa da bunlar, yaşam standartlarındaki sürekli ilerlemeler ve insan yaşamındaki iyileşmeler dikkate alındığında, geçici trajedilerdir - eğer isterseniz fırsatları satın alabilirsiniz.²⁰

Dornbusch, 20. yüzyılın büyük kazanımlar sağladığını şekil ve grafikler yoluyla bize net bir şekilde anlatmaya çalışmaktadır. 19. ve 20. yüzyıllardaki bu büyük ilerlemeden tüm ileri ülkeler ve sürpriz bir şekilde gelişmekte olan ülkeler müthiş kazanımlarla çıkmıştır demektedir. Japonya’nın 50 yıl içinde geri kalmışlıktan nasıl bir merhaleye geldiğini örneklemektedir. Diğer ülkelerin de gelişim seyrinin yer aldığı tabloda bunun açık şekilde görüldüğünü (Bkz. Şekil 1.) ifade etmektedir.²¹

¹⁹ a.g.m., s. 29.

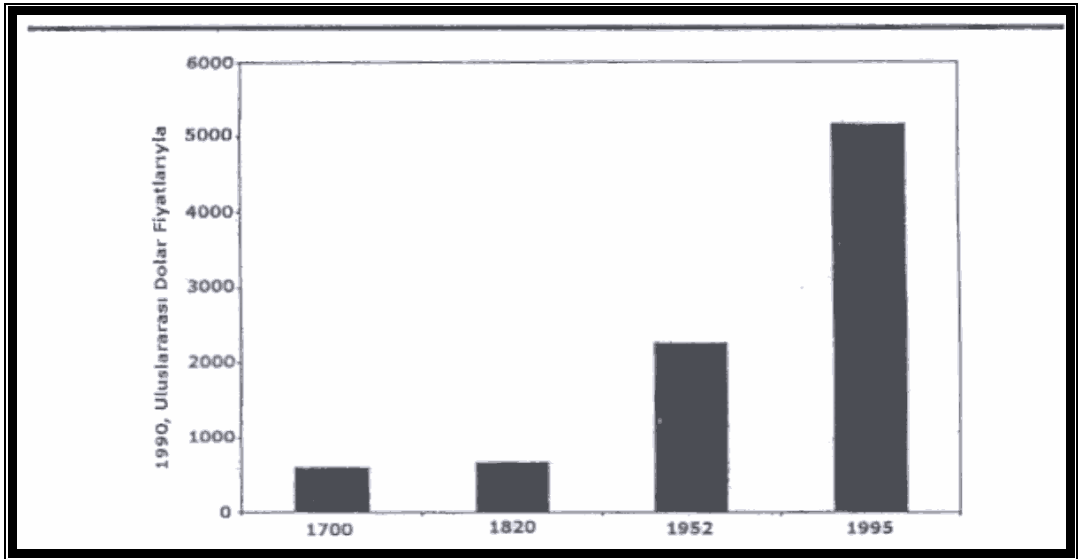
²⁰ Rudiger Dornbusch, “Görülmemiş Refah Yüzyılı”, *Kapitalizm ve Küresel Refah Kapitalizm Kendini Savunuyor*, Ed. Ian Vasques, Çev. Metin Toprak, Ankara: Liberte Yayınları, 2003, s. 89.

²¹ Dornbusch, s. 93.

Şekil 1. Ekonomik İlerleme

Kaynak: Dornbusch, “Görülmemiş Refah Yüzyılı”, s. 93.

Şekil 2. Dünyada Kişi Başına Düşen GSYİH

Kaynak: Dornbusch, “Görülmemiş Refah Yüzyılı”, s. 90.

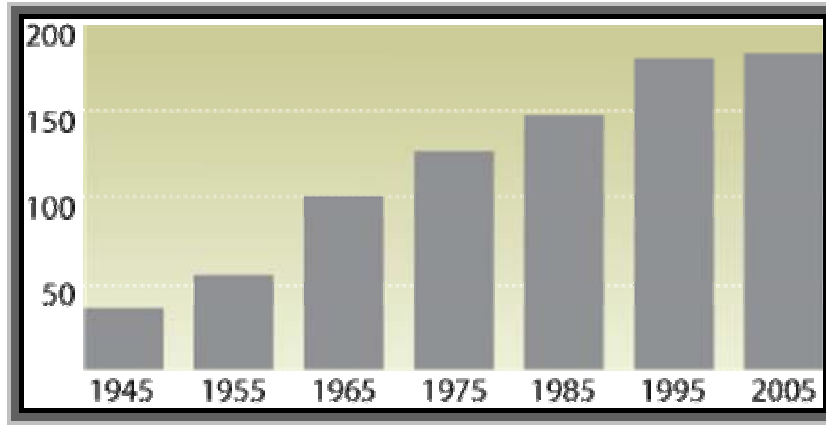
Dünyada 1700'den 1820'ye kadar, dünyada kişi başına düşen GSYİH' da neredeyse

hiçbir değişiklik olmamıştır. Ancak 20. Yüzyılın son çeyreğindeki durum (Şekil 2) dikkat çekicidir ve Dornbusch’a makalesinin başlığını attıran bu kıyaslama olsa gerektir.

1.1.1.1. Ekonomik Açıdan Küreselleşme ve Kurumları

1.1.1.1.1. Uluslararası Para Fonu (IMF)

1944 yılında ABD New Hampshire eyaletinin Bretton Woods şehrinde Uluslararası Para Sisteminin esaslarını belirlemek amacıyla yapılan toplantılar sonucu kurulmuştur.

Şekil 3. 1945–2005 Yılları Arasında IMF’nin Genişlemesi²²

IMF’nin 184 üyesi bulunmaktadır. 1945 yılı ile 2005 yılları arasındaki üye artışı onar yıllık kesitler halinde yukarıda (Şekil 3’te) görülmektedir. IMF’nin 184 üyesi varsa da, bu üyelerin oylarının değeri eşit değildir. Her üyenin oyunun değeri, IMF’ye yaptığı parasal katkı ile orantılıdır.

IMF, uluslararası parasal işbirliği ve döviz kuru istikrarını desteklemek, ekonomik büyüme ile yüksek istihdamı teşvik etmek ve üye ülkelerin ödemeler dengesi finansmanında karşılaştıkları sorunların aşılmasını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuştur.

IMF’nin misyonu üye ülkelere kısa–vadeli ödemeler dengesi açıklarını karşılayacak para bulmaktır. Ancak, bu para, üye ülkelere “ekonomi politikalarını ıslah etmeyi kabul etmeleri” şartıyla verilir. “Ekonomi politikalarını ıslah etmeyi kabul etmeleri” demek, “Yapısal Uyum Projeleri”ne razı olmaları demektir.

²² <http://www.imf.org/external/about.htm> (09.07.2006)

IMF'nin kuruluş amaçları Ana sözleşmede belli başlı bazı başlıklar olarak şöyle belirlenmektedir:

- Uluslararası parasal işbirliğini sağlamak için gerekli çalışmaları yapmak;
- Uluslararası ticaretin dengeli bir şekilde büyümesi ve genişlemesini kolaylaştırmak;
- Döviz kurlarında istikrarı teşvik etmek;
- Çok taraflı ödemeler sisteminin kurulmasına destek olmak ve ödemeler dengesi finansmanında problemler yaşayan üye ülkelere finansal destek sağlamak olarak özetlenebilir.²³

Ana sözleşmedeki düzenlemeye bakılınca tanımlanan amaçların Bretton Woods Konferansı'nın amaçlarının bir yansıması olduğu açıkça görülmektedir. Altın para standardının dünyaya egemen olduğu dönemlerde ve sonrasında altına dönüştürülebilir dolar sisteminin yürürlükte kaldığı 1970'lere kadarki dönemde IMF'nin amacı pek bir değişim göstermeden kalmıştır. Yani üye ülkelerin karşılaştığı ödemeler dengesi sorunlarının çözümü için üye ülkelere kotaları oranında katkı sağlamak. 1970'lerin başında doların altınla ilişkisi kesildikten sonra IMF'nin amaçlarında yavaş yavaş bir değişim süreci içine girildi.

IMF Anasözleşmesi zaman içinde bazı değişikliklere uğradı. Bunlar: 1969; 1978 ve 1992'de yapılan değişikliklerdir.²⁴

Sonrasında yukarıda zikredilen diğer amaçları da eklenerek bugünkü durumuna gelmiştir.

IMF ile ilgili eleştirilerle sıklıkla karşılaşmak mümkün. IMF'nin yapılanmasında , 2002 yılı itibarı ile ABD, oyların % 17'sine sahiptir. G-7 ülkelerinin oylarının değeri, toplamın % 45'idir. Bu durumda, ABD'nin hemen tek başına IMF'yi kontrol etmesinin kaçınılmaz olduğunu sıklıkla savunanlara rastlanılmaktadır.

²³ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/aa01.htm> (24.09.2006).

²⁴ <http://members.lycos.co.uk/economyclub//contents.php?id=24> (21.07.2006).

1.1.1.1.2. Dünya Bankası

İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1944 yılında ABD New Hampshire eyaletinin Bretton Woods şehrinde Uluslararası Para Sisteminin esaslarını belirlemek amacıyla yapılan toplantılar sonucu IMF ile birlikte kurulmasına karar verilerek oluşturulan Dünya Bankası, II. Savaş'ının getirdiği yıkımları onarmak amacıyla 1945 yılında Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) adıyla kurulmuş, 1947 yılında Birleşmiş Milletlerin özerk ihtisas kuruluşlarından biri olmuş ve önceleri savaş sonrası Avrupasının imarına yardımcı oldu.

Bugünün Bankası ise, faaliyetlerinin temel amacını yoksulluğun azaltılması olarak belirtmektedir. Banka'nın ekonomistleri, kamu politikası ile sektörel uzmanları ve sosyal bilimcileri içeren, çok disiplinli ve farklılıklar arz eden bir kadrosu bulunmaktadır. Bu kadronun %40'ı üye ülke bürolarında yerleşiktir. Daha büyük, daha geniş kapsamlı ve daha karmaşık bir yapıya sahip olan Banka biri biriyle yakından bağıntılı beş kalkınma kurumunu kapsayan bir Grup haline gelmiştir: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID).²⁵

Dünya Bankası'nın yapısı, Governörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu, Başkanlık organlarından müteşekkildir.

Governörler Kurulu, üye devletlerin atadıkları birer guvernör ve vekilinden oluşmakta ve yılda bir kez toplanmaktadır. İcra Direktörleri Kurulu iki yıl için göreve getirilen ve 24 üyeden müteşekkil bir organdır. İcra direktörleri Kurulu Bankanın sürekli karar organıdır.

Zaman içinde bir grup haline gelerek Dünya Bankası Grubu (World Bank Group) adını alan kuruluşun bünyesinde beş ana kurum yer almaktadır.

²⁵<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYINTURKISHEXTN/0,,contentMDK:20848479~menuPK:2319325~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:455688,00.html> (09.07.2006).

1945 yılında kurulmuş olan Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD), gelişmekte olan ülkelerin kamu sektörüne kredi açan bölümdür. Kişi başına GSMH' ya göre yapılan dört gruplu sınıflandırma mevcuttur.

1960 yılında kurulmuş olan Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)'dır. Kişi başına gelir bakımından yoksulluk çizgisinin altında kalan ülkelere kredi açmaktadır. Bu ülkelere genel olarak sıfır faizli ve 35–40 yıl vadeli kredi kullandırmaktadır.

1956 yılında kurulmuş olan Uluslararası Mali İşbirliği (IFC)'dir. Bu parça, gelişmekte olan ülkelere özel sektöre kredi açmak ve özel sektörün gelişmesini sağlamak ile görevlidir.

MIGA, Çok taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı, 1985 yılında kurulmuştur. Gelişmekte olan ülkelere yapılacak yabancı yatırımlara, ticari olmayan (döviz transfer zorluğu, kamulaştırma, millileştirme, vb.) riskleri karşılamaya dönük güvenceler sağlamak ile görevli parça olarak tasarlanmıştır.

Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi olan ICSID 1965 yılında kurulmuştur. Merkez, arabuluculuk ve hakemlik davalarına bakan bir organdır. Tahkim ve Uzlaşma Panellerine ilişkin kurallar geliştirmekte, uzlaştırma komisyonu olarak iş görmektedir.

Dünya Bankası'nın internet veri tabanında, yapılan faaliyetlerin dikkat çekici ya da önemli olanları ile ilgili aşağıda bazı veriler ve bilgiler yer almaktadır. Bankanın neler yaptığına dair bilgi sahibi olmak açısından önem arz edebilir düşüncesi ile bunları toplu bir şekilde aşağıda belirtiyoruz:

1980 yılında enerji sektörüne yapılan yatırımlar Banka'nın verdiği kredilerin %21'ini oluşturuyordu. Bugün ise bu oran %7'ye yakındır. Buna karşılık sağlık, beslenme, eğitim, emeklilik ve diğer sosyal hizmetlere sağlanan doğrudan destekler 1980'deki %5'ten bugün %22'ye yükselmiştir. 184 ülkenin sahip olduğu Banka, kalkınmayı farklı biçimde yapmakta ve cinsiyet, toplumca yönlendirilen kalkınma, yerli halklar gibi yeni konulara eğilmektedir. Bunun yanı sıra da, yoksullar için yaşamsal açıdan gerekli alt yapının sağlanmasına çalışmaktadır.

Dünya Bankası eğitim için en fazla dış kredi veren kuruluştur.1963'te eğitim fonlamasına başlanmasından bu yana, Dünya Bankası 31 milyar ABD doları kredi sağlamıştır ve halen 83 ülkedeki 158 eğitim projesini finanse etmektedir.

Dünya Bankası HİV/AİDS'e karşı yürütülen savaşında en fazla dış kredi sağlayan kuruluştur. Her gün 14,000 insan daha HİV virüsüne yakalanmaktadır. Bunların yarısı 15 ile 24 yaşları arasındadır. HİV/AİDS son elli yıl içinde gelişmekte olan ülkelerin elde ettiği kazançları hızla ters yüz etmektedir. Bu hastalığa global düzeyde cevap veren UNAIDS'in bir destekleyicisi olarak Dünya Bankası HIV/AIDS'in yayılmasına karşı savaşımında 1.7 milyar ABD doları ayırmıştır.

Dünya Bankası sağlık programları için en fazla dış kredi sağlayan kuruluşlardan biridir. Yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınmanın temelinde, yoksul insanlara asgari sağlık ve beslenme koşullarının sağlanması yatar. Dünya Bankası, her yıl, gelişmekte olan ülkelere sağlık, beslenme ve nüfus projeleri için ortalama 1 milyar ABD doları yeni kaynak sağlamaktadır. Banka fonları 46 ülkede sıtmaya, 30 ülkede de vereme karşı yapılan savaşında yardımcı olmaktadır.

Dünya Bankası borç yükünün hafifletilmesini kesinlikle desteklemektedir.1996 yılında Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) dünyanın en yoksul ve en borçlu ülkelerinin dış borç yükünün azaltılması için ilk kapsamlı yaklaşımı oluşturan Aşırı Borçlu Yoksul Ülkeler (HIPC) girişimini başlatmıştır. Şu anda 26 ülkeye sağlanan 40 milyar ABD doları ile borç yükleri hafifletilmektedir.

Dünya Bankası biyo-çeşitlilik projeleri için en fazla fon sağlayan Uluslar arası kuruluşlardan biridir.1988 yılından beri, Banka biyo-çeşitlilik projelerinin en büyük fonlayıcılarından biri olmuştur. Çevreyle ilgilenmek Banka'nın yoksulluğu azaltma görevinin ayrılmaz bir parçasıdır. Çevre değerlendirmeleri ve koruma politikalarına ek olarak, Banka'nın yeni çevre stratejisi, iklim değişikliği, su kaynakları ve biyo-çeşitlilik konularına ağırlık vermektedir. Halen Banka'nın proje portföyü içinde belirgin çevre hedefleri olanlar 14 milyar ABD doları tutarındadır.

Dünya Bankası eskiye kıyasla daha çok ortaklıklar halinde çalışmaktadır. Son altı yıl zarfında Dünya Bankası yoksulluğa karşı yürütülen global savaşında birçok ortaklığa

katılmıştır: Örneğin, ormanların korunması için Dünya Yabani Hayat Fonu'na, global ısınmayı azaltmak için de Prototype Carbon Fonu'na katılmıştır. Nehir körlüğüne karşı yürütülen bir ortaklık başarıyla 600,000 kişiyi körlüğe karşı korumuş ve tarıma 25 milyon hektar kazandırmıştır. Yıllık bazda 22 milyon kişiyi de bu hastalık nedeniyle tedavi ettirmektedir.

Dünya Bankası yolsuzluğa karşı yürütülen savaşında liderdir. Yolsuzluk kalkınma için bir engeldir: kamu kaynaklarını en fazla ihtiyacı olanlardan saptırıp yoksul insanları vergilendirmektedir. 1996'dan beri Banka, 100'e yakın ülkede yolsuzluğa karşı 600'ü aşan yönetim önlem programına önderlik etmiştir. Bu önlemler, kamu yetkililerince varlıkların açıklanmasından, hakimlerin eğitilmesi ve gazetecilere soruşturucu muhabirliğin öğretilmesine kadar değişmektedir.

Sivil toplumun Banka'nın işlerindeki rolü daha da artmaktadır. Geçtiğimiz mali yıl içinde Banka'nın onayladığı projelerin üçte ikisinden fazlası uygulama aşamasında sivil toplum kuruluşlarının (NGO) aktif katılımını ilgilendiriyordu ve ülke stratejilerinin çoğu da sivil toplumdan sağlanan danışmanlıktan yararlanmıştı. Banka'nın halen 70 ülkede çalışan uzmanları NGO'lara ulaşabilmekte ve onlarla AIDS eğitiminden çevresel sorunlara kadar birçok alanda işbirliği yapmaktadır.

Dünya Bankası çatışmadan çıkan ülkelere yardım etmektedir. Banka, halen çatışmadan etkilenmiş 40 ülkede, savaşta parçalanmış nüfuslara yöneltilen uluslararası yardımı desteklemek, barış içinde kalkınmayı sürdürmek ve zulmün yeniden baş göstermesini engellemek için çalışmaktadır. Banka'nın faaliyetleri, ekonomiye tekrar hayatîyet kazandırmak, savaştan etkilenen bölgelerde yatırım yapılması, savaşta hasar gören altyapının onarımı, dul ve çocuklar gibi savunmasız grupları hedefleyen programların hazırlanması gibi çeşitli ihtiyaçlara cevap vermektedir.

Dünya Bankası yoksulların sesini dinlemektedir. Yoksulluk içinde yaşayan insanların pasif değil tersine yoksulluğun ortadan kaldırılmasında en etkin ve aktif olarak ele alınması gereğine inanıyoruz. Yoksulluğa karşı yürütülen yetkilendirme yaklaşımı, yoksul insanları kalkınma sürecinin merkezine koyarak kendi yaşamlarını denetleyebilecekleri koşulların yaratılmasıdır. İstedikleri bilgilere ulaşma imkânı sağlanması karşısında kendilerinden de ilgi,

katılım, sorumluluk ve yerel olarak örgütlenebilme yeteneği beklenmektedir. Bugün Banka'nın, desteklediği toplumsal yönlendirme projelerinin tutarı 2.2 milyar ABD dolarıdır. Endonezya'da 15,000 köy ve topluluk grubu yerel fonlama sağlanması için kendi önerilerini geliştirmektedir. Benin'de de kadınlar ormanların korunarak yakıt kaynağı yerine gelir kaynağına dönüştürülmesi için işbirliği yapmaktadır.”²⁶

Bankanın belli başlı verdiği örneklerden tüm dünya sorunlarına karşı duyarlı bir perspektif gözükmekle birlikte; bu yüksek duyarlılığa rağmen tüm bu yoksulluğun ve yoksunluğun hala devam etmekte olduğu da zikretmeyi gerektirmeyecek kadar orta yerde durmaktadır.

Banka ile ilgili sorunların ortaya çıkışı ve durumun nasıl seyrettiği, devamında neler olduğu aşağıda zikredilmektedir:

“Banka, 1980'li yıllarda birçok yönden baskı altındaydı ve bu on yıllık dönemin başlarında , makro ekonomi ve borç erteleme sorunlarıyla karşılaştı, daha sonra sosyal ve çevre ile ilgili sorunlar ağırlık kazandı ve bunun sonucunda da giderek sesini duyuran sivil toplum kuruluşları Banka'yı bazı yüksek profilli projelerde kendi politikalarına sadık kalmamakla itham etti. Banka'nın işlemlerinin kalitesi hakkındaki endişelere cevap vermek üzere Wapenhans raporu açıklandı ve kısa bir süre sonra da Banka aleyhindeki iddiaları denetleyecek Denetleme Kurulunun oluşturulmasını da içeren reformlar başlatıldı. Ancak, eleştiriler devam ederek 1994 yılında Madrid'deki yıllık toplantıda doruk noktasına ulaştı. O zamandan bu yana Banka Grubu çok gelişme kaydetti. Beş Kurumu da ayrı ayrı fakat işbirliği içinde, iç verimin ve dış etkinliğin artırılması için çalıştı. Müşterilerinden alınan bilgiye göre, Banka Grubunun hizmet düzeyi, taahhütleri, hizmet sunusu ve kalitesinde görülen değişiklikler yaygın bir beğeni ile karşılanmaktadır. Daha öncesine kıyasla Banka, uluslararası global politikada çok daha fazla önemli rol almaktadır. Çatışma sonrası Bosna'dan, kriz sonrası Doğu Asya, kasırga sonrası Orta Amerika temizliği, deprem sonrası Türkiye yardımı, Kosova'dan Timor'a kadar müşteri ve ortaklarının acil konularıyla yakından ilgilenmiştir.

Bu kayda değer gelişmelere karşın, Banka Grubunun gündemi tamamlanamamıştır ve

²⁶<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,,contentMDK:20167071~menuPK:372517~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html> (11.08.2006).

kalkınmada üstesinden gelinmesi gereken sorunlar arttıkça da bu gündem hiçbir zaman tamamlanamayacaktır.”²⁷

Bankanın belli sorunları aşıp, küresel politikada etken olmasının vurgulanması önemli gözükmektedir. Ancak aynı IMF örneğinde olduğu gibi; temsiliyet ağırlığının az sayıda gelişmiş ülkede toplanmış olması burada da söz konusudur.

Çünkü günümüzde dünya devletlerinin 181'i Banka üyesidir. Bunlardan 11'i, Banka sermayesinin %55'ine sahiptir.²⁸

1.1.1.1.3. Dünya Ticaret Örgütü

IMF ve Dünya Bankası'ndan sonra üçüncü ayağını teşkil etmesi düşünülen Uluslararası Ticaret Örgütü (ITO) Anlaşması, Mart 1948 de Küba'nın Havana şehrinde “Havana Charter” adı ile 56 ülke tarafından imzalanmasıyla kurulmuştur. ITO'nun faaliyete geçmesine kadar olan dönemde geçici bir süre için çalışması kabul edilen GATT, ITO'nun işlememesi sonucu, günümüze kadar işlevlerini sürdürmüştür.

İngilizce adı “General Agreement on Tariffs and Trade” kelimelerinin baş harflerinin bir araya gelmesinden oluşan GATT, “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması” anlamına gelmektedir.

1 Ocak 1948'de de fiilen yürürlüğe giren GATT çok taraflı bir anlaşma olup, 1947 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde toplanan uluslararası bir konferans sonucu 23 ülkenin imzasıyla oluşmuş ve anlaşmanın sonunda aynı isimle anılan bir teşkilat haline gelmiştir.

GATT'ın devamı olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) , 1 Ocak 1995'te kurulmuştur. Uruguay Round'a taraf olan ülkeler 15 Aralık 1993'te görüşmeleri tamamlamış ve Fas'ın Marakeş kentinde Nisan 1994'te "Nihai Karar" bakanlar tarafından imzalanmıştır. 15 Nisan 1994'te ilan edilen Marakeş Deklerasyonu, Uruguay Round'u görüşmelerini onaylamış ve Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) altında gerçekleştirilen yedi görüşmenin

²⁷<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYEXTN/0,,contentMDK:20167071~menuPK:372517~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html> (11.08.2006).

²⁸<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/dunyabankasi.php> (11.08.2006).

"dünya ekonomisini güçlendirdiği ve daha fazla ticaret, yatırım, istihdam ve gelir artışı sağladığı"nı ilan etmiştir. WTO, Uruguay Round'u görüşmelerinin şekillendiği ve bir anlaşmadır.

WTO, sadece üyelik açısından (1994 sonunda 128 üye) GATT'tan fazla değil, aynı zamanda, uygulandığı ticari faaliyetler ve ticaret politikalar açısından da daha geniş bir alanı kapsamaktadır. GATT, sadece mal ticaretini kapsarken, WTO mal, hizmetler ve fikri mülkiyet hakları olarak da bilinen "fikir ticareti"ni de kapsamaktadır.²⁹

WTO'nun esas fonksiyonları; topyekün olarak WTO'yu oluşturan çok taraflı ticaret görüşmelerini yönetmek ve uygulamak, çok taraflı ticaret görüşmelerinde bir forum olarak görev yapmak, ticari anlaşmazlıklarına çözüm aramak, milli ticaret politikalarını denetlemek ve bu amaçlarla global ekonomik politika yapımında görevli uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gitmektir.

Bu amacına ulaşabilmesi için, üye ülkelerin, mütekabiliyet ve karşılıklı menfaat esası üzerinden hareketle, uluslararası ticarete; ticareti daraltan “Her Türlü Engeli” ve “Farklı Muameleleri” kaldırmaları, öngörülmektedir. Ticareti daraltan her türlü engelin kaldırılmasından kasıt, ithalat ve ihracatta uygulanan her türlü vergi dışı engeli önce vergi (tarife)ye dönüştürmek ve daha sonra da bu tarifeleri kaldırmaktır. Uluslararası ticarete farklı muamelenin kaldırılması için iki önemli kural geliştirilmiştir. Birincisi, “En Çok Kayrılan Ülke” kuralıdır. Bu kurala göre, bir ülkeye sağlanan kolaylık ya da verilen taviz, ayırım yapılmadan bütün diğer üye ülkelere de aynen geçerli kılınmalıdır (Preferanslar, dampingli ve sübvansiyonlu mallara uygulanan mukabil tedbirler ile kurallara uygun gümrük birliği ve serbest ticaret bölgesi anlaşmaları bu kuralın istisnalarıdır). İkinci kural ise, “Milli Muamele” kuralıdır. Bundan maksat, yurt içinde uygulanan vergi ve muamelelerde yerli mal (hizmet) ve yabancı mal (hizmet) ayırımı yapılmaması ve hepsine eşit muamele yapılmasıdır. Netice olarak, ticaretteki bütün bu engellerin ve ayırımcılığın kaldırılması ile uluslararası ticarete serbestleşme (liberalleşme) sağlanacak ve böylece bütün ülkelerin yararına olarak ticaret hacmi de artmış olacaktır.

²⁹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc> (24.07.2006).

Dünya Ticaret Örgütü genel olarak aşağıda beyan edilen altı önemli fonksiyonu ifa etmektedir.³⁰

1-DTÖ Anlaşmasını oluşturan 28 adet çoktarafli ve çoklu anlaşmaları idare etmekte ve gözlemektedir.

2-Çoktarafli ticaret görüşmelerinde üyeler arasında müzakere için bir forum teşkil etmektedir.

3-Üyeler arasındaki ticari anlaşmazlıkları çabuk ve etkili bir şekilde çözecek mekanizmayı sağlamaktadır.

4-Üyelerin ticaret politikalarını gözden geçirmekte ve değerlendirmektedir.

5-Küresel ekonomi politikalarının oluşturulmasında tutarlılık sağlamak amacıyla, küresel ekonomi yönetimi ile ilgili olan başlıca diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır.

6-Söz konusu uluslararası ticaret sisteminin faydalarından yararlanmaları için geliştirmekte olan ülkelere ve dönüşüm ekonomilerine yardım etmektedir.

Bu fonksiyonları yerine getirecek olan Dünya Ticaret Örgütü'nü, en az iki yılda bir toplanacak olan ve tüm üyelerin temsilcilerinden oluşan "Bakanlar Konferansı" yönetmektedir. Bakanlar Konferansına bağlı olarak "Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organı" ve "Anlaşmazlıkların Halli Organı" bulunmaktadır. Anlaşmazlıkların Halli Organına bağlı olarak çalışan "Anlaşmazlıkların Halli Panelleri" ve "Temyiz Organı" bulunmaktadır.

Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organı, üye ülkelerin ticaret politikalarını iki, dört ve altı yıl gibi belirli aralıklarla incelemeye tabi tutmaktadır. Üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları çözerek bir karara bağlamakla görevli Anlaşmazlıkların Halli Organı'nın kararlarına ilgili taraflar uymak zorundadırlar. Bakanlar Konferansı ayrıca kendine bağlı "Ticaret ve Çevre Komitesi", "Ticaret ve Kalkınma Komitesi", "Ödemeler Dengesi Kısıtlamaları Komitesi" ve "Bütçe, Mali ve İdari İşler Komitesi" gibi komiteler oluşturmuştur. Bakanlar Konferansı gerekli gördüğü görevler için ek komiteler oluşturabilir.

³⁰ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc> (24.07.2006).

Bu komiteler anlaşmalar uyarınca ve Genel Konsey’ce kendilerine verilen görevleri yerine getirirler.

Üye ülke temsilcilerinden meydana gelen “Genel Konsey”, Bakanlar Konferansı toplantıları arasında kalan dönemde Bakanlar Konferansının işlevlerini yerine getirecektir. Genel Konsey, Anlaşmazlıkların Çözümü ve Ticaret Politikalarının Gözden Geçirilmesi Mekanizmaları ile ilgili kararlar verebilecektir. Bakanlar Konferansı’nın işlevlerini yürütecek olan Genel Konsey’in altında “Mal Ticaret Konseyi”, “Hizmetler Ticaret Konseyi” ve “Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Konseyi” yer almaktadır. Mal ve Hizmet Ticaret Konseylerinin altında değişik komiteler, organ ve gruplar yer almaktadır. Bunların çalışma alanları kendi isimleri ile ilgili konulardır. Mal ve Hizmet Konseylerine bağlı olarak çalışan alt birimler aşağıda konsey başlıkları altında belirtilmiştir.

Sivil Uçaklar Komitesi, Devlet Alımları Komitesi, Uluslararası Süt Ürünleri Konseyi ve Uluslararası Sığır Eti Konseyi gibi katılınması ihtiyari olan Çoklu Anlaşma birimleri de Genel Konsey’e muntazaman bilgi vereceklerdir.

Çok sayıdaki bu konsey ve komiteler görevlerini yerine getirmede Genel Konsey’e karşı sorumludurlar.

Örgütün sekretarya hizmetlerinin başında Bakanlar Konferansı’nca atanan bir “Genel Müdür” bulunmaktadır. 1997 yılında DTÖ Sekretaryasında 510 civarında personel çalışmaktadır.

1.1.1.1.4. Sekiz Gelişmiş Ülke (G-8)

Sekizler Grubu (G-8), önemli sanayileşmiş ülkeler tarafından ekonomik politikaların koordinasyonunu sağlamak amacıyla 1975 yılında kurulmuş bir forumdur.

Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İngiltere, ABD ve Rusya’dan oluşmaktadır. Tüm dünyada 1970’li yılların başında artan enflasyon ve işsizlik gibi sorunların yol açtığı yaşanan krize karşı önde gelen batılı sanayileşmiş ülkelerin tepkilerini koordine etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. İlk toplantısını ABD’de 1975 yılında yapmıştır. Yapılan bu toplantılar ile politika farklılıklarının giderilmesi ve uluslararası ekonomik sistemin yeniden düzene oturtulabilmesi yönünde çalışılmıştır.

1977'den bu yana Avrupa Birliği'nin temsilcileri de zirvelere katılmışlardır. Rusya da 1991 yılından beri her zirveye davet edilmiştir. ABD başkanı Bill Clinton'ın Denver zirvesini Sekizler Zirvesi olarak belirlemek suretiyle Rusya'nın resmen katılımını tanımaya yönelik girişimi 1997 de nihayete ermiştir.

Zirve toplantıları; döviz kurları, uluslararası ticaret ve Sovyetler Birliği ve Rusya'ya karşı Batı politikasının belirlenmesi gibi önemli konularda ye ülkeler arasındaki farklılıkların ayrıntılı bir şekilde görüşülmesine imkan tanıyan önemli bir zemin oluşturmuştur

G-8 toplantılarının amaçları şöyle sıralanabilir.³¹

- 1.Devletler arası işbirliğini güçlendirmek ve karşılıklı anlayışı geliştirmek;
- 2.Uluslararası rgtleri daha faal hale getirmek;
- 3.nemli sorunların çözümü için ortak çaba sarf etmek;

Gelişmekte olan ülkelere yönelik daha kapsamlı işbirliği girişimlerini başlatmak;

Zirvelerde alınan kararların uygulanmasını ve verimliliğini değerlendirmek;

Dünya para ve ticaret sistemlerinin işleyişini geliştirmek;

Daha güvenli, sağlıklı, modern ve zengin, zgr ve huzurlu bir dünya yaratmak için birlikte çaba sarf etmek;

Uluslararası uyuşmazlıkları çözme ve önlemedeki kapasitesini güçlendirmek suretiyle Birleşmiş Milletleri yeniden canlandırmak için işbirliği yapmaktır.

Bu hedefleri gerçekleştirme G-8'in ve her yıl yapılan zirvesinin var oluş nedenidir. Fakat, her zirve tüm katılımcıların kararlar üzerinde anlaşmaya varmasıyla sonuçlanmasına rağmen alınan kararlar her zaman önemli veya etkili olmayabilmektedir.

1975 yılından beri G-8'nin gündemi ve konusu sık sık yaşanan ekonomik ve politik krizlerin baskısı altında sürekli genişlemiştir. Ekonomik konulardaki tartışmalara ilaveten her

³¹ <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/g7.htm> (14.06.2006).

zirvede toplantıların bir tam günü terörizm, nükleer silahlar ve enerji ve çatışma bölgeleri gibi ekonomi dışı konuların müzakerelerine ayrılmıştır. Demokrasi, insan hakları, çevre, bulaşıcı hastalıklar, nükleer güvenlik, suç, uyuşturucu, terörizm, insan kopyalanması, rüşvetin önlenmesi gibi konular da G-8 toplantılarında ele alınan konulara örnek olarak gösterilebilir.

G-8'nin iştilal konusu genişledikçe her ülkenin delegasyon sayısı ile toplantılara katılan önemli bakan ve danışman sayısı giderek artmaktadır.

G-8 toplantıları, bir yandan, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasıyla sonuçlanan GATT müzakerelerinin son raundunun başarılı bir şekilde tamamlanmasında gerekli siyasi isteği ve momentumu sağlama, diğer yandan 1994 yılının sonunda Meksika para birimi pesonun değerinin düşmesiyle hasıl olan kriz gibi para krizlerini önleme yönünde yöntem geliştirilmesi hususlarında görüşlerine itibar edilen bir forum olmuştur.

Zirvelerde daha çok zor konular görüşülmekte; çözümü daha kolay sorunlar nispeten düşük seviyede ele alınmaktadır. Zirve konuları doğal olarak zamanla değişmektedir. Liderler sadece olaylara reaksiyon göstermemekte, aynı zamanda onları kendi fikir ve inançlarına göre şekillendirmeye çalışmaktadırlar.

G-8, büyük boyutlara ulaşan ekonomik gücünün verdiği üstünlükle uluslararası finansal ve ticari kurumları doğrudan etkilemektedir.

G-8 liderlerince alınan kararlar; Dünya Bankası, IMF, OECD, DTÖ ve NATO gibi uluslararası kuruluşların politikalarının yönlendirilmesinde son derece önemli rol oynamaktadır. G-8'nin bu kuruluşlar gibi devamlı personeli, merkezi, faaliyetlerini yürütmek için belirlenmiş kuralları ve resmi veya yasal gücü olmamasına rağmen bu sayılan kuruluşlar üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu etki G-8'nin ekonomik gücünün büyüklüğünden kaynaklanmaktadır. (1999 yılında, 7 üye ülkenin toplam 19,7 trilyon dolar olan GSYİH'ları dünya ülkeleri toplam GSYİH'sının yüzde 65'ini oluşturmaktaydı.)

G-8 olarak geçmişe yönelik veri söz konusu olmadığından, o günkü adıyla G-7 ülkelerinin ekonomik bazı verileri, ekonomik güçlerini belirtmesi bakımından aşağıda Tablo 1-2 ve 3'te verilmiştir.

Tablo 1. G-7 ÜLKELERİNİN GSYİH'LARI (Milyar \$)

	1990	1999
ABD	5.554	8.709
Almanya	1.720	2.081
Fransa	1.195	1.410
İngiltere	976	1.374
İtalya	1.094	1.150
Japonya	2.970	4.395
Kanada	573	612
G-7 Toplam	14.081	19.731
GSYİH		
Dünyadaki Payı	65,8	65,3

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/g7.htm> (07.05.2006)

Bu ülkeler dünya ticaretinde de önemli paya sahiptirler. 2000 yılı itibarıyla gerçekleştirdikleri ihracat dünya toplam ihracatının yüzde 45,7'sini, ithalatları ise dünya toplam ithalatının yüzde 48,9'unu oluşturmuştur.

Bu ülkeleri içinde en fazla ihracat yapan ülkeler; 782 milyar dolarlık ihracat ile ABD, 552 milyar dolar ile Almanya ve 479 milyar dolar ile Japonya'dır.

Tablo 2. G-7 ÜLKELERİNİN İHRACATI (Milyar \$)

	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ABD	226	394	585	625	689	682	702	782
Almanya	193	410	524	524	512	543	543	552
Fransa	116	217	285	288	290	306	301	298
İngiltere	110	185	242	262	281	272	268	280
İtalya	78	170	234	252	240	246	230	235
Japonya	130	288	443	411	421	388	419	479
Kanada	68	128	192	202	214	214	238	277
G-7 Toplam İhracatı	921	1.791	2.505	2.564	2.648	2.651	2.702	2.903
Dünya Toplam İhracatı	1.921	3.379	5.104	5.320	5.505	5.418	5.588	6.358
G-7'nin Payı (%)	47,9	53,0	49,1	48,2	48,1	48,9	48,4	45,7

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/g7.htm> (07.05.2006)

Bu ülkeler içinde en fazla ithalat yapan ülkeler ise sırasıyla; 1,2 trilyon dolarlık ithalat ile ABD, 500 milyar dolar ile Almanya ve 380 milyar dolar ile Japonya'dır.

Tablo 3. G-7 ÜLKELERİNİN İTHALATI (Milyar \$)

	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ABD	257	517	771	822	899	944	1.059	1.258
Almanya	188	346	464	459	446	471	474	500
Fransa	135	234	281	282	272	288	291	305
İngiltere	116	223	265	287	307	314	318	332
İtalya	101	182	206	208	210	218	217	233
Japonya	142	235	336	349	339	280	311	380
Kanada	63	123	168	175	201	206	220	249
G-7 Toplam İthalatı	1.001	1.861	2.492	2.582	2.673	2.723	2.890	3.257
Dünya Toplam İthalatı	1.999	3.466	5.162	5.414	5.598	5.522	5.740	6.662
G-7'nin Payı (%)	50,1	53,7	48,3	47,7	47,8	49,3	50,4	48,9

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/g7.htm> (07.05.2006)

G-8 ülkelerinde yaşanan sürekli yüksek işsizlik oranları ve dünya çapında artan ekonomik eşitsizlik, G-8'in ekonomik politikasının yanlış yönlendirildiğinin düşünülmesine yol açmıştır.

G-8 ülkeleri küresel zirvelerde üstlenilen taahhütlerin hepsinin yerine getirilmesinde başarılı olamamıştır.

Dünya nüfusunun yüzde 12'sini oluşturmasına karşın kararlarının tüm dünyayı etkilemesi G-8'nin meşruluğunun ciddi bir şekilde sorgulanmasına neden olmaktadır.³²

1991 yılından bu yana G-7 toplantılarına katılan Rusya Denver Toplantısından sonra üye olarak kabul edildi ve grubun ismi G-8 oldu.

“G-8'in de kendi içinde bir bütünlükle hareket edemediğine dair belki de en önemli kanıt Kyoto Protokolü ile ilgili haberler olsa gerektir. Saint Petersburg Toplantısı ile ilgili bir haber durumu şöyle ifade ediyordu;

“G-8 Zirvesi'nde ABD, Kyoto Protokolü'nü imzalamayı yine reddetti. Liderler, Almanya'nın nükleer enerjinin terk edilmesi teklifine taviz vermedi.

Dünya'nın en gelişmiş ve güçlü ülkelerini toplayan G-8 Zirvesi'nde Liderler arasındaki nükleer enerji ve küresel ısınmayla ilgili görüş ayrılıkları, zirvede açıklanan 'Küresel Enerji Güvenliği' başlıklı belgeye yansdı. Belgede, Almanya'nın nükleer enerjinin uzun vadede terk edilmesi önerisi, ülkelerin nükleer teknolojiyi enerji kaynağı olarak kullanma hakkı bulunduğu yönünde görüşüyle karşılaştı.

İklim değişikliğiyle ilgili bölümde liderler, sera gazı emisyonunu düşürme, çevreyi koruma, enerji güvenliğini sağlama ve hava kirliliğini engelleme konusunda mevcut hedeflere ve anlaşmalara vurgu yaptı.

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, yuvarlak masa toplantısında, G-8 ülkelerinden Kyoto Protokolünün uygulanmasını isteyerek, “İklim değişikliği konusunda ilerleme sağlanmadan enerjinin güvenliği hakkında konuşamayız. İnsanoglu volkan eşliğinde dans ediyor” dedi.

³² <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/g7.htm> (25.10.2006).

ABD'nin Kyoto Protokolünü uygulamayı kabul etmemesi, diğer ülkelerin protokol hakkında yeni bir karar almasını engelledi. Belgede, Kyoto Protokolünü hayata geçirme taahhüdünde bulunan ülkelerin çabalarına verilen önemin altının çizildiği belirtildi.”³³

Aynı toplantıda nükleer enerji konusunda da tam bir anlaşmanın olmadığı gözükmekte ve G-8 üyesi ülkelerin çoğunun nükleer enerjiyi önemli bir enerji kaynağı olarak kabul ettiği, Almanya'nın nükleer enerji santrallerinin 20 yıl içinde kaldırılması çağrısına, belgede, “Nükleer enerjide güvenlik esastır fakat, kullanımında riskleri en aza indirmek hedefindeyiz” ifadesiyle karşılık verildiği ifade edilmektedir.

Tüm bu anlaşmazlıkların üstüne birde G8 ülkelerinin silah ihracatı yoksulluk ve insan hakları ihlallerini körüklediğine dair Uluslararası Af Örgütü Basın Açıklaması söz konusu oluyordu.

Yayınlanan rapora göre G-8 üye ülkeleri, dünyanın en yoksul ve savaştan harap olmuş ülkelerine sorumsuzca silah ihraç ederek yoksulluğun azaltılması, istikrar ve insan haklarıyla ilgili taahhütlerini boşa çıkartmakla suçlanıyorlardı.

UAÖ Genel Sekreteri Irene Khan, "Her yıl yüz binlerce kişi silahlar kötüye kullanılarak öldürülüyor, işkence görüyor, tecavüze uğruyor ve yerlerinden ediliyor. G8 ülkelerinin yoksulluk ve adaletsizliği sona erdireceklerine yönelik taahhütleri, aynı ülkeler baskıcı rejimlere, yoğun çatışma yaşanan bölgelere ya da tüm parasını silaha yatıran ülkelere silah transferini onaylayarak barış ve istikrarın altını oyduklarında nasıl ciddiye alınabilir?" diyordu.

Uluslararası Af Örgütü, Oxfam ve IANSA'nın birlikte hazırladıkları raporun, Britanya hükümeti ve diğer 10 ülkenin uluslararası bir Silah Ticareti Sözleşmesi hazırlanması yönündeki çağrısının G8 ülkelerince neden desteklenmesi gerektiğini çok net ortaya koyduğu ifade edilmekteydi

Oxfam Direktörü Barbara Stocking, “Bu araştırma G-8 ülkelerinin sadece dünya silah ihracatının %80'den fazlasını elinde tuttuğunu göstermekle kalmıyor. Bu ülkeler silahları dünyanın en yoksul ve en savunmasız halklarının olduğu ülkelere satmakta ısrar

³³ <http://www.ntvmsnbc.com/news/379866.asp> (25.10.2006).

etiklerini de gösteriyor.” diyerek G8 dışişleri bakanları toplantısının Silah Ticareti Sözleşmesini desteklemesi ve hayata geçmesi için gereken yöntem üzerinde anlaşması gerektiğini vurguladı. ”³⁴

G-8’in temmuz-2006 Saint Petersburg Zirvesinden bazı başlıklar küreselleşmenin kurumlarından olduğu sürekli vurgulana bir topluluk için neler önemlidir göstermesi bakımından dikkate değerdir. Toplantıya Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan’ının da, katılması ve İsrail-Hizbullah çatışmasının sona erdirilmesinde desteği burada araması bakımından da dikkat çekici olabilir. Toplantıda da tüm dünyanın gündeminde olan Ortadoğunun olması, toplantıdan sonra yapılan açıklamada, enerji piyasalarında yatırımların artırılması, saydamlık ve rekabetin sağlanması istekleri, aralarında İran ve Kuzey Kore’nin nükleer programının da bulunduğu bir çok konunun çözümü için ortaklaşa harekete geçme kararı, zirve toplantısı sonunda yayınlanan bildiride, katılımcıların, küresel enerji güvenliği, terörle küresel savaş ve AIDS’le mücadele stratejilerini açıklamaları v.s. tamamen küresel bir iktidar söylemiyle karşı karşıya olduğumuzun ifadesidir.³⁵

Bu toplantı sonucundaki bir açıklama da farklı şekillerde de verilebilmekteydi:

“ Ancak İsrail ve Lübnan’daki gelişmeler toplantılar boyunca tartışmaların merkezindeydi. Orta Doğu’yla ilgili bağlayıcılığı olmayan ancak oy birliğiyle kabul edilen G-8 bildirisinde, taraflardan askeri çatışmaları durdurmak için derhal adım atmaları istendi. ”³⁶

G-8’lerden İsrail’e destek başlığı altında şöyle söyleniyordu: “ Dünyanın en zengin ülkeleri, İsrail’in Lübnan saldırısına destek verdi. Rusya’nın St. Petersburg kentinde toplanan G-8 Zirvesi’nde Hizbullah’tan İsrail’e yönelik saldırıları durdurması istendi. G-8 açıklamasında İsrail’in kendini savunma hakkı bulunduğu altı çizildi. G-8’ler, İsrail saldırısının sona ermesi için iki şart öne sürdü.

Bunlar, kaçırılan iki İsraili askerin serbest bırakılması ve İsrail’e yönelik Hizbullah saldırılarının durdurulması. G-8’ler, İsrail’den de saldırı düzenlerken en üst seviyede dikkatli olmasını istedi. ”³⁷

³⁴ <http://www.amnesty-turkiye.org/v2206200501.sj> (26.09.2006).

³⁵ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2006-07/2006-07-17-voa10.cfm> (26.09.2006).

³⁶ <http://www.voanews.com/turkish/archive/2006-07/2006-07-17-voa10.cfm> (26.09.2006).

G-8 ülkeleri aynı toplantıda İran'ı kendisine sunulan teşvik paketine yanıt vermemesi ya da olumsuz yanıtlaması durumunda, cezai yaptırımlar uygulanmak üzere Güvenlik Konseyi'ne sevk edileceği konusunda uyarıyordu.

Birleşmiş milletlere yollama yapması küreselleşmeyi yöneten küresel üst kuruluşlar anlayışına da denk düşer gözükmektedir.

Son füze denemelerinden ötürü Kuzey Kore'yi de kınadı ve bu ülkeden çok taraflı görüşmelere dönerek nükleer programına son vermesini istedi.

G-8 enerji güvenliği için stratejiler geliştirmekte başarısız oluyor başlıklı yazıda G-8 devletlerinin iklim değişikliğinin bir tehdit olduğunu kabul ettiklerini, atmosferdeki sera gazlarının yoğunluğunun, iklim sistemlerine tehlike oluşturabilecek insan etkisini engelleyeceği seviyede dengelenmesi hedefiyle ilgili taahhütlerini yineledikleri belirtilmektedir.

Yazının devamında Greenpeace Rusya'dan Tobias Muenchmeyer Rusya'da toplanan G-8 zirvesini şöyle değerlendirdiği ve şunları söylediği ifade edilmektedir: “ Alman hükümeti gelecek yılki zirveye değin iklimi korumak için güçlü ve verimli yöntemler üzerine çalışmaya başlamalı. Rusya; Bush, Blair ve Chirac ile birlikte zirveyi nükleer güç kullanımının küresel yaygınlaşmasıyla ilgili çağrılar yapmak için kullanmayı umuyordu. Oysa, G-8 bu soruda bölündü ve bildiri beklenenden çok daha zayıf bir nükleer destekçi dil içerdi”.

“Almanya nükleer çalışmalarını aşama aşama sonlandırmaya başladı. İtalya zaten sonlandırmış durumda ama yine de bildiri nükleer enerjiyi, enerji karışımlarını çeşitlendirmesi açısından destekliyor. Şüphesiz, Putin, Bush ve diğer üyeler nükleer teknolojiyi yaygınlaştırmaya kalkışacaklar ki bu aynı zamanda ülkelere nükleer silah seçeneğini de verecektir. Tehlikeli ve gereksiz nükleer seçenekleri reddedip nükleer artışı durdurup kademe kademe sonlandırmaya odaklanmalıdır.”

Saint Petersburg'daki bu toplantının sonucunda ve diğer benzerlerinde de ortaya çıkan bu sonuçlar G-8'in de kendi içinde yekvücut olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

³⁷ http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=1&haberID=202319 (26.09.2006).

Tüm bu yazı ve alıntılardan çıkan sonuç şu: G-8 – her ne kadar, bazı konularda, yekvücut gözükme de - kesin olarak bir küresel üst oluşumdur. Ancak bu küresel güç “ iktidar”ını diğer üst kuruluşlarla paylaşıyor gözükmektedir.

1.1.1.1.5. Dünya Ekonomik Forumu

Dünya ekonomisinin yöneten, yönlendiren ve yönlendirilenleri, 1971 yılından bu yana her yıl İsviçre Alpleri'nin tepesinde Davos'ta toplanırlar. Dünya Ekonomik Formu adı altında yapılan bu toplantılarda dünya ekonomisinin vaziyeti konuşulur, engeller ve fırsatlar değerlendirilir.

Dünya Ekonomi Forumu Microsoft, Monsanto, Nike, General Motors ve yakın zamana kadar Enron gibi [şirketleri de içeren] dünyanın en büyük şirketlerinden gelen 1.000'e yakın temsilciden oluşan özel üyelere sahip bir örgüttür. Esas olarak 1971'de Avrupa Yönetim Forumu (*ing. European Management Forum*) olarak kurulan İsviçre merkezli grup, giderek küresel gündemi belirleyen ana [örgüt] ve şirketler küreselleşmesinin önde gelen taraftarı oldu. Bu yıla gelinceye kadar, örgüt yıllık toplantılarını İsviçre'nin dağlık dinlenme merkezi Davos'ta düzenliyordu.

Bu özel toplantı - 30.000 \$'a varan yıllık aidat ödemelerini yapan - üyelere açık olduğu gibi, seçilmiş politikacılara, gazetecilere ve akademisyenlere de açıktır. WEF tüm dünyayı etkileyen küresel ekonomik ve ticari gündemin belirlenmesine yardım ederken, hakim olarak grupta Avrupalı ve Amerikan iş çevrelerini bulunmaktadır. Üye dağılımı şöyledir: % 43'ü Avrupa'dan, % 26'sı Kuzey Amerika'dan, % 13'ü Asya'dan, % 7.5'u Orta/Güney Amerika'dan, % 4.5'u Ortadoğu'dan, % 4.3'ü Afrika'dan ve % 2.2'si Avustralya'dan.³⁸

1.1.2. Ekonomik Açıdan Küreselleşme ve Eleştiriler

Küreselleşmeye birçok açıdan eleştiriler yapanlar mevcuttur. Bu eleştiriler ekonomik, politik, kültürel, sosyal v.s. konularda olabilmektedir. Aslında tam bir ayrıştırma mümkün olmasa da; bizim konumuz gereği, eleştirilerin ağırlıklı olarak ekonomik vurgusu daha fazla olanları dikkate aldık.

³⁸ <http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/wef-ny-2002/wef-indymedia.html> (01.10.2006).

Bu anlamda eleştiriler daha çok yoksulluk, gelir adaletsizliği, sermayenin egemenliği ve tekelleşme süreçleri, uluslar arası bir üst güç merkezinin oluşması ve bunların kendi çıkarları lehine tüm küresel düzeni organize etmeleri şeklinde olmaktadır.

“...İçinde yaşadığımız yeni uluslararası sistemin bir diğer özelliği de, küresel ekonomik rekabetin ve mücadelenin kurbanları olan yoksullaşmanın artması ve beraberinde Kuzey-Güney çatışmasının yeni bir boyut kazanarak dünyayı istikrarsızlaştırmasıdır. Dünyada gelir dağılımının Güney ülkeleri aleyhine hızla bozulmasının en olumsuz etkisi, Güneyde batı karşıtı radikalleşmeyi arttırması ve radikal grupların güç kazanmasına yol açması olmuştur.”³⁹

Bu yoksulluğun oluşturduğu durumun tüm dünyayı tehdit ettiği yukarda ifade edilmektedir.

“Toplamda, kişi başına düşen gelirleri uluslararası düzeyde karşılaştırdığımızda [Dünya Bankası, 1995], gezegenin gelişmiş ve görece az nüfuslu kısmıyla son derece kalabalık üçüncü dünya arasında bir süreklilikten ziyade gerçek bir uçurumun var olduğunu görüyoruz. 1999'da, en kalabalık yüz kadar devletin kişi başına düşen reel geliri, Amerika Birleşik Devletleri'ninkinin üçte biri düzeyindeydi. Ölçeğin diğer ucunda, on beş kadar sanayileşmiş ülkede (ve yukarda belirtilen dört mikro-devlet) yaşam düzeyinin en düşük olduğu durumda bile Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yaşam seviyesinin en fazla yüzde 30 altındaydı. Bu iki kutup arasında bir avuç devlet, Güney Avrupa, İsrail, İrlanda, Yeni Zelanda, Güney Kore ve Tayvan, birinci dünya ile üçüncü dünya arasında geçiş oluşturarak dünyanın ikinci grup ülkelerini kapsamaktadır.”⁴⁰

Bahsedilen konu, yani yoksulluk ve adaletsiz bir gelir dağılımı, küreselleşirken; yüksek bir refaha ulaşıldığını iddia eden görüş sahiplerine yöneltmiş en temel bir eleştiri olarak gözükmektedir.

“Ulusal bir çerçevede, yoksulluk ve işsizlik toplumsal dışlanmanın en büyük iki boyutudur kuşkusuz. Bu iki boyuta uluslararası planda bakıldığında, küresel anlamda zengin ülkeler ve eski sömürge ülkeleri arasında hep bir ayırımın çizgisi çizdikleri görülür.

³⁹ Michael T. Klare, “The New Challenges to Global Security”, *Current History*, Vol. 92, No. 573 (April 1993), s. 156-157.

⁴⁰ Adda, s. 164-165.

Gelişmekte olan mikro devletlerin çok azıcık ötesine geçebildiği bir çizgidir bu (BAE, Singapur, Kuveyt, Hong Kong ve Maurice Adası). Gelişmekte olan pek çok ülkenin ortak özelliği olan aşırı gelir dağılımı eşitsizliği, bu çizginin ulusların da içinde bir ayırım yarattığını göstermektedir. Uzun bir süredir bu ülkelerde ortaya çıkan zengin adacıklar eski sanayileşmiş ülkelerde yoksulluk adacıklarının artmasına neden olmaktadır.”⁴¹

Küresel sermayenin büyük çoğunluğu ekonomik ve siyasi açıdan büyük olan devletlerin şirket ve vatandaşlarının elindedir. Bu şirket ve portföy sahipleri zaman zaman ellerinde bulunan sıcak parayı geliştirmekte olan ülkelerin piyasalarında (emerging markets) doğrudan ve dolaylı yatırım adıyla tanımlayabileceğimiz şekilde değerlendirmektedirler.

“...Yetmişli yıllarda olmayan bu olgu, döviz kurlarının serbestleştirilmesi ve gittikçe artan sayıda geliştirmekte olan ülkede finans piyasalarının açılması sayesinde ortaya çıkmıştır. 1993'te geliştirmekte olan ülkelere "çıkıtığı" söylenen paralar, portföy yatırımlarının küresel akışının yüzde 12'sini bu şekilde kapmıştır. Bu oran 1987'de yüzde 1 'in altındaydı. 1996'da bu tür on üç pazarın toplam borsa sermaye değerleri 2.400 milyar dolara yaklaşıyordu, bu da 1983'te 100 milyar dolara karşılık küresel borsa sermayeleşmesinin yüzde 11'i demek oluyor”.⁴²

Küresel sermayenin durumunu anlatmak sadedinde yukarıdaki ifadeler, belki de önem arz eder niteliktedir.

Paul Hirst ve Grahame Thomson, hem küresel ekonomik süreç konusunda duyulan şüpheleri hem de ulusal politik stratejilerin uygulanabilirliği ve uluslararası ekonominin denetim olanakları konusunda duyulan iyimserliği yansıttığını ifade etmektedirler ve devamla...

“Küreselleşme kavramının temel etkilerinden biri, kökten reformcu ulusal stratejileri felç etmek, bunlara uluslar arası piyasaların yargı ve yaptırımları karşısında yaşayamayacaklarını göstermek oldu. Ama eğer savlarını uç noktalara vardiyan küreselcilerin iddia ettiğinden daha karmaşık ve daha belirsiz ekonomik değişikliklerle karşı karşıyaysak,

⁴¹ a.g.e., 164-165.

⁴² Adda, s. 164-165.

toplumsal amaçları gerçekleştirmede elimizde kalan Şey, piyasa ekonomilerinin ulusal ve uluslar arası kontrolünü sağlayabilecek politik strateji ve eylemlerdir.” demektedirler.

“Özellikle de ulusal ekonomik yönetimin yeniden dağıtım ve radikal genişleme stratejilerinin çeşitli yerli ve uluslararası kısıtlamalar karşısında artık olanaksız olduğu açıktı. Ancak yakından bakıldığında radikal küreselcilerin iddialarının ne denli sığ ve temelsiz olduğu görüldü. Özellikle üç olgu kaygı verici oldu bizim için: Birincisi, yeni küresel ekonomiye ve bunu ekonominin önceki hallerinden farkına ilişkin genel kabul görmüş bir modelin olmaması; ikincisi, yönelimlerin karşılaştırılabileceği açık bir modelin yokluğunda, sektörlerin ve süreçlerin uluslararasılaşmasının örneklerini, gelişigüzel bir şekilde, küresel, otonom piyasa güçleri tarafından idare edilen bir ekonominin büyümesinin kanıtı gibi gösterme eğilimi; üçüncüsü de, tarihsel derinliğin eksikliği, mevcut değişiklikleri hem öncesiz ve biricik hem de gelecekte uzun süre var olacaklarmış gibi gösterme eğilimidir.” demekte ve

Aşırıya kaçan küreselleşme savunucuları tarafından tasarlandığı haliyle küreselleşmenin bir mit olduğu sonucuna vardıklarını ve iddialarının Şunlar olduğunu peş peşe sıralamaktadırlar:

Bunların;

1.Uluslararasılaşmış bu küresel ekonominin modern endüstriyel teknoloji üzerine yaygınlaştığını, 1860'lardan bu yana var olan birtakım farklı uluslararası ekonomi konjonktürlerinden ya da durumlarından biri olduğunu ve mevcut uluslararası ekonominin, bazı yönleriyle, 1870–1914 yılları arasında hüküm süren rejimden daha *az* açık ve daha *az* bütünleşmiş olduğunu,

2. Çoğu Őirketin ulusal temelli olduğunu ve gerçek ulusötesi Şirketlerin görece az olduğunu,

3. Sermaye hareketliliğinin, gelişmiş ölkelerden gelişmekte olan ölkelere doğru yoğun bir yatırım ve istihdam akışına sebep olmadığını, tam tersine doğrudan yabancı yatırımın büyük ölçüde gelişmiş endüstriyel ekonomiler arasında yoğunlaştığını belirtmektedirler.

4.Ticaretin, yatırım ve finansal hareketlerin daha çok Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika üçgeninde yoğunlaştığını belirterek; gerçek anlamda bir ekonomik küreselleşmeden bahsedilemeyeceğini,

5.Büyük ekonomik güçlerin finansal piyasalar ve diğer ekonomik yönelimler üzerinde güçlü bir yönetim baskısı kurma kapasiteleri olduğunu, ifade etmektedirler.⁴³

Bu analizlerden çıkan netice; Hirst ve Thomson'un aşırı küresel söyleme karşı böyle bir şeyin anlatıldığı ve lanse edildiği şekliyle olmadığıdır. Küreselleşme denen şeyin ekonomik anlamda bir uluslararasılaşma olduğu, bunun da daha önceki zamanlarda daha yoğun bir şekilde yaşandığı ifade edilmektedir. Küresel anlamda var olduğu iddia edilen şirketlerin çok büyük oranda ulusal olduğu zikredilmektedir. Küresel denen sermayenin tüm dünyaya değil sadece belli bir eksene has bir şekilde gidip geldiği ifade edilmektedir. Buradan hareketle ekonomik bir küreselleşmenin olmadığını iddia ettikleri sonucuna varabiliriz.

⁴³ Hirst, Thomson, s. 26-28.

2. BÖLGESELLEŞME VE ÖRNEKLERİ

Dış ekonomik ilişkilerin oluşmasında, bilindiği gibi iki temel teori mevcut:

1. Adam Smith'in "Mutlak Üstünlükler Teorisi", 2. David Ricardo'nun "Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi". Bunlardan, zaman süreci içinde tüm dış ticaret yapanların kazanacağına dair temel yaklaşıma sahip olan Karşılaştırmalı Üstünlükler öne çıktı ve bu bağlamda tüm dünya ülkelerinin en temel amaçlarından biri dış ticareti artırmak oldu. Bunu da yaparken; küresel anlamda bir ekonomik süreç ortaya çıktı. Bunun yanında; temelinde coğrafi, dini, politik v.b. alanlarda işbirlikleri yapmak anlayışı olan bölgesel işbirlikleri ortaya çıktı.

Bölgeselleşme hareketleri, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ortak değerleri paylaşmayı içermektedir. Ancak, örneklerinde de görüleceği üzere öncelikli ağırlıklı vurgu noktası ticari ve ekonomik bütünleşme olmaktadır. Bu durumun geliştirilmesi sonunda politik ve askeri işbirliklerini de getirebilmektedir.

İktisadi açıdan incelendiğinde, uluslararası örgütler iki yönde gelişmektedir: Bunlardan ilki coğrafi bölge temelini esas alanlar (AB, EFTA, NAFTA ..gibi..) ve ikincisi de belirli bir coğrafi bölgeyi aşan ortak politik, ekonomik, dini v.b. faktörleri esas alan örgütlenmelerdir (OECD ve İslam Konferansı Teşkilatı gibi).⁴⁴

"Yeni dönem"deki bir özelliklerden biri de bölgesel entegrasyon çabalarının artmasıdır. Bu entegrasyonlar, normal bir ekonomik işbirliği veya serbest ticaret bölgesi oluşturmanın çok ötesinde, üye ülkeler arasında hemen her alanda ortak politikaları öngören bir süreç olarak, ekonomik olduğu kadar siyasal, askeri ve güvenlikle ilgili alanlarda bir blok halinde hareket etmeye çalışmaktadır.⁴⁵

2.1. Bölgesel Entegrasyon

Ekonomik entegrasyonları, politik ve ekonomik olarak ikiye ayırabiliriz. Ancak biz konumuzun vurgu noktasının ekonomi olması gereği ekonomik entegrasyonlardan bahsedeceğiz.

⁴⁴ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Güzem Yayınları, 2003, s. 244.

⁴⁵ Michael Elliot, "APEC: Pacific Overtures", *Newsweek*, (November 29, 1993), s.16-18; Frank, B. Gibney, "Creating a Pacific Community", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 5 (November / December 1993), s. 20-25.

2.1.1. Ekonomik Entegrasyon

Dünya ekonomisinde ve makroekonomik alandaki gelişmeler küreselleşme ve ekonomik entegrasyonların ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Ülkelerin ekonomik entegrasyonlar kurarak aralarındaki ticareti serbestleştirme çabaları bölgesel yaklaşım olarak adlandırılmaktadır.⁴⁶

Ekonomik entegrasyonlara dahil olmak isteyen ülkeler, geniş bir pazar içinde bulunmanın sağlayacağı avantajlardan yararlanmak istemektedirler. Ekonomik entegrasyonun tam bir tanımı yapılamamakla birlikte tarihini 1800'lerden başlatanlar mevcuttur.

Ekonomik entegrasyonu, ortak ekonomi politikaları olan, ortak bir pazarı amaçlayan iki ya da daha fazla ülkeden oluşan aşamaları olan bir süreç şeklinde tanımlayabiliriz.

Ekonomik entegrasyonun dört ana şeklinden bahsedebiliriz

1.Serbest Ticaret Bölgesi: Entegrasyona üye ülkelerin tüm tarife ve kotaları kaldırarak ürünlerin serbest dolaşımını sağlanmasını ifade eder.Üye ülkeler diğer ülkelere yönelik olarak ulusal politikalarını uygulamakta serbesttirler.

2.Gümrük Birliği: Serbest ticaret bölgesinin daha ileri bir aşaması olup en çok uygulanmakta olan entegrasyon biçimidir. Üye ülkeler, birlik içinde, gümrük engellerinin tümünü ortadan kaldırarak tek bir ülke gibi davranırlarken üçüncü ülkelere karşı ortak dış ticaret tarifesi uygulamaktadırlar.

3.Ortak Pazar: Ortak pazar, mallar için olduğu kadar emek ve sermaye için de geçerlidir. Birlik içerisinde tarifelerin kaldırılması ve birlik dışındaki ülkelere ortak tarifelerin uygulanmasına ilaveten sermaye ve iş gücünün birlik içerisinde serbest dolaşımını içerir.

4.Ekonomik Entegrasyon: Birlik içerisinde sermayenin ve emeğin serbest dolaşımına ek olarak üye ülkelerin ekonomi politikalarının uyumlu hale getirilmesi söz konusudur. Entegrasyonların en ileri biçimidir. Daha üst düzeyde siyasi ve askeri bütünleşmeyi de içerebilmektedirler. Ülkeler pek çok konuda yasal düzenlemeler yaparak ekonomi

⁴⁶ Atilla Sandıklı, İlhan Güllü, *Geleceğin Süper Gücü Çin*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005, s. 259.

politikalarında uyumu esas almaktadırlar. Ekonomik birlikte üye ülkeler para politikalarını, vergilendirmeyi ve hükümet harcamalarını uyumlu hale getirirler. Bununla birlikte ortak bir değişim sistemi olarak ortak para kullanılır. AB'nin Euro'ya geçişi bu sürece örnek olarak gösterilebilir.

Bölgelerin oluşumunda dikkate değer yaklaşımlar mevcuttur:

“Bu bölgelerin her birinde ekonomik alan, bir merkez ve bir yan periferinin, kapitalizme uygun bir alanın etrafında örgütleniyor: Avrupa Birliği için merkezi çekirdek Avrupa'nın güneyi ve doğusu, NAFTA için Meksika ve potansiyel olarak bütün Güney Amerika, Japonya için de Uzakdoğu ve yakın zamanda merkezi konumlan hiç tartışılmayacak yeni sanayileşmiş Asya ülkeleri. Büyük bir uluslararası kriz durumunda üçü de birbirinden kopabilecek üç kendi merkezli bölge. Birbirine benzer potansiyellere de sahip olan bu üç grup, bölgesel entegrasyon süreçlerini tamamladıktan sonra küresel ekonomiyi üçbaşı yönetmek için gerekli anlaşmaların pazarlığını yapacaklardır o zaman.”⁴⁷

2.2.Bölgesel Entegrasyon Örnekleri

2.2.1.Avrupa Birliği

Avrupa yüzyıllarca, kanlı savaflara sahne oldu. Bu felaketler üzerine bazı Avrupa ülkelerinin liderleri, barışın sürdürülebilmesinin tek yolunun, ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi olduğu fikrine vardılar. Yüzyıl Savafları, Otuz yıl Savafları söylemi Avrupa Devletleri arasında yaşanan savafları anlatmak için kullanılır. İngiltere-Fransa ve Fransa-Almanya savafları bu tabirleri üretmiştir. Bu kadar uzun savafların olması tüm insanları düşünmeye sevk etti ve Avrupa'da barışın tesis edilebilmesi için fikirler ürettiler.

Avrupa Birliği; ilk olarak 1957 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya tarafından Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu adı altında kurulmuş topluluktur. Bu topluluğun temelini, II. Dünya Savaşı sonrasında sanayi açısından özellikle önem kazanan iki temel hammadde

⁴⁷ Adda, s. 244.

olan kömür ve çelik sektörünü güçlendirmek amacıyla 1951'de kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu oluşturmaktadır.

1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşması üye ülkeler arasında önce gümrük birliğini, yani malların gümrük vergisi ödenmeksizin üye ülkeler arasında serbestçe alınıp satılmasını öngörmüştür. Ancak Roma Antlaşması'nda nihai hedefi sadece ekonomik değil ortak tarım, ulaştırma, rekabet gibi diğer birçok alanda ortak politikalar oluşturulması, ekonomik politikaların yakınlaştırılması, ekonomik ve parasal birlik kurulması, ortak bir dış politika ve güvenlik politikası oluşturulmasıdır.⁴⁸ Belirtilen bu amaçlara, süreç içerisinde daha sonra imzalanacak olan diğer anlaşmalarla aşamalı olarak ulaşılmaya çalışılmıştır. Şu an itibariyle, Maastricht Antlaşması(1992)(Avrupa Birliği'ni kuran antlaşma sayılmaktadır), Amsterdam Antlaşması (1999) ve Nice Antlaşması (2003) sonrasında Avrupa Birliği, bazı üyeler dışında parasal birliğe girmiş (EUR), Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasını benimsemiş, Adalet ve İçişlerinde, suça ilişkin konularda Polis ve Hukuk işbirliğine karar vermiştir. Bu yapının oluşturulmasının öncüleri Fransız Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet ve Dışişleri Bakanı Robert Schuman olmuştur. Bu iki şahsın 9 Mayıs 1950'de ilan ettiği metin "Schuman Bildirgesi" adını alacak ve daha sonraları 9 Mayıs, Avrupa Günü olarak kabul edilecekti.

Avrupa'da bütünleşme sürecine ivme kazandıran, biri federasyon yanlısı diğeri işlevselci iki akımın başlıca savunucuları İtalyan federalist Altiero Spinelli ile 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasına yol açan Schuman Planı'nın ilham kaynağı Jean Monnet'dir. Federasyon yanlısı bu yaklaşım, yerel, bölgesel, ulusal ve Avrupa ölçeğindeki güç odakları arasında diyaloga ve tamamlayıcı bir ilişki kurulmasına dayanıyordu. İşlevselci yaklaşım ise egemenliğin ulusal düzeyden Topluluk düzeyine tedricen aktarılmasını savunuyordu. Bu iki görüş, günümüzde, tek pazar, para politikası, ekonomik ve sosyal kaynaşma, dış politika ve güvenlik gibi ortak eylemin devletlerin tek tek hareket etmelerinden daha etkili olduğu alanlarda, demokratik ve bağımsız Avrupa kurumlarına ulusal ve bölgesel makamlar kadar sorumluluk verilmesi gerektiği inancında iç içe geçmiştir. Sonuç olarak, 1951 yılında

⁴⁸ <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?pId=3&lang=0&prnId=1&fld=1&ord=0&docId=268&fop=1> (09.07.2006).

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) Belçika, Batı Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ile kuruldu. Bu ülkelerdeki kömür ve çelik sanayii ile ilgili alınan kararlar, bağımsız ve devletler üstü bir kuruma (Yüksek Otorite) devredildi. Söz konusu kurumun ilk başkanı ise Jean Monnet oldu.

Topluluğun çalışmaları, başlangıçta altı kurucu üyesi (Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) arasında bir kömür ve çelik ortak pazarı kurulmasıyla sınırlıydı. Savaş ertesindeki o günlerde savaşın galip ve mağluplarını, eşitler olarak işbirliğinde bulunabilecekleri bir kurumsal yapı içinde bir araya getiren Topluluk, temelde barışı güvence altına almanın bir aracı olarak algılanıyordu. Altılar 1957'de, Fransız Ulusal Meclisi'nin Avrupa Savunma Topluluğu projesini reddetmesinden üç yıl sonra, işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk kurmaya karar verdiler. Mamul mallarda gümrük vergileri planlandığı gibi 1 Temmuz 1968'de kaldırıldı; özellikle tarım ve ticaret politikaları olmak üzere ortak politikalar 60'ların sonunda yerli yerine oturmuştu. Altılar'ın başarısı Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda'yı Topluluk üyeliğine başvurmaya yöneltti. General "de Gaulle" yönetimindeki Fransa'nın 1961'de ve 1967'de iki kez veto yetkisini kullandığı çetin bir pazarlık dönemini takiben, bu üç ülke 1972 yılında üyeliğe kabul edildiler. Üye devlet sayısını altıdan dokuzaya yükselten ilk genişleme ile birlikte, Topluluk sosyal, bölgesel ve çevresel konularda üstlendiği sorumluluklarla yeni bir derinlik kazandı.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1970 başlarında doların konvertibilitesini askıya almasıyla ekonomik yakınlaşma ve parasal birlik gereksinimi açıkça kendini gösterdi. 1973 ve 1979'daki iki petrol kriziyle dünya çapında parasal istikrarsızlık daha da ağırlaştı. 1979 yılında Avrupa Para Sistemi'nin işlerlik kazanması döviz kurlarının sabitleşmesine yardımcı oldu ve Üye Devletlerin kararlı ekonomik politikalar izleyerek açık bir ekonomik alanın dayattığı disiplinden yararlanmalarını ve birbirlerine karşılıklı destek vermelerini sağladı. Topluluk 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla güneye doğru genişledi. Bu genişlemeler, Onikiler'in, ekonomik gelişmeleri arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik yapısal programlar uygulamalarını kaçınılmaz kıldı. Bu dönemde Topluluk Güney Akdeniz ile Afrika,

Karayipler ve Pasifik (AKP) ülkeleri ile yeni anlaşmalar imzalayarak uluslararası düzeyde daha önemli bir rol oynamaya başladı; AKP ülkeleri birbirini izleyen dört Lomé Sözleşmesi (1975, 1979, 1984 ve 1989) ile Toplulukla bağ kurdu. Tüm GATT üyeleri arasında 15 Nisan 1994'te Marakeş'te imzalanan bir anlaşma ile dünya ticaretinin gelişiminde yeni bir aşamaya girildi. Pazarlıkları bir blok olarak sürdüren Avrupa Birliği görüşmelere damgasını vurma ve çıkarlarının gözetilmesini sağlama konusunda çaba harcadı.

1 Ocak 1995'te Avrupa Birliği'ne üç yeni üye katıldı. Avusturya, Finlandiya ve İsveç kendilerine özgü katkılarıyla Birliği zenginleştirmekte, Orta ve Kuzey Avrupa'da yeni açılımlar sağlamaktadırlar. 2004 yılında ise on yeni ülke Avrupa Birliği'ne üye oldu. (Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya). 1995 tarihinde üyelik başvuruları kabul edilen Bulgaristan ve Romanya ile 2000 yılında resmi müzakerelere başlandı ve 2007'de birlik üyesi olabilecekleri öngörülmektedir. 1987 yılında üyelik başvurusunda bulunmuş olan Türkiye ise 3 Ekim 2005'te müzakere çerçeve belgesinin kabulü ile resmen müzakere sürecine başlamaya hak kazanmıştır. Müzakerelerin ilk bölümü olan tarama sürecinin tamamlanma tarihinin Eylül 2006 olacağı öngörülmektedir. 2003'te adaylık başvurusunu yapmış olan Hırvatistan ile 2005'te müzakerelere başlanmıştır. 2004'te adaylık başvurusu yapan Makedonya ise Aralık 2005'te aday ülke statüsü kazanmıştır. Son olarak da Arnavutluk, Sırbistan-Karadağ, Bosna Hersek ve BM güvencesi altında korunan Kosova adaylık statüsü bekleyen ülkelerdir.

Birlik, Dünyanın en büyük ticaret gücü olmasına karşın, Birlik diplomatik etkinliğini arttıracak yapıları geliştirmekte ağır davranmıştır. Avrupa siyasi işbirliğinin amacı dışişleri ve güvenlik politikası alanlarında hükümetler arasında daha derinlemesine bir eşgüdümün sağlanmasıdır. Dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler 1980 başlarında bir "Avrupa karamsarlığı" havasının doğmasına neden oldu. Ama 1984'ten sonra bunun yerini Topluluğun canlandırılması konusunda daha umutlu beklentiler aldı. Jacques Delors başkanlığındaki Komisyonun 1984'te hazırladığı Beyaz Kitaba dayanarak Topluluk 1 Ocak 1993'e kadar tek pazar oluşturmayı kendisine hedef edindi. Avrupa Tek Senedi 17 ve 28 Şubat

1986'da imzalandı ve bu iddialı hedefle ilgili mevzuatın kabulü konusunda yeni usuller geliştirdi. Tek Senet 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girdi. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından 3 Kasım 1990'da iki Almanya'nın birleşmesi, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetiminden kurtulmaları ve demokratikleşmeleri, Aralık 1991'de de Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Avrupa'nın siyasi yapısını baştan aşağı değiştirdi. Üye Devletler bağlarını güçlendirme kararlılığıyla, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan Avrupa Doruğu'nda kararlaştırılan yeni bir Antlaşmanın müzakerelerine başladılar. 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması Üye Devletlerin önüne iddialı bir program koymaktadır: 1999'a kadar parasal birlik; yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı; diplomatik işbirliği; ortak savunma ve iç güvenlik. Dünya ölçeğindeki rekabeti göğüsleyebilmek ve işsizliği azaltmak için Avrupa Zirvesi, Komisyon tarafından sunulan 'Büyüme, rekabet, istihdam' adlı Beyaz Kitaba dayanarak Temmuz 1994'te kıta ölçeğinde altyapı ve iletişim projelerini yürürlüğe koymaya karar verdi.

Artık AB'nin, bir yandan Üye Devletlerin kimliklerini korurken diğer yandan da karar verebilme ve uygulama yeteneği bulunan hem etkili hem de demokratik bir örgüt olma yolunda daha ileri gitmekten başka seçeneği yoktur. Yapısını güçlendirip karar mekanizmalarını rasyonalize edemezse, iyice gevşeme ya da kımıldayamaz hale gelme seçeneğiyle karşı karşıya kalacaktır. Atlas Okyanusu'ndan Urallar'a uzanan 'Büyük Avrupa' ancak tek sesle konuşup hareket eden istikrarlı bir çekirdek etrafında yapılırsa örgütlü bir güç olarak gelişebilir. Birliğin hedefi 25 üyeli yapısının yeni görevleri göğüsleyebilecek şekilde uyarlanması ve kurucularının büyük siyasi projelerinin kaynakları göz ardı edilmeden ve kapsamı kısıtlanmadan tüm kıtaya istikrar sağlanması ve yeni üyelerin katılımına yardım ve teşviktir. Yaklaşık yarım yüzyıldır Avrupa bütünleşmesi, kıtanın gelişmesi ve halkının zihniyeti üzerinde önemli etkilerde bulunmuştur; aynı zamanda güçler dengesini de değiştirmiştir. Siyasi renklerinden bağımsız olarak tüm hükümetler mutlak ulusal egemenlik çağının artık geçtiğinin farkındadır. Ancak güçlerin birleştirilmesi ve AKÇT Antlaşması'nın ifadesiyle "gelecekteki kader birliği" için harcanacak çabalar sayesinde, Avrupa'nın eski ulusları ekonomik ve sosyal gelişmelerini sürdürebilir ve dünya ölçeğindeki etkinliklerini koruyabilirler. Ulusal ve ortak çıkarların sürekli dengelenmesine, ulusal geleneklerin

farklılığına saygı gösterilmesine ve farklı kimliklerin güçlendirilmesine dayalı Topluluk yaklaşımı her zaman olduğu gibi bugün de geçerlidir. Devletler arasındaki ilişkilere damgasını vuran köklü düşmanlıkları, üstünlük saplantılarını ve savaşçı eğilimleri aşacak biçimde tasarlanan bu yaklaşım Soğuk Savaş yılları boyunca Avrupa'nın demokratik ülkelerinin özgürlüğe olan bağlılıkları çevresinde birleşmelerini sağlamıştır. Doğu-Batı karşıtlığının ortadan kalkması ve kıtanın siyasi ve ekonomik bakımdan yeniden birleşmesi, Avrupalıların gelecekları için bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç duydukları Avrupa ruhunun zaferidir.⁴⁹

Avrupa Birliği'ni oluşturan Roma Antlaşması, uluslarüştü bir karar alma mekanizmasını öngörmektedir. Bunun anlamı, Avrupa Birliği'ni yönetmek üzere oluşturulan kurumların üye uluslardan bağımsız olup birçok konuda üye devletleri de bağlayıcı durumda olmasıdır. 1986'da Tek Avrupa Senedi, 1992'de Avrupa Birliği'nin oluşturulmasına ilişkin Maastricht Antlaşması, 1997 yılında Amsterdam Antlaşması ve 2000 yılında Nice Antlaşmasıyla Avrupa Birliği'ni oluşturan kurumlar üzerinde reformlar yapılmış, üye sayıları ve karar verme mekanizması üzerindeki etkileri yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler eşliğinde, Avrupa Birliği'ni oluşturan temel değerler kalıcı barışın sağlanması, birlik, eşitlik, özgürlük, güvenlik ve dayanışma olarak bildirilmiştir. Avrupa Birliği'nin amaçları ise özgürlük ve demokrasi ilkelerini korumak ve tüm üyeler tarafından insan haklarına saygı ve temel haklar ile birlikte hukukun üstünlüğü kuralının uygulanmasını sağlamaktır.⁵⁰

2.2.2. NAFTA

NAFTA Anlaşması 01.01.1994 yılında yürürlüğe girdi. Anlaşmaya taraf ülkeler: ABD, Kanada ve Meksika. Nafta kapsamında, söz konusu üç ülke arasındaki ticaret ve yatırımlar liberalize edilmiş, ilk kez olarak yabancı şirketlere, anlaşma ülkelerini uluslar arası tahkim kurullarında tek taraflı olarak dava etme hakkı tanınmıştır. 1994-2001 yıllarında yatırımcıların ABD, Kanada ve Meksika

⁴⁹ <http://www.abgs.gov.tr/indextr.html> (10.07.2006).

⁵⁰ <http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?pId=3&lang=0&prnId=1&fId=1&ord=0&docId=268&fop=1> (27.08.2006).

hükümetlerine karşı açtığı yüzlerce tahkim davası bulunmakta olup; bu davaların hemen hepsinde yatırımcılar kazanmış, devletler ise kaybetmiştir.⁵¹

2.2.3. APEC

1989 yılında 21 bölge ülkesi arasında kurulan APEC, serbest piyasa ekonomisinin bölgede yerleşmesini ve gelişmesini amaçlıyor. Üye ülkeler: Avustralya, Brunei, Kanada, Şili, Çin Halk Cumhuriyeti, Hong-Kong, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Peru, Filipinler, Rusya, Singapur, Taynad, ABD, Vietnam. APEC, hükümetler arası bir forum olup, dünyanın en büyük pazarında serbest piyasa kapitalizmini sorunsuz bir şekilde işler hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda, kuruluşundan beri bölge ülkelerinin yasal düzenlemelerinde yer alan ticari engeller aşama aşama kaldırılmış ve özellikle Uruguay Raundu sırasında 100'ü aşkın GATT üyesinin Uruguay'ın ağır koşullu anlaşmalarını kabul etmelerinde çok önemli bir rol oynamış. Bu süreçte anlaşmaların bazılarında itiraz eden ülkelere örnek olarak APEC gösterilmiş ve Uruguay Raundu başarısızlıkla sonuçlanacak olursa bundan en karlı çıkacak olan ülkelerin, benzer uygulamaları daha önce başlatmış olan APEC ülkeleri olacağı tehdidi kullanılmıştır. 1989 yılından itibaren APEC çerçevesinde uygulanan politikalar sonucunda sanayi ve hizmet şirketlerinin yanı sıra ülkelerin ticaret ve yatırım politikalarında da yeniden yapılanmaya gidilmiş, böylece Asya-Pasifik Bölgesi yabancı yatırımcılar için cazip hale getirilmiştir.⁵²

2.2.4. ASEAN

Kuruluş ve fonksiyonları; Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta, 5 üyenin (Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland) Bangkok deklarasyonu'nu imzalamasıyla kurulmuştur. 8 Ocak 1984' de Brunei Dâr-us-salam altıncı üye olarak Birliğe katılmıştır.

Bangkok deklarasyonu birliğin amacını şöyle sıralar: 1) Ekonomik büyümeyi hızlandırmak, birliğin Güney Doğu Asya ülkeleri adı altında sosyal ve kültürel gelişimini sağlamak 2) Bölgesel barış ve tutarlılığı sağlamak 3) Ekonomik, sosyal,

⁵¹ <http://www.antimai.org/dag/inxnafta.htm> (10.06.2006).

⁵² <http://www.antimai.org/dag/inxapec.htm> (18.09.2006).

kültürel, teknik, bilimsel alanlarda karşılıklı yardımlaşmayı artırmak 4) Eğitim, teknik ve yönetim konularında araştırma olanaklarını desteklemek 5) Ülkelerin tarım ve endüstride daha etkin kullanımını sağlamak, ticareti geliştirmek, uluslararası mal ticaretini artırmak, ulaşım ve iletişim olanaklarını geliştirmek ve hayat standardını yükseltmek 6) Güney Doğu Asya çalışmalarını ilerletmek 7) Uluslararası ve bölgesel organizasyonlarla yakın ve faydalı işbirliği kurmak.

7-9 Mayıs 1974'te Jakarta'da yapılan başkanlar toplantısında Jakarta'nın, ASEAN Sekreterliği'nin çalışma yeri olmasına karar verilmiştir. 23-25 Şubat 1976' da Endonezya'da yapılan toplantıda genel sekreterliğin üye ülkelerin temsilcileri tarafından yıllık dönemler halinde yapılması kararlaştırılmıştır. Fakat 8-9- Temmuz 1985' de Kuala Lumpur'da yapılan 18. başkanlar toplantısında genel sekreterliğin süresi 1986'nın Temmuzundan itibaren 3 yıl olarak tespit edilmiştir.

ASEAN ticaret konusunda 24 Şubat 1977' de Manila'da bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya göre üye ülkeler ana mallarda, özellikle gıda ve enerjide birbirleriyle yardımlaşacak, pazara destek verecek ve hammaddeleri kullanımını artıracaklardır.

ASEAN endüstriyel projeler konusunda da 6 Mart 1980' de Kuala Lumpur'da ve 18 Haziran 1981'de Manila da bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma bölgesel gerekli ürünlerin talebini karşılamak için büyük çapta endüstri projelerinin oluşturulmasına bir çerçeve sunmaktadır. Şu anda var olan proje Endonezya ve Malezya'daki üre gübresi projesidir. Anlaşma üye ülkelerde farklı ürünlerin üretilmesi ve bunların değişimi ile ilgili bir sistem sunmaktadır. Otomotiv endüstrisinde markaya marka tabanında bir program uygulanmaktadır.

7 Mart 1980'de ASEAN, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile bir ekonomik işbirliği anlaşması imzalamıştır. Anlaşmanın amacı iki bölgesel grup arasında ticari ve ekonomik ilişkiyi artırmaktır. Başka bir ekonomik işbirliği anlaşması da Kanada ile 25 Eylül 1981'de imzalanmıştır. Anlaşma endüstriyel, ticari ve kalkınma işbirliği ile teknoloji transferini öngörmektedir.

Dördüncü ASEAN zirvesi 27-28 Ocak 1992'de Singapur'da yapılmış ve bu zirvede 15 yıl içinde ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA)'nın kurulması kararlaştırılmıştır. Bu zirvede, ASEAN ekonomik işbirliğini geliştirmeye yönelik çerçeve anlaşması ve ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi için Ortak Efektif Tercihli Tarife (CEPT) Şeması Anlaşması imzalanmıştır. Ortak Efektif Tercihli Tarife Anlaşması Ocak 1993' de işlemeye başlamıştır. Aralık 1992' de bu anlaşmaya dahil olan ve olmayan ürünlerin listesi ASEAN tarafından açıklanmıştır.

Ekim 1993'te Singapur'da yapılan yıllık ekonomik bakanlar toplantısında tarife indirimlerinin 1994' e kadar geliştirilmesine karar verilmiştir. Bütün ASEAN' a üye ülkeler 8- 9' lu tarife sınırlarını bildirmişlerdir.

Singapur zirvesinde ayrıca güvenliği sağlamak için dış görüşmeleri geliştirme kararı alınmıştır. Bu bağlamda ASEAN bakanlar konferanslarında politik ve güvenlik konulu tartışmaların yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kararı desteklemek için 20-21 Mayıs 1993' de Singapur'da ASEAN, Avustralya, Kanada, Avrupa Topluluğu, Japonya, Kore, Yeni Zelanda ve ABD üst düzey görevlileri bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantıda yılda bir kez toplanılmasına karar verilmiş ve gelecekteki aktiviteler için bir çalışma programı hazırlanmıştır.

ASEAN ülkeler arasında meydana gelen anlaşmazlıkları barışçı bir yoldan çözülmesine gayret etmektedir. ASEAN UNGA'nın 47. oturumunda Güney Doğu Asya Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasını başlatmıştır. Anlaşma Güney Doğu Asya'da Birleşmiş Milletlerin görevini tamamlayıcı rol oynayacaktır. Laos ve Vietnam Temmuz 1992'de anlaşmaya dahil edilmişlerdir.

ASEAN' a üye ülkeler ticareti geliştirerek, yatırım ve endüstri işbirliği ile sıkı ekonomik ilişki içindelerdir. ASEAN istikrar ve bölgenin refahı için yeni ekonomik anlaşma çerçeveleri hazırlamaktadır.

Endüstriyel işbirliği alanında ASEAN, şu anda Endonezya ve Malezya arasındaki üre projesinden oluşan ASEAN Endüstri Projesi (AIP)'yi oluşturmuştur. Diğer bir ASEAN endüstri projesi olan Potasyum Tuzları Madeni Projesi Tayland tarafından yürütülmektedir.

1983'de ASEAN endüstriyel işbirliğini hızlandırmak amacıyla ASEAN Endüstriyel Ortak Risk Anlaşmasını imzalayarak üçüncü parti ülkelerinde yatırımlara destek vermektedir.

6 üye ülke: Brunei Darussalam, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland.

ASEAN' in 7 toplantı üyesi vardır: Avusturalya, Kanada, Avrupa Topluluğu, Japonya, Kore, Yeni Zelanda, ABD.

ASEAN Devlet Başkanları toplantısı en büyük otoritedir. Koordinasyon üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarından oluşan ASEAN bakanlar toplantısı tarafından sağlanır.

ASEAN destek kurulu dışişleri bakanları toplantısı aralarındaki işleri yürütmektedir. Bütün ASEAN ekonomik işbirliği aktiviteleri ASEAN üst düzey ekonomik görevlileri tarafından ASEAN ekonomi bakanlarınca yönetilmektedir. Diğer konularda bakanlar toplantısı gerektiğinde ilgili bakanlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

ASEAN genel sekreteri ASEAN bakanlar toplantısı teklifiyle ASEAN devlet başkanları tarafından seçilmektedir. Genel sekreter bakan statüsündedir ve ASEAN aktivitelerini başlatmak ve koordine etmekle görevlidir. Genel sekreter ilk ve son ASEAN toplantıları dışındaki bütün toplantıları yönetir.

Politik değerlendirme üst düzey politik görevliler tarafından yapılır ve ASEAN bakanlar toplantısına rapor sunmaktadır. Ekonomik işbirliği üye ülkelerin ekonomi bakanları tarafından üst düzey ekonomi görevlileri toplantısı yoluyla sağlanır.

Ayrıca 6 ekonomi dışı kurul vardır. Bunlar: 1) Kültür ve Enformasyon Kurulu 2) Sosyal Gelişme Kurulu 3) Bilim ve Teknoloji Kurulu 4) İlaç Konusunda ASEAN Üst Düzey Komitesi 5) Çevre üzerine ASEAN Üst Düzey Görevlileri 6) Sivil Hizmet Konularında ASEAN Konferansı.

1978'den itibaren üçüncü ülkelerdeki ASEAN komiteleri evsahibi ülke ile ortak görüşmelerle ASEAN konularını geliştirmek ve desteklemek amacıyla kurulmuştur.

ASEAN komiteleri aşağıdaki ülkelerde kurulmuştur: Avustralya (Canberra), Belçika (Brüksel), Kanada (Ottawa), Fransa (Paris), Almanya (Bonn), Hindistan (Yeni Delhi), Japonya (Tokyo), Kore (Seul), Yeni Zelanda (Wellington), İsviçre (Cenevre), İngiltere (Londra), ve ABD (Washington D.C.). ASEAN'a bağlı 41 hükümet dışı organizasyon bulunmaktadır.

“21.yüzyılın egemenlik mücadelesinin Pasifik Okyanusu ve Asya Pasifik Ekseninde geeeği öngörüsü tamamen matematiksel bir gerçekliktir” şeklinde ileri sürülen yaklaşımları doğrulamaya birçok gelişme gözlenmektedir. Dünya ekonomisinin ilgi alanı bu bölgelere kaymakta, bu da ekonomik, siyasal ve stratejik rekabeti bu bölgeye çekmektedir. Dolayısıyla, ABD ile Çin’in ekonomik ve siyasal rekabetleri de bir tür çatışmaya dönüşmektedir. ASEAN’ın bir alt-bölgesel örgüt olarak geeeği ise, bu durumda birçok faktöre bağlı hale gelmektedir. Bunlardan biri, üyelerinin ekonomik/siyasal istikrarı ve politikalarını ortaklaştırabilme kapasitesidir. Ancak, bundan daha etkin gibi görünen faktör, bu üyelerin yer aldığı bölgede çıkarları bulunan diğer devletlerin etkileri, yani dış faktörlerdir. Bir tür “yeni bağlantısızlık” hareketinin başlangıcı gibi değerlendirilebilecek ASEAN, belirgin biçimde Çin ve ABD, dolaylı olarak da Rusya ve özellikle Japonya’nın ilgi ve çıkar alanı içerisinde yer almaktadır. Bu durumda, kuruluşun etkin bir aktöre dönüşüp dönüşmemesi, başta Çin ve ABD olmak üzere güçlü aktörlerin çıkarlarındaki dengelere göre belirlenecektir. Söz konusu durum, bir bakıma Avrupa Birliği’nin kendi bünyesinde bir savunma organı oluşturamayıp 1948 yılından beri ayrı bir örgüte (BAB) kimlik kazandırmaya çalışmasına ve ilişkileri Avrupa-Amerika ekseninde dengelemeye uğraşmasına benzemektedir. Uluslararası sistemdeki bölgesel devlet grupları ekonomik/siyasal/askeri işbirliğini geliştirmedike etkin aktör olamamaktadırlar ve diğer devlet ya da devlet gruplarına onların istemedikleri durumları kabul ettirmedike “güç” olarak ele alınamamaktadırlar. Bu çerçevede, her ne kadar bir tarafsız bölge girişimi olsa da, ASEAN üyeleri bunu silahsızlanarak değil, tam tersine üzerlerinde ekonomik/siyasal baskı kuran güçlere karşı silahlanarak sağlamaya yönelmektedirler. Buradaki hassas nokta, yukarıda adı geçen “küçük silahlanma”nın ABD ya da Çin’e karşı doğrudan

kullanılması yönünde bir tehdit yaratılmasında değil, bu sürecin iki güç arasındaki mücadelede caydırıcı olarak kullanılmasında yatmaktadır.⁵³

2.2.5. KEİB

Eski çağlardan beri Karadeniz, çeşitli uygarlıkların beşiği olmuş, Asya ile Avrupa arasında değişik uyruklu, farklı mesleklere sahip ve değişik kültürlerden ve dinlerden gelen insanların birbirleriyle kaynaştığı konumunu muhafaza etmiştir. Ancak bu hiçbir zaman kolay bir süreç olmamış, barış ve huzur dönemlerini uzun çatışma ve savaşlar izlemiştir. Bu durumda bile, Karadeniz gelişmiş ticaret ilişkileri ve bağlantılarıyla tanınmıştır. Bölgedeki ülkeler arasında, barış köprüleri kurma çabaları eksik olmamıştır. Avrupa ve Asya'yı birleştiren meşhur İpek Yolu'ndan söz etmek bu konuda yeterlidir. İpek Yolu sayesinde iki kıtanın halkları arasında ilişki kurulması ve farklı kültürlerin yanyana yaşaması ve karşılıklı olarak zenginleşmesi şeklinde çok değerli deneyim kazanılmıştır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği fikri, 1980'li yılların sonunda Doğu Avrupa Ülkeleri ve Sovyetler Birliği'ndeki değişim sürecinin hızlandığı bir dönemde doğmuştur.

Hammadde ve enerji kaynakları yönünden çok zengin olan eski Sovyetler Birliği'nde savunma ve uzay sanayi gibi alanlara yatırım yapılmış, buna karşılık başta tüketim malları olmak üzere insana yönelik yatırımlar ihmal edilmiştir. Türkiye ise eski Sovyetler Birliği'nin çok fazla ihtiyaç duyduğu ve Batı ülkelerinde pazarlamada güçlük çekebileceği gıda ve tüketim mallarına sahip bulunmaktadır. Sanayileşmede önemli bir aşama kaydeden ve yeni bir atılıma hazırlanan Türkiye yanı başındaki bu hammadde ve enerji kaynaklarına, eski Sovyetler Birliği ise gıda ve tüketim mallarına ihtiyaç duymaktadır. Bütün bu yeni koşullar Karadeniz Havzası'ndaki diğer ülkeler için de geçerlidir. Üstelik Sovyetler Birliği'nde bir çok Türk Cumhuriyetleri'nin bulunması, ilişkilerin geliştirilmesinde temel etken olabilmektedir.

⁵³ <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/uzakdou.htm> (25.07.2006).

Değınilen tüm bu gelişmeler, Türkiye ile Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında ekonomik işbirliğı ve bölgesel bütünleşme girişimi için uygun bir ortam oluşturmuştur. KEİ fikri böyle bir ortamda ortaya atılmıştır.

KEİ, dünyada küreselleşme ve bölgesel düzeyde uluslararası bütünleşme yönünde, siyasal ve ekonomik alanda yeniden yapılanma sürecinin bir ürünüdür. Doğı Avrupa'da, ekonomik boyutta serbest piyasa ekonomisine ve siyasal boyutta çoğulcu demokrasiye geçiş sürecinin yarattığı ortamda, konumunu ve zamanlamasını bulan KEİ fikri, öncülüğünü Türkiye'nin yaptığı bir bölgesel ekonomik işbirliğı girişimidir.

Başlangıçta KEİ'nin amacının Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında aşamalı olarak bir "serbest ticaret bölgesi" kurulması olduğu belirtilmiş, ancak daha sonra yapılan toplantılarda bu girişimin "ekonomik işbirliğı" çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir girişim olarak nitelendirilmiştir.

KEİ'nin ilk kurucu üyeleri Karadeniz'e kıyısı olan Türkiye, eski Sovyetler Birliğı, Romanya ve Bulgaristan'dır. Sovyetler Birliğı'nin dağılması üzerine, Bağımsız Devletler Topluluğı olarak Rusya Federasyonu, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan ve Ermenistan kurucu üye sıfatıyla katılmışlardır. Daha sonra Karadeniz'de kıyısı olmayan Yunanistan ve Arnavutluk kurucu üye olarak katılmıştır.

KEİ ile ilgili ilk toplantı Türkiye'nin girişimi ile 19 Aralık 1990'da Ankara'da yapılmıştır. Türkiye, eski Sovyetler Birliğı, Romanya ve Bulgaristan'ın resmi delegelerinin yanısıra, eski Sovyetler Birliğı Heyeti içinde; Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ermenistan Cumhuriyetleri'nin Dışişleri Bakan Yardımcıları yer almıştır. Toplantıda taraflar, Türkiye tarafından hazırlanan ve önerilen işbirliğinin temel prensiplerini kapsayan taslak üzerinde çalışmışlar, sonuç bildirgesinde "Karadeniz Ekonomik İşbirliğı" nin kurulmasında anlaşmaya vardıklarını resmen açıklamışlardır. 12-13 Mart 1991 tarihlerinde Bükreş'te, 23-24 Nisan 1991 tarihlerinde Sofya'da uzman düzeyinde toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarda KEİ'nin amaçları ve prensipleri üzerinde ortak bir anlaşmaya varılmıştır. 11-12 Temmuz 1991 tarihlerinde yapılan toplantıda, KEİ Anlaşması metni üzerindeki çalışmalar sonuçlandırılarak, imzaya hazır

hale getirilmiştir. Moskova toplantısında taraflar, KEİ Anlaşması'nın yakın bir gelecekte Türkiye'de yapılacak bir toplantıda imzalanması konusunda anlaşmaya varmışlardır.

3 Şubat 1992 tarihinde Türkiye'de; Türkiye, Rusya Federasyonu, Romanya, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Moldova Bakan düzeyinde, Ukrayna ve Bulgaristan ise Dışişleri düzeyinde katılarak, KEİ ile ilgili temel belgeyi parafe etmişleridir.

KEİ Anlaşması, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'nda dokuz üye ülkenin yanısıra, Yunanistan ile Arnavutluk'un da kurucu üye olarak katıldığı onbir ülkenin devlet veya hükümet başkanları tarafından imzalanarak, resmen işlerlik kazanmıştır.

KEİ, bundan böyle hükümetler boyutunun yanısıra, parlamenterler, özel sektörler, belediyeler ve hatta hükümetler dışı kuruluşlar boyutuyla; çalışma organları, usulleri ve yöntemleriyle; bankası, İstatistik Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Koordinasyon Merkezi'yle somut projeleri sonuçlandırabilecek temel öğelere sahip olmuş bulunmaktadır. KEİ'nin uluslararası kimliği de giderek ağırlık kazanmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ni uluslararası bir örgüte dönüştüren KEİB Anlaşması, 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da imzalanmıştır. KEİ, imzalanan anayasa ile bölgesel bir ekonomik teşkilata dönüşerek adı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı olmuştur. Yasayla kurumsallaşma dönemini kapatan KEİ, bundan sonra da program ve proje uygulamasına geçecektir.

KEİ'nin kuruluş aşamasındaki hazırlık çalışmalarında temel amaç olarak Katılan Devletlerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanılarak ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmeleri ve Karadeniz Bölgesi'nin bir barış, işbirliği ve refah bölgesi haline gelmesi öngörülmektedir. Bu temel amaç doğrultusunda kısa dönemde bölge ülkeleriyle işbirliği için uygun ortam oluşturulması ve taraflar arasında mal ve hizmet ticaretinin arttırılması öngörülmüştür. Uzun dönemde ise amaç; bölge ülkeleri arasında ekonomik ilişkileri daha fazla geliştirebilmek için kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaktır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için uzun dönemde,

aşamalı olarak Katılan Devletler arasında bir serbest ticaret bölgesinin kurulması amaçlanmıştır.⁵⁴

2.2.6. MERCOUR

6 Latin Amerika ülkesi arasında oluşturulan bir serbest ticaret bloğu (26 Mart 1991) Üye ülkeler: Arjantin, Paraguay, Brezilya, Uruguay, Bolivya ve Şili. MERCOSUR ülkeleri, bu yeni bloğun oluşumundan itibaren yatırım ve ticaret rejimlerinde önemli değişiklikler yapmış ve kendi aralarındaki ticarete uygulanmakta olan sınırlayıcı kuralları kaldırmışlardır.⁵⁵

⁵⁴ <http://www.die.gov.tr/uid/gnlbilg.html#tarihce> (29.08.2006).

⁵⁵ <http://www.antimai.org/dag/inxmercosur.htm> (27.07.2006).

3. KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ TEŞKİLATI'NIN OLUŞUMU VE ORGANİZASYON YAPISI

3.1. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Oluşumu

3.1.1. Bir Ortak Güvenlik Endişesinin Ortaya Çıkışı

KİK'in ortaya çıkışında güvenlik endişesine vurgu yapan yorumlar mevcuttur. Suudi hanedanının ve diğer kraliyet ailelerinin güvenlik ve istikrarı ile ilgili Suudi Arabistan'ın endişelerinin KİK öncesi önceliği KİK'in oluşmasına katkıda bulunduğu anlayışı zikredilmektedir.⁵⁶

“KİK aynı zamanda üyeleri arasında askeri işbirliğini destekleyerek bölgede ortak güvenlik oluşturmayı amaçlamaktadır. 4000 askerden oluşan ortak savunma gücü bu çerçevede kuruldu.”⁵⁷

İran-İrak Savaşı bağlamında ve İran'ın diğer körfez ülkelerince tehdit unsuru olarak görülmesine atıf yapılarak kuruluşun nedenini buna bağlayanlar mevcuttur:

“1980 Eylülünde başlayan İran-İrak savaşıyla beraber Suudi Arabistan Amerika'nın desteğine dayanmak zorunda kalmıştır. Amerikan direktifleri doğrultusunda 1981 Mayısında Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE ve Umman'ın katılımıyla oluşturulan Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK-GCC) kuruluşuna da Suudi Arabistan öncülük etmişti.”⁵⁸

Bu görüşün karşısında olanlar da vardır:

“ Savaş KİK'in kuruluşunun nedeni değil, katalizörüdür. Savaş, pek çok askeri olmayan alanda varolan iki ve çok taraflı işbirliğini düzenleme ihtiyacını olduğu kadar savaş öncesi farklı güvenlik kavramlarını birleştirdi ve açıklığa kavuşturdu. Son olarak savaş, Irak'ın KİK'ten dışlanması için mükemmel bir suçlama sağladı.”⁵⁹

⁵⁶ R. K. Ramazani, *The Gulf Cooperation Council Record and Analysis*, Virginia: The University Press of Virginia, 1988. s. 6.

⁵⁷ Philippe Sands, *Bowett's Law of International Institutions*, London: Sweet & Maxwell, 2001, s. 240.

⁵⁸ Arı, s. 74.

⁵⁹ Ramazani, s. 6.

Ramazani çok farklı etkenlerin bu işbirliğinin oluşmasında etken olduğunu belirterek; kuruluş nedeni Irak-İran Savaş'ı değil diyor. Fakat KİK üyelerinin, Savaş'ı, farklı bir şekilde kullanarak Irak'tan uzakta kaldıkları yorumunu yapıyor. Bunun zikredilmesi gösteriyor ki; Irak ve diğer Körfez ülkeleri arasında sorunlar vardı. Nitekim bu daha sonra Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında ortaya net bir şekilde çıkmıştır. Tüm bunlarla birlikte bir güvenlik ve iktidar endişesinden de tarihi süreci takip ederek analizler yapmaktadır.

Cidde'deki İslam Konferansı (temmuz 1975) boyunca ilk defa Körfez dışişleri bakanları karşılıklı savunma işbirliğini ve bütün kıyı devletlerinin toprak bütünlüğü, yabancı donanmalara sınır koyma, gemi seyri özgürlüğü, yabancı askeri üsleri yasaklama, iç darbelere karşı karşılıklı yardım ve Körfez sularının bölünmesi gibi diğer konuları tartışmak için bir zirve toplantısı yapma konusunda anlaştilar. Kasım 1976'da muhtelif planlar herhangi bir anlaşmaya varılmaksızın Muskat'ta 8 Körfez devleti tarafından tartışıldı. Suudi Arabistan ve daha küçük Körfez ülkeleri hem Irak'ın hem de İran'ın bölgeye hakim olma arzusuna karşı ihtiyatlıydılar.

Ayrıca bu tür korkular özellikle güvenlik sorunları her gündeme geldiğinde ortaya çıktığı görülmektedir. Güvenlikle ilgisi olmayan konularda işbirliğine yönelme daha mümkün gözükmemektedir. Örneğin Arap olmayan İran dahil 7 Körfez ülkesi 1978'de deniz çevresini korumak için anlaşmaya vardılar.

1958'de monarşiyi yıkan Irak devriminin Baas rejimi Körfezdeki monarşileri tehdit ettiğinde; Bağdat ve Riyad arasındaki ilişkilerin bozulması takip etti.

Arkasından İran devrimi de Suudi Arabistan ile Körfez bölgesindeki diğer monarşilerin güvenlik endişelerinin birleşmesine yardım etti. En büyük Arap monarşisi olan Suudi Arabistan işbirliği çabalarında diğerlerine liderlik eden konumdaydı.

Örgütün kurulması ile ilgili başka bazı yorumlardan da bahsedilmektedir Bunun kafaları karıştırdığından bahisle; "...Ne KİK şartıyla ne de kurucu babaların açıklamalarıyla başlamamak onun siyasi felsefesini aydınlatmıştır. 6 üyenin liderleri *"kendi inançlarını ve çıkarlarını korumak için becerilerini güçlendirmek ve çıkarlarına hizmet etmesi için"* bütün alanlarda işbirliğinden bahsettiler. Ancak hiçbir yerde bu

kelimelerin anlamını açıklamadılar. Belirsizlik, İsrail'e, NATO'nun entrikalarına, ABD'nin tahriklerine karşı savaşmak için KİK'in kurulduğuna ve Suudi diktasına v.s atıf yapan yabancılar tarafından derinleştirildi.”⁶⁰

Fakat İran örneğinde bölgenin dengesi monarşik rejimlerin aleyhine değişti, çünkü İran'da Irak gibi monarşiyi cumhuriyetle değiştirdi. İran devrimi hangi söylemi benimserse benimsesin, varlığı Suudi Arabistan'ı ve diğer Körfez monarşilerini tehdit etmekteydi. İran'da devrim kartlarını açmaya başladığında Suudiler, komünist güçlerin kazanmasından ve muhafazakar ülkelere komünist tehdidin artmasından korkmaktaydılar. Güney Yemen'deki Marksist rejim İran'da bir müttefik bulabilirdi ve kendisi de Körfez bölgesinde anti-komünist ve anti-Sovyet bir siper olarak hareket edemeyebilirdi. Fakat herkes gibi Suudiler de İran devriminin dinamiklerini yanlış okudular. Tahran'daki Amerikan elçiliğinin ele geçirilmesinden 2 gün sonra 6 Kasım 1979'da Bazargan ılımlı hükümeti militan dini gruplar tarafından devrildiğinde herkes gibi şaşırıldılar.

Humeyni güçlerinin “ikinci devrim” olarak nitelendirdikleri bu olay bizi, İran devrimi hakkındaki diğer bir Suudi endişesine götürdü. Devrimin belirginleşmesi Suud hanedanını tarihteki en travmatik iç tehditle yüz yüze getirdi. Aşırı fundamentalist Müslümanlar tarafından ele geçirilmesi Suud hanedanının istikrarını tehdit etti. Bu olayda herhangi bir İran veya Humeyni yanlısı Suudi Şiilerin izi yoktu.

İran devriminden gelen tehdit 3 büyük kraliyet ailesini eğer ayakta kalmak istiyorlarsa birleşik bir cephe oluşturmaları gerektiği konusunda ikna etti. Bu yüzden diğer önerilerden ziyade 6 muhafazakar monarşi arasında iç güvenliği sağlamada işbirliği ihtiyacını vurgulayan Suudi güvenlik planının vurgulanması şaşırılmaması gereken bir şeydir. Fakat KİK'in sadece İran devrimine karşı karşı-devrimci bir ittifak olarak kurulduğunu söylemek bizi yanlış yere götürür. Daha büyük başka faktörler de bulunmaktadır.

Bu faktörlerden biri Sovyet tehdididir. İlk olarak, Afganistan'a saldırılması ve işgal edilmesi muhafazakar monarşilerin hissettiği daimi Sovyetler Birliği ve komünizm

⁶⁰ Ramazani, s. 6.

tehdidini yoğunlaştırdı. Afganistan'da 100.000'den fazla Sovyet askerinin varlığı Sovyet tehdidini Körfeze ve Hürmüz Boğazına daha yakın hale getirdi. Ayrıca Güney Yemen ve Etiyopya'daki Sovyet yanlısı hükümetler Sovyet tehdidini, muhafazakar rejimlerin sınırına getirdi. Suudiler devamlı komünizmi ve siyonizmi emperyalizmin şeytan iki yüzü olarak gördü. Moskova ile diplomatik ilişkileri olan Kuveyt bile, Sovyet işgalini haklılaştıran 1978 Moskova-Kabil anlaşmasını reddetti ve Afgan mültecilere yiyecek ve tıbbi malzeme yardımı yapmaya and içti.

Sovyet tehdidinin diğer bir boyutu Körfez bölgesini sözde tarafsızlaştırmayı ve silahsızlandırmayı amaçlayan Brejnev önerileriydi. Körfezde herkes bu önerilerin Sovyetler tarafından Carter doktrinine karşı koymak amacıyla geliştirildiğini biliyordu. Sovyetlerin tutumu esasen Körfez liderlerine yaradı, çünkü eğer bu öneriler uygulansaydı kendi silahlı kuvvetlerini güçlendirmenin bir aracı olarak özellikle ABD'den yabancı askeri yardım istemek zorlaşacaktı. Mesela Suudi enformasyon bakanı Dr. Muhammed Abduh Yamani Sovyet önerilerine "Körfez bölgesinin bir koruyucuya ihtiyacı olmadığını ve insanların kendilerini koruma kapasitesinin olduğunu" söyleyerek tepki gösterdi. Eğer Sovyet önerileri kabul edilirse başka devletlerin işine karışmama siyaseti adına gerçek bir müdahale siyasetine dönüşeceğine inanıyordu. Umman Dışişleri Müsteşarı Yusuf el-Alawi benzer yönde bir notu seslendirdi. Brejnev önerilerini "bu öneriler Sovyetler Birliği'ne iç ilişkilerine müdahale etme fırsatını sağlayacak" diyerek reddetti.

Fakat yerli ve kendi kendine güvenen bir bölgesel örgüt kurulması ihtiyacını açık hale getiren Brejnev'in önerilerinden çok Afganistan'daki Sovyet askeri varlığından algılanan tehditti. Mesela Suudi dışişleri bakanı Prens Suud El-Faysal El Cezire gazetesine verdiği röportajda Afganistan'daki olayların "bağımsızlıklarını ve kaynaklarını korumak için Körfez devletlerinin birbirine güvenmesi ihtiyacını teyit ettiğini" söyledi ve "kardeş milletlere" Körfez ülkelerine "kendi kendilerini savunmada özgüven" kazanması için silah arzı yapmasını istedi.

3.1.2. Monarşik Rejimleri Koruma

Irak'taki Baas rejimi ve İran Devrimi sonrası ortaya çıkan endişeler hakkında çok şeyler söylendi. KİK'in gelişmeleri, 6 Arap monarşisinin rejimlerinin hayatta kalmasına yönelik hissettiği tehditleri yansıtan her şey ifade edildi. İngilizlerin Körfez bölgesinde çıkışı ile örgütün kurulması arasındaki 10 yılda, çeşitli alanlarda ikili ilişkilerin 6 kurucu üye arasında meydana geldi. Fakat işbirliği için önceki önemli çalışmalar hangisi olursa olsun, hala böyle bir örgüt kurmak için yeterli şartları sağlamıyorlardı. KİK öncesi işbirliği geleceği önemli ölçüde KİK sonrası faaliyetleri, özellikle askeri olmayan alanlarda kolaylaştırdı, ancak kendilerine KİK'in kurulması için gerekli dürtüyü sağlamadı.

Körfezde algılanan Sovyetler Birliği tehdidi Körfez ülkelerini bir araya gelmek için tahrik etmedi. Genellikle Afganistan'ı Körfez ve Hint okyanusunda emperyalist genişlemesi için sıçrama tahtası olarak kullanmaya yönelik Sovyet niyetinden korkuyordu, ancak tehdit çok yakın gözüküyordu. Mesela gerçekte Körfeze yönelik Umman ve Kuveyt'in Sovyet tehdidi algılamalarında farklılıklar vardı. Fakat Sovyetlerin Afganistan'ı işgali dolayısıyla daha çok alarm durumuna geçen Ummanlılar, dolayısıyla Suudiler bile Sovyetler Birliği'nin bölge rejimlerinin güvenlik ve istikrarına doğrudan bir tehdit yönelttiğine inanmış gözüküyorlardı. Ne de olsa Amerikan askeri müdahalesi böyle bir tehdidi gerçekleştirecekmiş gibi gözüküyordu. Unutulmamalıdır ki, Suudi Arabistan Birleşik Devletlerle on yıllardır güvenlik ilişkilerine sahiptir, zaten Umman da özellikle Hürmüz boğazında Amerikan donanmasının serbestçe dolaşması gibi askeri konular için ABD'ye gerekli kolaylıkları sağlamayı taahhüt etmişti. Kuveyt ise Birleşik Devletlere karşı daha bağımsız bir politika izliyordu, ancak bu küçük şehir devleti güvenliğini sürdürmede Sovyetlerden ziyade Amerikan yardımını kabul etmeye hazırды. Elbette Sovyetlerin kendisi bir tehdit gibi görünüyorsa, olsaydı Amerikan yardımı daha arzu edilir olabilirdi.

Son olarak, İran-İrak savaşının yayılması tehdidi, KİK'in başlangıcında KİK'in kurulmasının sebebi olarak kabul edilecek bir tehdit olarak görülmüyordu. Gerçekte İran-İrak savaşının patlak vermesi ve KİK'in kurulması arasındaki aylarda İran savaşı 6 monarşiye yayacak konumda değildi. 22 Eylül 1980'de uzun dönemli sınır tartışmaları

topyekün savaş seviyesine (harb al-shamilih) yükseldiğinde Irak güçleri tarafından işgal edildi. Hemen peşinden İran, petrol zengini olan İran'ın Huzistan eyaletinin 800 mil'ini işgal eden Irak güçlerine karşı yaklaşık bir yıl bir saldırı yapamadı. Eylül 1981'de İran ilk başarılı saldırısı gerçekleştirdiğinde, KİK yaklaşık 6 aydır varlığını kurmuştu.

Altı devletin liderlerini KİK'in kurulmasına ikna eden ortak güvenlik endişesi İran devriminin yayılması korkusuydu. Bütün algılanan tehditler arasından bu, altı ülkedeki yöneten rejimler için en gerçek ve yakın tehdit olarak algılanıyordu.

Örgüt'ün ekonomik işbirliğinden ziyade siyasal ve güvenlikle ilgili konularda uluslar arası bir rol oynaması bekleniyordu. Bu çerçevede 1981 Haziranında KİK in genel sekreteri Abdullah Bishara'nın yaptığı açıklama önem taşımaktaydı. Genel Sekreterin açıklaması şöyleydi "...Ayrıca Körfez'in güvenliği bölgede bulunan devletlerin kendilerine bırakılmalıdır. Zira Körfez İşbirliği Konseyi devletlerinden herhangi birine yapılacak bir müdahale tüm üye devletlere yapılmış bir müdahale olarak kabul edilecektir."⁶¹

3.1.3. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Oluşumu

Körfez İşbirliği Konseyi 1981 yılında Arap-Pers körfezi bölgesinin 6 devleti tarafından kuruldu. Tam adıyla; Arap Ülkeleri Körfez İşbirliği Konseyi Teşkilatı, ancak yaygın kullanımıyla ve bizim de tercih ettiğimiz şekliyle - bu metinde bazen sadece Konsey olarak ta geçecektir - Körfez İşbirliği Konseyinin Anlaşma metni 4 Şubat 1981'de Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman Dışişleri Bakanlarının Riyad'da yaptıkları toplantıda kabul edilmiş ve 25 Mayıs 1981 senesinde (21 Recep 1401) Konsey üyeleri olan devletlerin temsilci guruplarının Abu Dabi'de yaptıkları kongrede imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

Körfez İşbirliği Konseyinin kuruluşunun tarihi arka planı ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur.

⁶¹ Arı, s. 539.

Bu görüşlerden bazısı Konseyin kuruluşunda güvenlik endişesinin, diğeri işbirliği fikrinin bir başkası Arap milliyetçiliği veya İslam düşüncesinin yer aldığı zikredilebilir.

Ramazani, bu konuyla ilgili; “Körfez’de bölgesel işbirliği fikrinin ortaya çıkması nasıl gerçekleşmiş olabilir? Bu sorunun cevabı karışıktır...”⁶² şeklinde bir girişten sonra çeşitli görüşleri serdetmektedir.

Çünkü Körfez İşbirliği Konseyi’nin (KİK) kurucuları, İslam ve Arap tarihi fikirleri kadar eski olan İslamcılığa ve Arapçılığa sık sık gönderme yapmaktadırlar. İslam topluluğu (ümmet) ve Arap topluluğu (kavmiyet) kavramları egemen devletlerin yeni meşruiyetlerinin önde gelen kaynakları oldu ve bu kavramların bölgesel işbirliği hareketi ile ilgili olduğu bazı gözlemciler tarafından düşünülmektedir.

KİK’in kurucuları örgütün, Arapçılık fikrinin elinden geldiğince Arap Birliği çerçevesi içinde kurulduğunu iddia etmektedirler. Aynı zamanda Ocak 1981’de İslam Konferansı Örgütü’nün yayınladığı, bir dönüm noktası olan Mekke Deklarasyonundaki “*Körfezin güvenlik ve istikrarı ile su yollarının güvenliği herhangi bir dış müdahale olmaksızın Körfez ülkelerinin mutlak sorumluluğunda olduğu*” açıklamasını örgütün İslami kurallar bağlamında kurulduğunun kanıtı olduğunu iddia etmektedirler. Başka bir açıdan bakarsak, herhangi biri resmi KİK belgesinin yaptığına dayanarak fikrin kökenini Kuveyt kraliyet prensi ve başbakanı Şeyh Cabir El Ahmet El Sabah’ın “*bölge halklarının çıkarlarına ve istikrarına hizmet etmek için bütün ekonomik, siyasi, eğitim ve enformasyon alanlarında işbirliğini gerçekleştirme amacıyla bir Körfez Birliği kurma çağrısı*” yaptığı Mayıs 1976’ya kadar götürebilir.

Ancak güç politikası açısından bakacak olursak, Körfez bölgesinde bölgesel işbirliği fikrinin *Pax Britannica*’nın yıkılmasından sonra ortaya çıkan bölgesel çatışmayla paralel yürüdüğü söylenebilir. İran şahı bölgesel işbirliği fikrinin en erken destekçilerinden biri olmasına rağmen Araplar tarafından bunun *Pax Iranica*’nın bahanesi olarak kullanmasından şüphe ediliyordu. Daha büyük zayıflıklarından dolayı küçük devletleri, daha büyük devletlerin hegemonyasına engel olmanın bir aracı olması

⁶² Ramazani, s. 3.

için işbirliği fikri cezbetmektedir. Şubat 1967 Dubai Anlaşmasının -Britanya Hükümeti'nin 1971'de güçlerini Körfezden çıkma kararını duyurmasından 1 ay sonra- Bahreyn ve Katar'la beraber 7 Kıyı Emirliği'nin birleşmesi için yoğunlaştırılmış çabaların başlangıcı olması şaşırtıcı değildir. Bu çabalar, geri çekilme kararını iptal etmesi için bazı şeyh liderler tarafından sıkıştırılan Britanya tarafından da desteklendi. Bahreyn ve Katar önerilen birlikte yer alsa da yeni federal devlet olan Birleşik Arap Emirliği 1971'de kuruldu.⁶³

BAE'nin teşekkülü ile KİK'in kuruluşu arasındaki müdahale 10 yılı, Arap-İran ve Araplar arası çatışmalar bölge ilişkilerini belirlese de, çoğu tartışma barışçıl bir şekilde sonuçlandırıldı. İran, Suudi Arabistan (1968), Abu Dabi (1971), Katar (1970) ve Irak'la (1975) sorunlarını çözerken, Suudi Arabistan, Irak (1975) ve Abu Dabi (1974) ile sorunlarını çözdü. İki büyük muhafazakar devlet, sorunlarını çözmesi için Abu Dabi ve Katar gibi daha küçük körfez ülkelerine örnek oldular.

Ancak İran ve Irak 1975'te Şattül Arap sınır nehri üzerinde eski ve acı tartışmayı çözünce bölgesel işbirliği fikri en büyük desteğine ulaştı. Sınır çatışmaları yıllarından sonra bir önceki sene iki ülke neredeyse savaşa gidiyordu. Sorunun barışçıl bir şekilde çözülmesiyle savaş tehdidinin ortadan kalkması, Körfez bölgesinin içindeki ve dışındaki devletler tarafından desteklendi ve bu konuda Cezayir'in kritik bir arabuluculuk yaptığı herkes tarafından kabul edildi. Cezayir Antlaşması'ndan (mart 1975) birkaç ay sonra Cidde'deki İslam Konferansı (temmuz 1975) boyunca ilk defa Körfez dışişleri bakanları karşılıklı savunma işbirliğini ve bütün kıyı devletlerinin toprak bütünlüğü, yabancı donanmalara sınır koyma, gemi seyri özgürlüğü, yabancı askeri üsleri yasaklama, iç darbelere karşı karşılıklı yardım ve körfez sularının bölünmesi gibi diğer konuları tartışmak için bir zirve toplantısı yapma konusunda anlaştilar. Kasım 1976'da muhtelif planlar herhangi bir anlaşmaya varılmaksızın Muskat'ta 8 Körfez devleti tarafından tartışıldı. Suudi Arabistan ve daha küçük Körfez ülkeleri hem Irak'ın hem de İran'ın bölgeye hakim olma arzusuna karşı ihtiyatlıydılar.

Bu tür korkular özellikle güvenlik sorunları her gündeme geldiğinde ortaya çıktığı görülmektedir. Güvenlikle ilgisi olmayan konularda işbirliğine yönelme daha

⁶³ Ramazani, s. 3.

mümkün gözükmektedir. Örneğin Arap olmayan İran dahil 7 Körfez ülkesi 1978’de deniz çevresini korumak için anlaşmaya vardılar. Dahası Suudi Arabistan ve Irak’a komşu daha küçük Körfez ülkelerinin şüphelerine rağmen güvenlikle ilgili olmayan bir dizi konuda anlaşmaya vardılar. Bunlardan biri Şubat 1976’da “*üye devletler arasında sanayi işbirliğini ve koordinasyonu sağlamak için*” 7 Körfez Arap ülkesi tarafından Körfez Endüstriyel Danışma Örgütü (KEDÖ) kuruldu. KİK kurulduğunda KEDÖ personelini üç kişiden seksen kişiye yükseltti ve Körfez sanayileri ile petrol gelirinin yeniden sermaye olarak kullanılması işlemleri temelinde muhtelif çalışmalarını yönetti. Alüminyum, petro kimya, çimento ve kömür-çelik sanayilerinde uzun dönemli bölgesel stratejileri tasarladı KEDÖ. KİK kurulmadan önce Körfezin Arap devletleri arasında bölgesel işbirliğine ait örnekler kolaylıkla 3 noktayı göstermek için çoğaltılabilir: Birincisi KİK’ten 10 yıl kadar önce, Arap devletleri ve İran arasındaki işbirliğinden daha çok Körfezin Arap devletleri arasında ikili ve çok taraflı işbirliği bulunduğu görülmektedir. İkincisi akabinde kendileri ile Irak arasında KİK’i kuran 6 Arap devleti arasında daha fazla bir işbirliği olduğunu bize göstermektedir. Üçüncüsü işbirliğindeki teşebbüslerin çoğu güvenlik konularında, İran’ın dışlanacağı zaman ve Irak’ın alınıp alınmayacağı konusunda, iflas ettiğini vurgulanıyor. Diğer bir ifadeyle, Körfezin her bir büyük Arap ülkesi kendi güvenlik planına sahipti.

Her birini kısaca ele alırsak Irak’ın güvenlik planı bütün Arap planlarının en ihtirashıydı. Bu plan, Başkan Sedat’ın Camp David sulhunu ve İsrail ile barış anlaşmasını imzalamasının bir sonucu olarak Mısır’ın Arap dünyasından izole olması nedeniyle Irak’ın Arap liderliği arzusunu yansıtıyordu. 1978 ve 1979’da Bağdat’ta yapılan iki konferansta Mısır karşıtı sert Arap çizgisine sahip platforma liderlik yaptı. 1980’de Saddam Hüseyin Şah rejiminin devrimle yıkılmasından ve İran’ın Körfez bölgesindeki gücünün geçici gerileyişinden sonra Arap Birliği’nin liderliğine oynamaya başladı. Irak güvenlik planı, üye devletler tarafından finanse edilecek bağımsız bir birim olarak kuvveti kontrol eden Arap Birliği Ortak Savunma Paketi ile Ortak Askeri Komutanlığa ek olarak bir kolektif Arap Körfez güvenlik gücü kurulması çağrısı yaptı.

Nitekim Irak güvenlik önerisi genel olarak Umman planına yok etmek için tasarlandı. Irak Baas Partisi'nin sözcüsü Al-Thawra Umman güvenlik önerisini “*yeni bir emperyalist ittifak*” olarak nitelendirdi ve bunun Arap devletleri arasında itibarını yok etmek için Irak hükümetinin her şeyi yapacağını söyledi. Umman körfez güvenlik konsepti, Hürmüz boğazı vasıtasıyla gemiciliğin güvenliğiyle sultanlığın geleceğiyle ilgilenmekteydi. Umman Musandam yarım adası bu hayati uluslararası su yolunun merkezindedir. 1974'te Şah ve Sultan Kabus stratejik su yolunda “ortak karakol” kurma konusunda anlaşta, ancak İran devrimi bu anlaşmayı altüst etti. Ummanlılar 1979 ekiminde planı yeni rejime satmaya çalıştı, ancak başarısız bulundu. Bu Umman planı, petrol tüketen büyük sanayi uluslarından teknik ve mali yardım öngörmesinden doğan emperyalist bir komploydu. Hem İran hem Irak tarafından reddedilen plan, akabinde katılan Arap ülkelerinin silah satın alımı için katkıda bulunacağı ancak batılı sanayi ülkeler yardımını dışlamayacak bir Ortak Arap Körfez Gücü'nün kurulmasına hasredildi. 1975'te Henry Kissinger ve Sultan Kabus Umman kıyısındaki Britanya kontrolündeki Masirah adası hava şeridinin Amerikan kullanımına açılması konusunda bir anlaşmaya öncülük yapsa da, Umman İran devriminden sonra olan 4 Haziran 1980'e kadar Birleşik Devletlere bu kolaylıkları sağlamaya yanaşmadılar.

Umman planına sadece Irak ve İran tarafından karşı çıkılmıyordu, aynı zamanda diğer 2 müreffeh KİK üyesi devletinin bölgesel güvenlik fikirlerine de rakipti. Kuveyt, dış politika yöneliminde Umman'ın zıt kutbunu temsil ediyordu. KİK Sovyetler Birliği ile diplomatik ilişkilere sahipti ve dünya siyasetinde Bağlantısızların en coşkulu destekçileriydi. Kuveyt'e göre eğer bir bölgesel güvenlik planı olacaksa bu plan her şeyin üstünde kişisel güven ilkesi üzerine kurulmalı. Böyle bir plan dış bağımlılığı sona erdirmeli ve ortak bir komutanlık oluşturulması ile askeri ekipman ve eğitimin standartlaştırılmasıyla askeri savunmayı amaçlamalı.

Suudi planının Umman ve Kuveyt'in aşırı söylemleri arasında orta bir yol bulmaya çalıştığı görülüyor. Plan ne Kuveyt planının öngördüğü dış yardımı reddediyor ne de bu yardımı Umman önerisinin yaptığı kadar kalpten kabul ediyor. İki önemli hususta önemli bir şekilde rakip güvenlik planlarından farklılaşıyor. İlk olarak, “ortak güvenlik” açık bir şekilde Suudi Arabistan ve diğer müreffeh KİK devletleri arasında

sınırlandırıldı. İkinci olarak, zorunlu rejimlerin iç istikrarına saygı temelinde devletler arasında fiili işbirliğini vurguluyor. Plan, 1979'da Mekke'deki Büyük Cami'nin travmatik kuşatmasındaki Suudi Arabistan'ın iç istikrar sorununa atıf yapmaktadır, fakat ileride görüleceği gibi diğer faktörler de Suudilerin yıkım ve sabotaj eylemi korkularına katkıda bulundu".⁶⁴

3.1.4. Körfez İşbirliği Konseyinin Amaçları ve Temel Veriler

Genel Merkezi Suudi Arabistan'ın Riyad kentinde olan Körfez İşbirliği Konseyi, toplantılarını genel merkezinin bulunduğu ülkede üye devletlerle yapmaktadır.

Amaçları çok yönlüdür. "Aralarında birliği sağlamak amacıyla her alanda üye devletlerarasında etkili işbirliği, koordinasyon ve bütünleşmeyi sağlamayı amaçlamaktadır. Bu ise ortak projelerin uygulanması yanında ekonomik ve mali ilişkiler, ticaret, gümrük, iletişim, eğitim ve kültür, sosyal ve sağlık politikaları, turizm, yasama ve idari işler dahil çeşitli alanlar benzer düzenlemelerin yapılmasıyla başarılıdır (madde 4). KİK aynı zamanda üyeleri arasında askeri işbirliğini destekleyerek bölgede ortak güvenlik oluşturmayı amaçlamaktadır. 4000 askerden oluşan ortak savunma gücü bu çerçevede kuruldu. KİK çerçevesindeki ekonomik işbirliğinin ilkeleri şartın sonuçlandırılmasından kısa bir süre sonra Birleştirilmiş Ekonomik Anlaşma'nın da taslağı çizildi. Bu resmi amaçları yanında, mesela Katar ve Bahreyn arasında deniz sınırı çatışmasında olduğu gibi KİK'in üyeleri arasındaki çatışmayı çözmede bir olduğu söylenebilir."⁶⁵

Örgütün resmi veb sitesinde Kuruluş başlığı altında kuruluş amaçları zikredilirken; Bu devletlerin kendi aralarında İslami esaslar üzerine bina edilen ilişkiler kuracağı, bu ilişkilerden maksadın halklarının kaynaşması ve ortak çıkarlarının olduğu zikredilmekte ve bununla birlikte, kuruluşun nasıl tesis edileceği, devamında ne tür diğer ilkelere uyulması gerektiği ifade edilmektedir.⁶⁶

⁶⁴ Ramazani, s. 3.

⁶⁵ Sands, s. 240.

⁶⁶ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

Görüldüğü üzere en başta, hemen girişte, İslami esasların tüm ilişkilerde dayanak noktası olacağı vurgusu yapılmaktadır. Ancak, daha sonra aşağılarda görüleceği üzere, böyle bir dayanak noktasının nasıl söz konusu olacağı netlik arz etmemektedir.

Bu teşkilatın üzerine düşen görevleri “ Körfez Ülkeleri Yardımlaşma Teşkilatı” üstlenir ve yürütür (m.1) denmekte ve devamla..

Konseyin temel hedefleri, Nizami Esasi (Kuruluş Esasları) başlıklı metin ve madde 4’te şöyle belirtilmektedir:⁶⁷

a.Üye devletlerin tüm alanlarda, aralarındaki bağların geliştirilmesi ve düzenlenmesinin araştırılması.

b.Üye ülkelerinin halkları arasında mevcut bağları ve ilişkileri geliştirmek.

c.Aşağıda zikredilen işlerde koordine işlerinin üstlenilmesi.

c.1. Mali-İktisadi,

c.2. Ticaret, gümrük, ulaşım ve iletişim,

c.3. Kültür ve eğitim,

c.4. Sosyal ve tıp,

c.5. Uluslararası ilişkiler ve iletişim,

c.6. Yasama ve yürütme.

d.Konsey bir çok alanlarda; sanayi, maden endüstrisi, ziraat, su kaynakları, hayvancılık, ilmi araştırma merkezlerinin kurulmasında, ortak projelerin üretilmesinde ve halkın çıkarını korumak amacıyla özel sektörün bilim ve teknolojik acıdan gelişmesinde katkıda bulunur. Anlaşmada da belirtildiği gibi, Körfez İşbirliği Konseyi’nin amaçları; ülkeler arasında entegrasyonu sağlamak amacıyla üye ülkeler arasında

⁶⁷ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

hemen hemen her alanda işbirliğini sağlamak, bölge insanları arasındaki ilişkileri ve bağları güçlendirmek ve derinleştirmek şeklinde özetlenebilir.

3.2. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Organizasyon Yapısı

Konsey aşağıdaki kurumlardan oluşur;

- a.Yüksek Konsey ve ona bağlı olan Danışma Kurulu,
- b.Bakanlar Konsey,
- c.Genel Sekreterlik.

Bu kurumların, gerekli görülen hallerde, kendi içlerinde küçük bölümler oluşturabilecekleri, kuruluş Esaslarının ilgili bölümü 6.maddesinde zikredilmektedir.⁶⁸

3.2.1.Yüksek Konsey

Konseyin en üst organıdır ve üye ülkelerin devlet başkanlarından oluşur. Başkanlık, üye devletler arasında isimlerinin baş harflerinin alfabetik sırasına göre yapılır. Toplantılar, genel olarak (normal dönemde), yılda bir kez ve üye devletlerin katılımı ile yapılır. Ama üyelerin birinin talebini diğer bir üye de kabul ederse istisnai olarak da yapılabilir. Başka veya buna benzetilebilecek bir istisnai toplantı yapma kararı da; Yüksek Konseyin toplantı halinde iken ileri bir tarihte, olağan toplantıların dışında toplanma kararı alması şeklinde olabilmektedir(Bunun örneği olarak; Yüksek Konseyin 1998 senesinde Abu Dabi'de yaptığı zirve toplantısında bir dahaki toplantıya kadar istisnai olarak ara bir toplantı kararı almasını gösterebiliriz).Yüksek Konseyin toplantıları üyelerinin üçte birinin, yani iki üye devletin katılımıyla geçerli kabul edilir. Üye devletlerin her birinin sadece bir oy hakkı vardır.Yüksek Konseyin temel konularda aldığı kararlarda tüm üyelerin müşterek oyu gerekmektedir. Ama detaylarda çoğunluk sağlanırsa karar geçerli kabul edilir.⁶⁹

Yüksek Konsey politika yönelimlerini belirler, raporları ve alt birimlerce sunulan önerileri inceler, Genel Sekreteri seçer, Genel Sekreterlik bütçesini onaylar,

⁶⁸ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

⁶⁹ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

Uyuşmazlıkların Çözümü Komisyonu (Danışma Kurulu mu?)’nun hangi kurallar dahilinde çalışacağını belirler ve üyelerini seçer.

Yüksek Konsey, daha spesifik olarak belirtmek gerekirse; kuruluş madde sekizdeki şekliyle tam olarak;

a.Üye devletleri ilgilendiren problemler ve meselelerle ilgilenir.

b.Konseyin temel politikasını ve yürütmesi gereken temel çizgileri belirler.

c.Bakanlar Konseyinin onaylamak için kendisine sunduğu müşterek proje, çalışma ve önerileri inceler.

d.Genel Sekreterin düzenlemesi için görevlendirdiği çalışma ve raporları inceler.

e.Üye olmayan diğer devletlerle ve uluslararası örgütlerle ticari ilişkiler kurulmasıyla ilgili kararlar alır.

f.Danışma Kurulunun işleme mekanizmasını düzenler.

g.Genel Sekreteri belirler.

h.Konseyin Anayasasını düzenler.

i.Konseyin iç yapısını düzenler.

1.Genel Sekreterliğin bütçesini (bilançosunu) onaylar.⁷⁰

Yukarıdaki ilkelerden de anlaşılacağı üzere; Körfez İşbirliği Konseyi’nin en üst ve temel belirleyici organı Yüksek Konseydir.

Bunun yanında dokuz ve onuncu maddede Danışma Kurulundan bahsedilmektedir. Bu Kurul üye devletlerin her birinden beşer kişiden müteşekkil olmakla, 30 kişiden oluşmakta ve bu kişilerin seçilmesindeki temel kriterin deneyim ve

⁷⁰ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

yetenek olması belirleyici vasıf olmaktadır. Bu Kurul Yüksek Konseyin kendisine sunduğu meseleleri inceleyip araştırmakla görevlidir.

Bu Kurulun yapılan müzakereleri değerlendirmekle görevli olduğu ve Yüksek Konsey tarafından yapılan müzakerelerde sonuç elde edilmezse bu Kurula baş vuracağı ve aldığı kararlara uyacağı ifade edilmektedir.

3.2.2. Bakanlar Konseyi

Örgütün ikinci önemli organı olan Bakanlar (Kurulu) Konseyi üye devletlerin dış işleri bakanlarından veya onları temsil eden diğer bakanlardan oluşur. Bakanlar Konseyine de başkanlığı Yüksek Konseye başkanlık eden devlet yapar. Bakanlar Konseyi genel olarak toplantılarını üç ayda bir yapar. Yüksek Konseyde olduğu gibi Bakanlar Konseyinin de istisnai olarak toplana bilmesinin asgari yeter şartı; üye devletlerin birinin istemesi ve diğer bir üyenin onu takip etmesi şeklinde olmaktadır. Yüksek Konseyin istisnai toplantı yöntemlerinden farklı olarak Bakanlar Konseyine Genel Sekreter de istisnai olarak toplantı yapma teklifi getirebilir. Bakanlar Konseyi yaptığı toplantılarda bir sonraki toplantı yerini belirler. Toplantılar üyelere ikisinin iştiraki olursa yapılabilmektedir. Politik teklifler önerir. Örgütün gelişmesine katkıda bulunur. Üye devletler arasında bağları daha da pekiştirmeyi amaçlayan proje, çalışma ve öneriler üretir ve bu bağlamda işleri yürütür (Kuruluş Esasları m.12–13).⁷¹

3.2.3. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik, Genel Sekreter, yardımcı sekreterler ve gerekli personelden oluşur. Genel Sekreter, Yüksek Konsey tarafından bir kez seçilme hakkı olmakla üç seneliğine üye devletlerin vatandaşları arasından seçilir. Genel Sekreter kendi yardımcılarını kendi seçer. Genel Sekreterin beş yardımcı sekreteri vardır. Bu sekreterler Bakanlar Konseyinin onların adaylıklarını Genel Sekretere sunması ile belirlenir. Bu sekreterler Genel Sekretere politik, ekonomik, askeri, emniyet ve diğer alanlarda yardım ederler. Yardımcı sekreterler aynı zamanda Konseyin Buru sel'deki temsil heyetine başkanlık ederler. Genel Sekreter, Sekreterliğin diğer bölümlerindeki

⁷¹ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

personeli üye devletin vatandaşları arasından seçer; istisnai durum Bakanlar Konseyinin onayı ile gerçekleşir. Genel Sekreterlik, Genel sekreter ofisinden ve politik ilişkiler, ekonomik ilişkiler, çevre ve insan kaynakları, hukuki ilişkiler, idari ve mali işler müdürlüklerinden oluşmaktadır. Bunun yanında bir de Danışma Merkezi bulunmaktadır.⁷²

Genel Sekreter direkt olarak Genel Sekreterliğin yaptığı işlerden sorumludur ve diğer devlet ve uluslar arası örgütlerle olan ilişkilerde Konseyi temsil eder.

Genel Sekreterin görevleri madde onbeşte belli başlı olarak şöyle zikredilmektedir:

a. Konseyin üye devletlerle müşterek programlarında ve aralarındaki özel bağlar, işbirliği ve çalışmalarını tertipler ve düzenler.

b. Genel olarak Konseyin yaptığı faaliyetleri inceler.

c. Yüksek Konseyin ve Bakanlar Konseyinin üye devletler tarafından onlara sunulan önerileri değerlendirmesini ve alınan kararların icra edilmesini takip eder.

d. Yüksek Konsey ve Bakanlar Konseyi tarafından talep edilen raporları hazırlar.

e. Konseyin bütçesini, gelir ve giderini düzenler.

f. Gerektiği takdirde Bakanlar Konseyi başkanına istisnai bir toplantı yapılması teklifini sunar.

Ayrıca, Konsey ve onun kurumları üye devletlerin her birinde kendi görev ve amaçlarını gerçekleştirmek için gereken medeni haklar, imtiyazlar ve diplomatik dokunulmazlıktan faydalanacakları ve devamla üye devletlerin Konseydeki temsilcileri ve Konseyde görev yapanlar da aynı şekilde üye devletlerarasında yapılmış anlaşma gereğince bu imtiyaz ve dokunulmazlıklardan yararlanacakları ifade edilmektedir. İltihali

⁷² <http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/80krfez.htm> (05-05-2006)

olarak Konsey ile genel merkezin bulunduğu devlet (Suudi Arabistan) arasında bu imtiyazlar konusunda özel bir anlaşma daha mevcuttur.

Yukarıda işaret edilen bu iki anlaşma yürürlükte olduğu sürece Konseyde görev yapanlar ve üye devletlerin Konseydeki temsilcileri, kendi temsilcilik görevlerini daha iyi yapmaları için bu imtiyazlardan ve sabit diplomatik dokunulmazlıklardan yararlanabilirler denerek (m.16) imtiyaz ve dokunulmazlıkları güçlendirilmişlerdir.

Bu zikredilenler (Kuruluş Esasları) Konseyin Anayasası olarak belirtildikten sonra 18. maddedeki Anayasada değişiklik başlığında; üye devletlerden her hangi birinin Anayasada değişiklik yapılmasını talep edebileceği ve bu değişiklik talebinin, bu değişikliği isteyen devlet tarafından Genel Sekretere sunulacağı, Onunda da en geç dört ay içerisinde bu talebi Bakanlar Konseyine sunacağı belirtilmektedir. Değişikliğin gerçekleşmesi için ise; Yüksek Konseyin oy birliği ile karar alması ile mümkün olacağı belirtilmektedir.⁷³

Konseyin faaliyetlerini kurumsallaştırması ve yürütebilmesi için bazı şirket ve kurumları teşekkülü söz konusu olmuştur. Bunların ilkleri ve belli başlı olanlarını şöyle zikredebiliriz:

Körfez Yatırım Şirketi, 1984 yılında 2,1 milyar ABD doları izinli sermayeyle; yatırım, madencilik, sanayi, ticaret ve tarım alanlarında üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin birleştirilmesini amaçlayan bir birim olarak kurulmuştur. Şirket, üye ülkelerin kendi aralarında ve üye ülkelerle diğer Arap ülkeleri arasındaki ortak kalkınma projelerini desteklemek, kredi sağlamak ve bizzat bu projelere katılmak üzere görevlendirilmiştir. 1982 yılında Körfez Standartlar Örgütü kurulmuştur. Konseyin Patent Ofisi Aralık 1992 tarihinde patent düzenlemelerinin yürütülmesi ve buluşlarla ilgili verilerin yayınlanması ve yönetim kurulunca uygun görülecek diğer işleri yerine getirmek amacıyla kurulmuştur. Körfez İşbirliği Konseyi, Ticari Hakem Merkezi 1993 tarihinde Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülke vatandaşlarının kendi aralarındaki ve diğer ülke vatandaşlarıyla aralarındaki ticari anlaşmazlıkları çözmek amacıyla kurulmuştur.⁷⁴

⁷³ <http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

⁷⁴ <http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/80krfez.htm> (05.05.2006)

Konseyin başlıca yayınları Ekonomik Bülten, Hukuk Bülteni, Altaawn Bültenidir.⁷⁵

⁷⁵ <http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/80krfez.htm> (05.05.2006)

4. KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ'NİN BÖLGESEL VE KÜRESEL İLİŞKİLERİ

4.1. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Bölgesel İlişkileri

4.1.1. KİK Ülkelerinin Ekonomik Potansiyeli

Konsey Ülkelerinin 2006 Ekim ayı itibarı ile toplam ortak bazı temel verileri aşağıdaki gibidir:

Yüzölçümü:2.67 milyon km kare

Nüfusu:33.5 milyon

Bütçesi:476 milyar Amerikan doları

İhracat:285 milyar Amerikan doları

İthalat:150 milyar Amerikan doları

Kişi başına düşen milli gelir:14.208 Amerikan doları⁷⁶

Bu verilerin bazıları ile ilgili temel bilgiler ekler kısmındaki tablolardadır.

Bölgenin ekonomik potansiyeli ile ilgili verilerde asıl güç merkezinin Suudi Arabistan olduğu görülmektedir. Bu ülkeyle ilgili bazı temel veriler ekler kısmındadır. Petrol ihraç eden bir ülke konumunda olduğu için 1967 yılından bu yana dış ticaretinde hep fazla vermektedir. 2002 yılında gerçekleştirilen toplam 71.7 milyar dolar değerindeki ihracatın 48.5 milyar dolarlık kısmını ham petrol, 11.3 milyarlık kısmını ise petrol ürünleri oluşturmuştur. Bu itibarla, ihracatın yaklaşık yüzde 84'ü petrol ve petrol ürünlerinden oluşmaktadır.⁷⁷

Ayrıca, örnek veri olarak, Suudi Arabistan ve bölgenin temel ekonomik zenginliği olan petrole ilgili olarak bazı tablolar ekler kısmında bulunmaktadır.

⁷⁶ <http://www.gcc-sg.org/system.html>(27.05.2006).

⁷⁷ <http://www.birebiriletisim.com/?module=dunya&submodule=ulkedetay&id=0000000031&bolum=dt>(27.05.2006).

Dünyanın ham petrol rezervlerinin yarısından fazlasını barındıran bölge ülkeleri, günlük 13 milyon varil petrol üretmektedir.

Bölge ülkelerinin 2000 yılında toplam ticaret hacmi 150 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, bunun 100 milyar dolardan fazlasını ise Suudi Arabistan gerçekleştirmiştir. Bölge içi ticaret hacmi ise 11 milyar düzeyinde kalırken, yine bunun 5 milyar dolardan fazlasını Suudi Arabistan gerçekleştirmiştir. Mevcut durumda %7.3 düzeyinde olan bölge içi ticaretin ülkelerin toplam ticaretlerine oranının bu yeni süreç sonrası yükselmesi beklenmektedir.

Saudi Amerikan Bank'ın önde gelen ekonomistlerinden Brand Bourlard'ın Haziran 2001 tarihli çalışmasına göre, Körfez ülkelerinin dünya genelinde sahip olduğu ve özel şahıslara ait birikim 1.3 trilyon dolar civarındadır. Bu meblağın 700 milyar doları sadece Suudi Arabistan vatandaşlarına aittir. 266 milyar dolar ile Birleşik Arap Emirlikleri ikinci ve 163 milyar dolar ile Kuveyt vatandaşları üçüncü sırada yer almaktadır.

11 Eylül 2001 tarihi öncesi bu birikimin yüzde 60'ı ABD de iken, yüzde 30'u Avrupa ve yüzde 10'u ise Asya ülkelerinde bulunduruluyordu. Özellikle Suudi Arabistan vatandaşlarının varlıklarının büyük bir bölümünü ABD de tuttuğu bilinmektedir. 600 milyar doları bulan bu sermaye birikiminin 200 milyara yakın bir kısmı 11 Eylül olayları sonrası ABD'nden çıkmış ve diğer ülkelere yönelmiştir.⁷⁸

KİK, 2010 yılında gerçekleştirmeyi öngördüğü para birliği ve ortak para birimi planları ile daha fazla entegrasyon yönünde adımlar atmaktadır. Türkiye'nin bu 6 ülke ile toplam ticaret hacmi 2 milyar dolar düzeyindedir. Söz konusu ülkelerin toplam ihracatımızdaki payı 2000 yılında yüzde 3, 2001 yılında yüzde 3.3; ithalatımızdaki payı 2000 yılında yüzde 2.2, 2001 yılında ise yüzde 2.3 olarak gerçekleşmiştir.

⁷⁸ <http://www.birebiriletisim.com/?module=dunya&submodule=ulkedetay&id=000000031&bolum=dt> (27.05.2006).

4.1.2. KİK Ülkeleri Fonları ve İşbirlikleri

Körfez İşbirliği Konseyi'nin ve Körfez Ülkelerinin belli projelere fon sağlaması bağlamında Türkiye'ye de belli katkılarının olduğu gözükmemekte:

“Körfez İşbirliği Konseyi'nden ulaşım, altyapı ve konut yatırımlarına yönelik sağlanacak krediye ilişkin Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanan ön ve kesin proje dosyaları, Hazine Müsteşarlığı aracılığıyla anılan Konsey'e 19.07.2000 tarihinde sunulmuştur. Körfez İşbirliği Konseyi'nden İller Bankası Genel Müdürlüğü'nce İçme Suyu Şebekesi, İçme Suyu Arıtması, Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi kurulmasına ilişkin olarak, 138.05 milyon ABD Dolarlık bir proje önerisi yapılmıştır. Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından kalıcı iskan konutlarının bağlantı yollarının inşasına yönelik projeler (DEYİ- Depremden Etkilenen Bölge Yollarının İyileştirilmesi Projesi) için 140.261 milyon ABD Dolarlık bedeli ile (kamulaştırma bedeli ve KDV hariç) yatırım programında yer almıştır. Toplam kredi miktarı, 278.311 milyon ABD Dolardır.”⁷⁹

KİK üyelerinin bu konuda kendilerinin de ayrıca fonları bulunmakta ve bunları, bölgesel ve uluslar arası ilişkilerde kullanmaktadırlar. Biz bu konuyla ilgili, hem fonlara, hem de bölge ülkeleri ile ilişkileri kapsamında katkıda bulunmasına örnek olarak aşağıda belli bir ölçüde ifade etmekteyiz:

“Abu Dabi Fonu (Birleşik Arap Emirlikleri)

Abu Dabi Fonu'ndan kaynak kullanımı konusunda Karayolları Genel Müdürlüğü'nce karşılıklı mutabakat sağlanmış olup, ikraz anlaşması imzalanma aşamasındadır. 40.480.000 ABD Doları (148.683.040 dirhemi) tutarındaki bu finansman ile, Düzce ve Sakarya'daki kalıcı Deprem Konut Alanlarının bağlantı yollarının yapımı ile, bir kısım devlet yolunun iyileştirilmesi öngörülmektedir.

İller Bankası Genel Müdürlüğü'nce Sakarya (Hendek II) Şebeke ve Arıtma işleri için Abu Dabi Fonu'ndan 65.783,430 BAE Dirhemi kredi kullanımı Hazine Müsteşarlığı'nca onaylanmıştır. Söz konusu Proje'nin tatbikat projeleri ihale edilmiş olup, ihaleyi alan firma etüt ve sondaj çalışmalarına başlama aşamasındadır.

⁷⁹ <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/dosya/falrap4.doc> (18.06.2006).

Kuveyt Arap Ekonomik Kalkınma Fonu

53.042.000 ABD Doları (16.000.000 Kuveyt Dinarı) tutarındaki proje kapsamında Kocaeli ve Yalova illerindeki kalıcı deprem konut alanlarının bağlantı yollarının yapımı öngörülmüş olup, çalışmalar tamamlanma aşamasındadır.

İller Bankası Genel Müdürlüğü, Yalova (Esenköy)'de Şebeke+Arıtma+Deşarj amaçlı projesi ile Kuveyt Fonu'ndan toplam 7.700.000 Kuveyt Dinarı kullanma onayını Hazine Müsteşarlığı'ndan almış olup, projeler ihale aşamasındadır.

Suudi Kalkınma Fonu (SFD- Suudi Arabistan)

28.8 milyon ABD Doları (108.000.000 Suudi Riyali) tutarındaki dış kredi ile Depremden Etkilenen Bölge Yollarının İyileştirilmesi Projesi kapsamında Yalova, Bolu, Düzce illerindeki kalıcı deprem konut alanlarının bağlantı yollarının yapım çalışmaları devam etmektedir.⁸⁰

4.1.3.KİK Ülkelerinde Gümrük Birliği Uygulaması Geçilmesi

Körfez İşbirliği Konseyi çalışmalarının kapsamını genişletmiş ve Körfez ülkeleri arasında gümrük duvarlarını kaldırılarak ürünlerin, hizmetin ve sermayenin serbest dolaşımına imkan veren bir sistemin kurulmasını hedeflemiştir.⁸¹

Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi 6 ülke arasında 1 Ocak 2003 itibari ile Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. 20-21 Aralık tarihlerinde Katar/Doha'da yapılan örgütün 23. yıllık zirvesinde, geçen yılki zirvede kesinleşen Gümrük Birliği kararının 2003 yılı itibari ile uygulamaya konulacağı açıklanmıştır.

Gümrük Birliğinin serbest ticaret bölgelerinden sağlanacak kazanımları artırması, KİK ülkeleri arasında ticaret engellerinin kaldırılmasını ve ülkelerin yatırım ve teşvik politikalarının uyumlulaştırılmasını sağlaması beklenmektedir.

⁸⁰ <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/dosya/falrap4.doc> (18.06.2006).

⁸¹ http://www.deik.org.tr/duyuruayrinti_arsiv.asp?newsId=92&news_status=13 (29.03.2006).

Gümrük Birliği bölge ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

Gümrük Birliği uygulaması ile örgüt bir ekonomik blok olarak gücünü artırmayı da hedeflemektedir. Bu kararın alınmasında, Avrupa Birliğinin bölge ülkelerinin serbest ticaret anlaşması taleplerine karşılık olarak, öncelikle böyle bir oluşum yönünde baskı yapmasının da etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Gümrük Birliği uygulaması ile bu 6 ülke, istisnalar dışındaki mallar için, diğer ülkelere yüzde 5 gümrük vergisi uygulayacaktır. Bahreyn, Umman ve Suudi Arabistan zaten bir süredir yüzde 5 gümrük vergisi uyguluyordu. Kuveyt, Katar ve BAE’de ise bu uygulama öncesinde gümrük vergisi yüzde 4 iken uygulama sonrası yüzde 5’e çıkmıştır.

Gümrük Birliği çerçevesinde ürünler beş kategoride değerlendirilmiştir.

- Gümrük vergisinden muaf ürünler
- İkili anlaşmalar uyarınca gümrük vergisinden muaf olan ürünler
- Yüzde 5 gümrük vergisine tabi olan ürünler
- Tütün ve türevleri
- Yüksek gümrük vergisi uygulanan ürünler (özel tür etler (domuz eti) ve alkollü içecekler) ve 2005’e kadar koruma uygulanacak ürünler.

Bu kalsifikasyona göre, başka ülkelere ithal edilecek ürünler yüzde 5 vergiye tabi ürünler ve 2005 yılına kadar istisna uygulanacak ürünler olarak ayrılmıştır. Sigara, alkol ve domuz eti ürünlerine yüzde 100 gümrük vergisi uygulamasına devam edilecektir.

Üye ülkelerin bazı ulusal ürünleri de ilk etapta Gümrük Birliği uygulaması dışında tutulacaktır. Her ülkenin bu kapsamdaki ürünlerinden oluşan liste 417 ürünü kapsamaktadır.

Gümrük Birliği uygulaması ile birlikte gümrük vergisi gelirlerinin toplanması için bir metod belirlenmiştir. Buna göre, bölge ülkelerinden herhangi birine bölge dışından gelen mallar için ilk giriş noktasında gümrük vergisi alınacaktır. Bir havuzda toplanan bu gelir malların son giriş yaptığı ülke baz alınarak ülkelere bölüşürülecektir.

4.1.4. Ortak Para Uygulaması

KİK, 2010 yıllarında gerçekleştirmeyi öngördüğü para birliği ve ortak para birimi planları ile daha fazla uyum yönünde adımlar atmaktadır.

Körfez İşbirliği Konseyi'nin altı üyesi 2010 yılına kadar tek para birimine geçme planları sırasında Avrupa'nın bu deneyiminden yararlanmak istediğine dair çeşitli haber ve yayınlar mevcuttur.

Avrupa Merkez Bankası, ortak para birimi uygulamasına geçmek isteyen altı Körfez ülkesine danışmanlık yapmayı kabul ettiğini doğruladı. Körfez ülkeleri, Avrupa Birliği'nin ortak para birimine geçme sürecinde edindiği deneyimden yararlanmayı umuyor. 1998 yılında kurulan ve merkezi Almanya'nın Frankfurt kentinde olan Avrupa Merkez Bankası, halen Avrupa ortak para birimi Euro bölgesine dahil olan ülkelere faiz oranlarını belirlemek ve Euro'nun diğer para birimleri karşısındaki değerini korumak sorumluluğuna sahip. Bunun için de Avrupa Merkez Bankası, ulusal merkez bankaları ile işbirliği halinde faiz oranlarını belirliyor, işlemlerini yürütüyor ve ulusal döviz rezervlerini takip ediyor.⁸²

Ortak para birimi Euro'nun getirdiği faydalar konusunda Avrupa ülkelerinde bir tartışma sürüyor olsa da, genel olarak Euro'ya geçişin sorunsuz olduğu görüşü hakim. Avrupa Merkez Bankası, Körfez İşbirliği Konseyi'yle bir anlaşmanın hazırlanmakta olduğunu ve birkaç hafta içinde imzalanabileceğini belirtiyor. Uzmanlar Avrupa Merkez Bankası'nın uluslararası platformda etkisini arttırmak ve Orta Doğu pazarında etkin olmak istediğine dikkat çekerek bu anlaşmanın önemli bir adım olduğunu vurguluyorlar.⁸³

⁸² http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/04/060418_ecb_gulf.shtml (27.06.2006).

⁸³ http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/04/060418_ecb_gulf.shtml (27.06.2006).

4.2. Körfez İşbirliği Konseyi'nin Küresel İlişkileri

4.2.1. Konseyin Dış Politikası ve En Önemli Hedefleri

Körfez Konseyinin dış politikada en önemli hedefi üye devletlerin ortak çıkarlarını korumak ve bunun için ister Arap ülkeleri ve isterse de diğer ülkelerle sağlıklı ilişkiler kurmak, bununla da sabitliyi ve istikrarı temin etmektir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için Konsey kurulduğu tarihten bu yana belli başlı bazı faaliyetler yürütmüştür. Bu işleri kısa şekilde özetlersek aşağıdakilerden ibarettir;

1. Seksenli yıllarda Konseyin en önemli amacı üye devletlerin emniyeti ve istikrarı idi. Özellikle bu süre zarfında devam eden İran–Irak savaşından doğabilecek sorunları halletmek için sıkı bir çaba gerekiyordu. Bundan dolayı, Konsey bu savaşın bitmesi için tüm gücünü sarf etmişti. Konsey ilk olarak 1983 Ekiminde tarafları askeri operasyonları durdurmaları ve körfezdeki ticari gemilere ve limanlara taarruz yapılmamasını isteyen karar kabul etti. 1984 Haziranında tekrar olarak Suudi Arabistan ve Kuveyt'in şikâyeti üzerine ticari gemilere tarafların saldırmasını durdurmak çağrısı niteliğindeki ikinci kararını kabul etti. Son olarak 1987 Temmuzunda aynı taleplerle üçüncü kararını kabul etmiş ve bu son çağrı taraflar tarafından kabul edilmiş ve bu savaş neticede sona ermişti.

2. Doksanlı yıllarda Eski Irak Yönetiminin Kuveyt'e karşı düşmanlığı ve 1990 Ağustosunda Kuveyt'i işgali Konseyin gündemini oluşturmuştu. Konsey üyelerinden olan Küvet'in bu tehlikeyi atlatması ve nihayet kendi özgürlüğüne kavuşması Konseyin yardımlaşma politikası ile elde edilmişti.

3. Kuveyt özgürlüğüne kavuştuktan sonra Konseyin önünde duran temel problem Irakla sıkı diplomatik ilişkiler kurulması idi. Çünkü Irak'ın Kuveyt için bir tehlike olmaması garanti altına alınmalıydı. Konsey de bunu gerçekleştirmek için kendi tüm çabasını sarf etti.

4. Konsey 1971 senesi daha şah döneminde İran tarafından işgal edilen Birleşik Arap Emirliklerinin üç adasının (Büyük Tanab, Küçük Tanab ve Ebu Mûsa) barış yolu ile geri verilmesinde yardımcı rolü üstlenmiştir.

5. İnan'la ilişkilerin iyileştirilmesi için Konsey Seksenli yılların sonlarından başlayarak toplumsal çerçevede ilişkiler kurmuş ve bu da birçok alanlarda; ekonomik, güvenlik ve s. alanlarda birçok anlaşma ve işbirliği anlaşmalarının imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sonuçlardan en önemlisi de Birleşik Arap Emirliklerin kendi adalarına kavuşması olmuştur.

6. Eski Irak yönetimini devrilmesinden sonra Konsey kardeş Irak halkının kendi hükümetlerini kurmasında ve kendi kaderini belirlemede yardımcı olacağını açıklamıştır. Ayrıca ülkede çıkan vatandaş karşı durmasının durdurulması çağrısını yapmıştır.

7. Arap ve İslam aleminde ortaya çıkan problemleri çözmeye Konsey üzerine düşen görevleri gerektiği gibi yerine getirmektedir.

8. Konsey Orta Doğuda mevcut olan sorunları çözmek için tüm çabalarını sarf etmekten geri durmamıştır. Tabii ki bu sorunların en başata geleni Filistin sorunudur.

9. Konsey ayrıca İslami örgütlere de yardımda bulunmaktadır.

4.2.2. Konsey'in Uluslararası Ekonomik ve Politik İlişkileri

4.2.2.1. Dış Ekonomik İşbirlikleri

Londra'da Arapça yayımlanan el Şark'ul-Ewsat gazetesinin 15 Mart 2006 tarihli sayısında, yukarıdaki başlık altında Dubai çıkışlı bir haber yer almıştır. İnternette sağlanan haberin çevirisi şöyledir:

Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinde gözlenen büyük ekonomik kalkınma ve Türkiye'deki kalkınma göstergelerindeki yükselme ışığında Dubai Bankası, Türk Daruma Finans kurumunu bölgedeki yatırım etkinlikleriyle ilgili stratejik bir ortak olarak seçti. Dubai Bankası iki kurum arasındaki ortaklık anlaşması çerçevesinde, şeriat ilke ve öğretilerine dayalı kurumsal ve ticari bankacılık finans hizmetleri yaratma, kurma, uygulama ve dağıtma işlemleri yapacak. Bu çerçevede şeriat ilke ve öğretilerine dayalı daha fazla ticaret ve yatırım hizmet alanları araştırılacağı belirtilirken, anlaşmada hizmet verilecek coğrafi bölgeler şu şekilde tanımlanıyor: Körfez İşbirliği Konseyi

lkeleri, Türkiye ve komşu lkeler. Bu kapsama Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Azerbaycan da giriyor.

İlgililerin yaptıkları açıklamalarda, Türkiye ile Körfez İşbirliği Konseyi lkeleri arasındaki ticaret akışı son yıllarda canlılık kazandığı ve bunun geliştirilmesi için çalışmaların sürdürüleceği ifade edildi.

Türkiye Dıileri Bakanı da, ülkesinin, aralarında Kuveyt'in de bulunduğu Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) lkeleriyle ilikelerini her alanda geliştirmeye önem verdiğini söyledi. Türkiye'nin Körfez lkeleri vatandaşlarına uygulanan vizeleri kaldırmamasının, bu lkelerden çok sayıda turistin Türkiye'ye akın etmesini sağladığını belirterek, bu turistlerin daha çok İstanbul'da bulunan müzelerle gösterdikleri ilgiye dikkati çekti. Bakan, İstanbul'un yalnız Türklerin değil aynı zamanda bütün Müslümanların hri olduğunu vurgulayarak; turizm, kültür ve ekonomi alanlarında geniş işbirliği olanakları bulunduğunu kaydetti. Türkiye'nin büyük özelleştirmeler gerçekleştirdiğini de anlatan Bakan, Körfez İşbirliği Konseyi lkelerinin bu zelletirmelere gösterdiği ilginin altını çizerek, bu bağlamda her iki tarafın da yararına olacak projeler gerçekleştirme olanağı bulunduğunu belirtti.⁸⁴

Başka bir haberde de Türkiye'nin, KİK'in sekreterliğini de yürüten Bahreyn'le kara ve deniz taşımacılığı konusunda iki anlama ve bir protokole imza atacağı ifade ediliyordu.

Edinilen bilgilere göre, Bahreyn'in ülke genelinde altyapıyı yenileme kararı aldığını ve bunun için birçok kalemdede toplam 15 milyar dolarlık ihale ile ilgili işbirliği çağrıları söz konusu idi. Ayrıca Körfez İşbirliği Teşkilatı'nın yeni bir yapılanma içinde olduğu belirtilerek, bunun Türk ekonomisini olumlu etkileyeceği söyleniyordu.

Aynı kaynaklar, Genelkurmay Başkanlığı tarafından geçen aylarda Bahreyn'e yapılan ziyaretin ardından savunma sanayii askeri işbirliğinin de gündemde olduğunu anlattı.

⁸⁴ <http://www.byegm.gov.tr/yayınlarımız/dısbasın/2005/09/12x09x05.htm> (11.05.2006).

Körfez İşbirliği Konseyi'nden DEİK'e gelen bir yazıda şöyle denilmektedir. "Petrol ve doğal gaz açısından zengin Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri (S. Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Katar ve Kuveyt) gelecekteki ekonomik ve teknolojik gelişim için bir ön koşul olarak dış ilişkilerde genişlemeyi ve çeşitlemeyi sağlamaya çaba sarfeden Türkiye için uygun bir iş ortağı olarak potansiyel vadetmektedir.

Bölgedeki T.C. Büyükelçileri'nin Bölge hakkında üyelerimize bilgi verdiği 10 Mayıs 2005 tarihli toplantıda belirtildiği üzere 11 Eylül sonrası ABD'den bölgeye geri çekilen kaynağın 250 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁸⁵

Petrol fiyatlarındaki yükseliş 2004 ve 2005 yılında bu ülkelerin kaynaklarının beklenenin çok ötesinde artmasına neden olmuştur. Ülkelerin hemen hepsi karlı yatırım sahaları aramakta, aynı zamanda altyapılarının standardını yükseltmek, yeni iş ve konut merkezleri açmak için geniş kapsamlı imar programları uygulamaya koymaktadır.

DEİK, Türk girişimcileri açısından bu ülkeler ile işbirliğinin büyük potansiyel vaat ettiği inancıyla mevcut olan S. Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) İş Konseyleri'nin üye tabanlarını güçlendirmeyi, diğer KİK ülkeleri ile de benzer yapılar kurmayı ve bütün bu iş konseyleri bir bölgesel çerçeve içine toplamayı planlamaktadır. Türk - KİK İş Konseylerini olarak adlandırılacak bu gruba taahhüt başta olmak üzere, finans, gayrimenkul, turizm, dayanıklı tüketim malları, gıda, tekstil, inşaat malzemeleri ve teknoloji firmalarının üyeliği yararlı olacaktır.⁸⁶

Türk Dışişleri Bakanı'nın, Türkiye'nin dış ticaretini geliştirmesi açısından önemli bir anlaşma olan, Körfez İşbirliği Konseyi ile serbest ticaret anlaşmasının yolunu açacak olan, Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması'nın imzalanacağına dair haberler basında yer alıyordu.

⁸⁵ <http://www.eso-es.net/haber/haber.asp?id=18730> (27.05.2006).

⁸⁶ <http://www.birebiriletisim.com/?module=dunya&submodule=ulkedetay&id=000000031&bolum=dt> (27.05.2006).

4.2.2.2. Dış Politika ve KİK

KİK'in dış politik ilişkilerine örnek olmak üzere, işbirliği içinde olduğu bazı uluslar arası girişimden bahsedebiliriz. Bunlar; 1.Akdeniz Diyalogu ve 2. İstanbul İşbirliği Girişimi, 3.İKÖ-AB Ortak Forumu ve KİK'dir.

NATO'nun Orta Doğu'nun daha geniş bir bölümündeki ve Akdeniz'deki ülkelerle işbirliğini geliştirme üzerine çabaları vardır. Bunlardan önemli iki tanesi Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişimidir.⁸⁷

İttifak, NATO'nun Akdeniz'deki ülkelerle başlattığı güvenlik diyalogu olan Akdeniz Diyalogu'ndan on yıl sonra katılımcı ülkeleri İstanbul'daki zirve toplantısına davet etti. Bu davetin amacı daha geniş ve iddialı bir işbirliği çerçevesi oluşturmak ve dolayısıyla bu diyalogun statüsünü gerçek bir ortaklık statüsüne çevirmektir. Ayrıca NATO liderleri bu toplantıda bu programdan farklı ancak bu programı tamamlayıcı nitelikte olan İstanbul İşbirliği Girişimi'ni (İİG) de başlattılar. Bu program ilk önce Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri ile başlayarak Orta Doğu'daki ülkelerle pratik işbirliğini geliştirmek amacıyla.

4.2.2.2.1. Akdeniz Diyalogu

Dünya deniz ticaretinin yaklaşık 1/6'sını barındıran Akdeniz çok önemli bir kesişme noktasındadır. Avrupa'nın ve Amerika'nın güvenliği, Akdeniz'in güvenliği ve istikrarı ile yakından bağlantılıdır. Çünkü bu ülkeler enerji ihtiyacının çok büyük bir kesimini Orta Doğu'dan Akdeniz yolu ile sağlayan ülkelerdir.

Akdeniz Diyalogu'nun temel hedefi, karşılıklı anlayış birliğinin sağlanması ve NATO faaliyetleri hakkında diyalog ülkelerinde oluşabilecek yanlış izlenimlerin ortadan kaldırılarak karşılıklı güven ortamı ve iş birliğinin geliştirilmesidir.

. ABD tarafından Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında NATO'ya sunulan bilgilerde, bu girişimin öncelikli hedef kitlesi Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri (Kuveyt, Katar, BAE, Bahreyn, Suudi Arabistan), Irak ve Afganistan olarak işaret edilmektedir.

⁸⁷ <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html> (27.04.2006).

İstanbul Zirvesi öncesinde çeşitli temaslar vasıtasıyla Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri İstanbul İşbirliği Girişimine sıcak baktıklarını ifade etmişlerdir.⁸⁸

Ancak, Orta Doğu barış sürecindeki olumsuz gelişmelerin de etkisiyle, Diyalog ülkelerinin faaliyetlere katılım konusunda istekli davranmadıkları görülmektedir.

2002 NATO Prag Zirvesinde Akdeniz Diyalogu'nun siyasi ve pratik boyutlarının artırılması, bu kapsamda, aralarında terörizme ilişkin konuların da bulunduğu ortak güvenlik konularında pratik iş birliğinin yoğunlaştırılması kararı alınmıştır.

İİG'nin hayata geçirilmesi ve Akdeniz Diyalogu'na yeni inisiyatiflerle ivme kazandırılması yönünde NATO İstanbul Zirvesi'nde somut kararlar alınmıştır.

Zirve sonrasında yapılan çalışmalar neticesinde, Akdeniz İşbirliği Grubu (Mediterranean Cooperation Group - MCG) Görev Yönergesi, İİG'ni de içerecek şekilde revize edilmiş ve 04 Ağustos 2004 tarihinde onaylanmıştır. Görev Yönergesinin onaylanması ile her iki girişimin uygulama planları da devreye girmiştir. Akdeniz Diyalogu "More Ambitious and Expanded Framework for the MD" adı altında yeni ve geliştirilmiş yapısıyla faaliyetine devam edecektir.

Yeni düzenlemelere göre Akdeniz Diyalogu üyesi 7 ülkenin NATO'nun icra ettiği terörizmle mücadele ve Barış Destekleme harekâtlarına gönüllülük esasına göre katılımına olanak sağlanacak, savunma planlama ve bilgi / istihbarat değişimi alanında iş birliği geliştirilecek ve bölgesel güvenlik alanında danışmalar yoğunlaştırılacaktır. Yeni düzenlemeler; NATO'nun diyalog ülkelerinde temsilci bulundurmasına, karşılıklı ziyaretlere ve diyalog ülkelerinin NATO Karargahında temsilinin güçlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

MCG görev yönergesinin kabulü esnasında yapılan tartışmalarda Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişiminin birbirini tamamlayan, ancak iki ayrı girişim olarak muhafazası kararlaştırılmıştır. İstanbul İşbirliği Girişimi üyeleri de Akdeniz Diyalogu üyeleri ile aynı faaliyetlere "case by case" esasına göre davet edilebilecektir.

⁸⁸ <http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/akdeniz.htm> (27.05.2006).

- Diyalogun NATO'nun politikaları ve bölgesel girişimlerinin, diyalog üyesi hükümetlere anlatılması için sürekli ve uygun bir platform olduğu, bu ülkelerin kamuoylarında İttifak ve müttefikler hakkında yanlış anlamaların ve kaygıların giderilmesine katkıda bulunduğu; bu bağlamda, anılan ülkelerin kendi dış ve güvenlik politikalarını geliştirebilmeleri için esneklik sağladığı,

- Orta ve uzun vadede diyalog ülkeleri ile bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanmasına yönelik pratik iş birliği olanakları yarattığı,

- NATO ile Diyalog ülkeleri arasında karşılıklı anlayış ve güveni artırarak, Akdeniz bölgesinde daha istikrarlı ve güvenli bir ortam tesisini amaçlayan AGİT ve AB'nin bu yöndeki çabalarına katkıda bulunduğu,

-Diyalogun organizasyon ve faaliyet alanlarının, küresel asimetrik tehditlere karşı askeri iş birliği dahil, pratik iş birliğine ve bölgesel güven ve istikrarın teminine yönelik olarak geliştirilmesinin uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Güçlendirilmiş Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişimi artık Müttefiklerin Akdeniz ve Büyük Orta Doğu'da ortaklıklar geliştirme çabalarına bir temel oluşturmaktadır ve dolayısıyla Arap dünyasına açılan bir programı kapsamaktadır.

İstanbul Zirvesi'nde Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği Girişimi ile ilgili Müttefik liderler tarafından onaylanan teklifler NATO Genel Sekreter Yardımcısı Büyükelçi Alessandro Minuto Rizzo ile Akdeniz Diyalogu ve İİG ülkelerinin temsilcileri ile yapılan bir dizi görüşmeden sonra hazırlanmıştır. Bu teklifler aynı zamanda başarısı Akdeniz ve Orta Doğu ülkelerinin müşterek mülkiyet ruhu içinde çalışmalarına bağlı olan uzun bir işbirliği sürecinin başlangıcına da işaret etmektedir. Bölgede bu programla ilgilenen ülkeler NATO ile işbirliği yaparak programa ne şekilde ve hangi hızda katılacaklarını seçmekte özgürdürler. İttifak bu ülkeler üzerinde bir baskı kurmak arzusunda değildir. Tersine, bu işbirliği programını ülkelerin farklılıklarını ve özel ihtiyaçlarını dikkate alarak geliştirmek istemektedir.

4.2.2.2. İstanbul İşbirliği Girişimi

İstanbul İşbirliği Girişimi ve Akdeniz Diyalogu birbirinden farklı ama birbirini tamamlayıcı niteliktedirler ve her ikisi de aynı amaca hizmet etmektedirler: Akdeniz ülkeleri ve Büyük Orta Doğu'daki ülkelerle güçlü işbirliği bağları oluşturmak. Başka ülkeler de bu programlara katılmaya davet edilebilirler.

Bölgesel güvenlik ve istikrarı güçlendirmeyi amaçlayan İstanbul İşbirliği Girişimi diğer uluslar arası girişimlerden (Avrupa Birliği, G8, ve AGİT girişimleri) tamamen ayrı ancak bu girişimleri tamamlar niteliktedir. Bu programın başarıya ulaşması için tek yol NATO'nun da değerli katkılarda bulunacağı pratik faaliyetler vasıtasıyla ilgili ülkelerle ikili işbirliği yapmaktır.⁸⁹

“NATO'nun Akdeniz'deki angajmanının ikinci ayağı NATO'nun 2004 İstanbul Zirvesi'nde başlatılan İstanbul İşbirliği Girişimi'dir (İİG/ICI). Bu girişimin amacı Orta Doğu'nun daha büyük bir alanında ve özellikle Körfez İşbirliği Konseyi'nin (Gulf Cooperation Council) üyeleriyle bireysel olarak işbirliğine dayalı ilişkiler geliştirmektir. İİG genel hatlarıyla Akdeniz Diyalogu ile aynı mantıktan hareket etmekte ve benzer şekilde terörizmle mücadele, savunma reformu ve müşterek eğitim gibi ortak ilgi konusu olan alanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bugüne kadar Bahreyn, Kuveyt, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin katıldığı bu girişimin temel ilkeleri girişimi karşılıklı olarak sahiplenme, esneklik ve tamamlayıcılık unsurudur. Karşılıklı sahiplenme kavramı İİG'nin çift yönlü bir yol olduğunu ve dolayısıyla her iki taraftan da desteklenmesi gerektiğini anlatmaktadır. NATO'nun niyeti ortaklarına herhangi bir şeyi zorla kabul ettirmek değildir; tersine, ortaklarının fikirlerini dinleyerek ve ihtiyaçlarının neler olduğunu öğrenerek işbirliği alanlarını saptamaktır. İİG, ortaklarının farklı ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına cevap verebilecek kadar esnektir. Ayrıca NATO'nun buradaki angajmanı bölgeye katma değer getirmektedir; burada çalışmaları olan G8 ve Avrupa Birliği gibi diğer aktörlerle rekabete girmek veya onların yaptığı işleri tekrarlamak gibi bir isteği yoktur.⁹⁰

⁸⁹ <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.htm> (19.05.2006).

⁹⁰ <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.htm> (19.05.2006).

NATO'nun pratik işbirliği için özellikle belirlediği bazı alanlar İstanbul Zirvesi'nin ardından yayınlanan İİG Resmi Politika Dokümanı'nda (*Official ICI Policy Document*) belirtilmiştir . Bu alanlar savunma reformu, savunma bütçeleri, savunma planlaması ve asker-sivil ilişkileri üzerinde duruma özel bazı öneriler getirmek; katılımcı ülkelerin belirli askeri tatbikatlara ve bununla ilgili eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılarak BM Yasasına uygun olarak NATO başkanlığında yürütülecek operasyonlarda İttifak kuvvetleri ile birlikte çalışabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla silahlı kuvvetler arasındaki işbirliğini güçlendirmek; bilgi paylaşımı ve denizcilik konusunda işbirliği vasıtasıyla terörizme karşı savaşı güçlendirmek; nükleer silahların ve bunları atma vasıtalarının yarattığı tehlikelere karşı İttifak'ın yürüttüğü çalışmalara katkıda bulunmak; özellikle terörizm, küçük ve hafif ateşli silahlar, yasa dışı uyuşturucu trafiği ile bağlantılı olarak NATO'nun da değerli katkıları olabilecek gerekli durumlarda sınır güvenliğini güçlendirmek ve sivil olağanüstü hal planlaması ile ilgili işbirliğini güçlendirmektir.⁹¹

Pratik açıdan, İstanbul İşbirliği Girişimi katılımcılara çok çeşitli alanları kapsayan ve özel istek ve ihtiyaçlara göre düzenlenecek işbirliği modelleri getirmektedir (savunma reformu, savunma bütçesi, ve sivil- asker ilişkileri konularında tavsiyelerde bulunmak dahil). Bu alanlar daha ziyade terörizmle mücadele, istihbarata ilişkin bilgilerin paylaşımı, sınır güvenliğine yönelik işbirliği ve kitle imha silahlarının ve bunları atma vasıtalarının yayılması ile mücadele gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu girişimin gelecekte alacağı yön ile ilgili olarak NATO ve Ortakları için üç seçenek var gibi görünmektedir. Birincisi “yumuşak işbirliği” denebilecek stratejidir. Bu strateji daha ziyade “yumuşak” güvenlik, yani enformasyon ağı ve yoğun bir işbirliği ağı oluşturulması anlamına gelmektedir. Bu strateji daha ziyade güven tesisi üzerinde odaklanır ve İİG üyelerine pek az politik ön koşullar, istekler veya hedefler empoze eder. Bu esnek yaklaşım sayesinde İİG üyeleri faaliyetlerini mümkün olduğunca birleştirmeye (ikili veya daha büyük gruplar halinde) teşvik edilirler.

⁹¹ <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.htm> (19.05.2006).

İkinci seçenek “ölçülü işbirliği” olarak adlandırılabilir. Burada NATO İİG ile kurumsal bağlar geliştirmeye çalışır ve özellikle İİG üyesi ülkeleri hedeflenmiş işbirliği alanlarına yönlendirmeye çalışır. Bu strateji halen gündemde bulunmamaktadır.

Üçüncü seçenek “daha çok devletin katılımı” stratejisi olarak adlandırılabilir. Bu strateji, İİG sahasından mümkün olduğunca çok ülkeyi bir araya getirerek hepsi ile işbirliği girişimleri geliştirmeyi hedefler. Bu tür bir yaklaşım İİG’ye erken katılıma ve İİG üyelerinin bu girişimi sahiplenmelerine yardımcı olur. Ayrıca, böyle bir yaklaşım uzun vadede gerek bölge içi gerek bölge dışı aktörlerin katılacağı ASEAN modeli (Güneydoğu Asya Güvenlik Forumu) bir güvenlik forumunun kurulması için zemin de hazırlayabilir”⁹².

4.2.2.2.3. İKÖ-AB Ortak Forumu ve KİK

Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in önerisi üzerine, Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da düzenlenen "Uygarlık ve Uyum: Siyasi Boyut" konulu "İKÖ-AB Ortak Forumu" nda 71 ülkenin temsilcisi biraraya geldi.

"Siyasi ve Kültürel Kırılma Noktalarının Önlenmesi", "Günümüz Ortamında Ortak Sorunların Üstesinden Gelinmesi" ile "Medya ve Siyaset", "Öteki Kimdir? Gerçekten Öyle Bir Kavram Var mı?" konularının ele alındığı bir platformdan bahsedilmekteydi.

AB-İKÖ Ortak Forumu'na, 71 ülkeden katılımın bahsedilmekteydi. Bunlardan 44'ü dışişleri olmak üzere 51 bakan katılmaktaydı.

AB-İKÖ Ortak Forumu Toplantısı'na ayrıca, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Walter Schwimmer, Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa, İKÖ Genel Sekreteri Abdülvahid Belkeziz, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Genel Sekreteri Jan Kubis ve Körfez İşbirliği Konseyi(KİK) Genel Sekreteri Abdurrahman Bin Hamad El Atiya katılıyordu.

⁹² <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.htm> (19.05.2006).

ABD'nin operasyon yapıp yapmayacağı yönünde gözlerin çevrildiği Irak'ın Dışişleri Bakanı Naci Sabri de zirveye katılıyordu ve ABD ile ilgili görüşlerin bizzat birinci ağızdan açıklanması açısından Bağdat yönetiminden böylesine üst düzey bir ismin zirveye gelmesi, büyük önem taşıyordu. Sabri zirvede ülkesinin ABD'ye bakışı, BM silah denetçilerine kapılarını neden açmadığı ve gelecek dönem ile ilgili planların açıklama yeri olarak bu Forum'u seçiyordu.⁹³

Böyle uluslararası nitelikte bir toplantıya KİK üyelerinin de davet edilmesi, bölgesel ve uluslar arası konularda görüşlerinin dikkate alındığı şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca Avrupa Birliği ile KİK arasındaki ilişkiler belli sözleşme çerçevesinde devam etmektedir. AB'nin konuyla ilgili sitesinde Ortadoğu ülkeleri ile yürütülen ilişkiler konusunda, AB'nin Körfez İşbirliği Konseyi ile bir işbirliği anlaşması yaptığı 1998'den bu yana, politik ve ekonomik konularla ilgili işbirliği çalışmalarının devam ettiği ifade edilmektedir.⁹⁴

Körfez'e Avrupa Birliği modeli başlıklı haberde ise AB'nin sanki kurum olarak örnek alındığı görülmektedir:

“KİK'in AB benzeri bir oluşuma dönüştürülmesi için atılacak adımlar ve bu adımların takvimi ele alınacak. Arap ve Batı basınının yoğun ilgi gösterdiği zirvenin yapılacağı Muskat'ta, dün akşam saatlerinde KİK üyesi 6 ülkenin dışişleri bakanları bir araya gelerek son detayları görüştü. Özellikle İran ve Irak gibi bölgedeki yoğun nüfuslu devletlere karşı denge oluşturmak isteyen 6 Körfez ülkesi, 26 Mayıs 1981'de ekonomi, siyaset, kültür ve güvenlik alanlarında işbirliği yapılmasını öngören anlaşmayı imzaladı. Körfez ülkeleri, bu işbirliği çerçevesinde, 2003 yılında gümrük birliğine, 2010 yılında ise ortak paraya geçerek AB benzeri bir yapı kurmayı hedefliyor. Bölgedeki diğer devletlerin silahlı kuvvetleriyle karşılaştırıldığında son derece sınırlı askeri güce sahip olan KİK üyeleri, geçen yıl Bahreyn'de yaptıkları zirvede Savunma Paketi imzalamıştı.”

⁹³ <http://arsiv3.hurriyet.com.tr/haber/0,,sid~272@nvid~94472,00.asp> (18.05.2006).

⁹⁴ <http://www.deltur.cec.eu.int/ab-dunya-dis.html> (16.06.2006).

⁹⁵ denirken belli bazı donelerden bahsedilmekte ve bunlardan 2003 yılında gümrük birliğinin gerçekleşmesi önemli bir entegrasyon süreci olarak gözükmektedir.

2010 yılında ortak paraya geçme projesi ise çok önemsenmesi gereken bir olgu gibi gözükmektedir.

4.2.2.3. KİK Ülkeleri ve Savunma

Ayrıca savunma ve ortak savunma konularında da çalışmaların yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Bu konuda da ilgili haberler zaman zaman haber ajanslarında ve diğer medya araçlarında gözükmektedir:

Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) üyesi ülkelerin Paris Air Show'da Erken Uyarı Uçağından İnsansız Hava Aracı (İHA)'ya kadar her sistemle ilgilendiği belirtilmektedir.

Sonrasında, üst düzey bir Boeing yetkilisi, KİK üyesi ülke Hava Kuvvetlerinin her sene milyar dolarlar tutarında siparişi olduğunu ve Boeing'in bunu karşılayabileceğini; ihtiyaç listesi en uzun olanın BAE olduğunu, gelişmiş eğitim uçağından İHA'ya kadar değişik sistemlerle ilgilendiklerini ifade etmektedir.

BAE Hava Kuvvetlerinin LM ve Kore tarafından ortaklaşa üretilen T-50 Golden Eagle eğitim uçağı ile ilgilendiği; Koreliler ile bu konuda temasta oldukları; diğer taraftan, tanker ve erken uyarı uçağı ile de ilgilendikleri ifade ediliyor.

Suudi Arabistan'ın hâlihazırda envantere bulundurduğu savaş uçakları yerine almayı düşündüğü yeni uçaklarla ilgili Fransızlarla görüştüğü; KİK üyesi ülkelerinin genel olarak yeni helikopter alımı yapacağı; Katar'ın 20 adet orta menzilli çok maksatlı helikopterle ilgilenirken, BAE'nin daha ziyade ulaştırma amaçlı helikopterlerle ilgilendiği vurgulanıyordu.⁹⁶

Sivil Savunma Teşkilatının 47 nci Yılı Kutlandı adlı gazete haberinde Türk Sivil Savunma teşkilatı ile; "*İstanbul Birliği Girişimi*" bağlamında, KİK arasındaki işbirliğinden bahsedilmekte ve "*İstanbul Birliği Girişimi*" çatısı altında Körfez İşbirliği

⁹⁵ <http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/2001/aralik/30/dunya.html> (21.06.2006).

⁹⁶ http://www.ssm.gov.tr/library/docs/tr/hhb/dis_haber38.htm#korfez (19.05.2006).

Konseyi ülkelerinden Bahreyn ve Kuveyt'e NBC tehditleri ve uzman değişimi konularında destek ve imkânlarımız sunulmuş, ileri aşamalarda tüm körfez ülkelerinin bu konudaki kapasitelerinin arttırılması yönündeki çabalarımız devam edecektir.” denmektedir.⁹⁷

Bölgesel savunma ile ilgili esas tehdit olarak gördükleri İran’la ilgili, Mayıs 2006’da Körfez ülkelerinin İran’ı nükleer silah elde etmeye çalışmadığını kanıtlamak için çaba göstermeye çağırıldığı haberleri basın yayın organlarında yer alıyordu.

Körfez İşbirliği Konseyi üyesi ülkelerinin Riyad’da yapılan bir günlük zirve toplantısında Birleşik Arap Emirlikleri Dışişleri Bakanı Şeyh Abdullah bin Zayid en-Nahayan, zirve toplantısının ardından gazetecilere açıklamasında, "İran'ın (nükleer) programı konusunda bölgeye teminat verme çabalarını takdir ediyoruz" dedi. En Nahayan, "Ancak istikrar ve bir çevre felaketinin önlenmesi için İran'ın daha fazla teminat vermesi gerekiyor ve biz bunu sağlamaya çalışıyoruz" diye konuştu. Konseyin Genel Sekreteri Abdurrahman el Attiye de "Bu krizin barışçıl diyalog ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'yla işbirliği içinde çözüleceğini umut ediyoruz" dedi. İran'ın nükleer programı konusunda, Arap dünyasında daha ziyade Körfez bölgesi kaygı duyuyor. Körfez ülkeleri İran'ın nükleer programı konusunda ABD'nin kaygılarını paylaşırsa da savaş istemiyor ve ABD'nin nükleer tesislere saldırısının bölgede bir çevre felaketine yol açmasından da korkuyorlar.⁹⁸

Açıklamanın yapıldığı tarih ve belki de “küresel bir proje”, Büyük Ortadoğu projesinin uygulama alanında bu söylem, küresel söylemle örtüşür gözükmektedir.

Siyasi uzmanlar Fars körfezi işbirliği konseyinin Amerika gibi büyük güçlerin istek ve politikalarından etkilenmesinin, konseyin kuruluşundan bu yana politikalarında başarısız kalmasına sebep olduğunu belirtiyorlar. Üstelik büyük güçlerin güvenlik ve siyasi alanda ayrıca sınır anlaşmazlıklarının oluşturulması konusundaki tahrikleri de bu konseyin kurulmasından 24 yıl geçmesine rağmen üye ülkelerin sorunlarının

⁹⁷ <http://www.ssgm.gov.tr/haberler/haberek6.asp> (23.05.2006).

⁹⁸ http://www.dunyabulteni.net/haber_detay.php?haber_id=2800 (07.06.2006).

çözümlemesi ve ihtilafların giderilmesi için düzenli bir siyaset izleyememesine sebep olmuştur.⁹⁹

Küreselleşmenin merkezinde olan kurumlar ve devletlerin ekseninde yapılan açıklamaların;

1. Yerel olmadığı,
2. Bölgenin iç barış ve güvenden uzak olduğu,
3. Bu barış ve güven ortamını tesis edecek, bölgesel bir güç merkezinin bulunmadığı,
4. Bu kaos ortamının da küresel eksenin bölgeye müdahale nedenini ürettiği, açık bir şekilde ortadadır.

Bölge ile ilgili konularda KİK'in küresel söylemle farklılık arz edebilecek açıklamalarına – çok az da olsa - zaman zaman rastlanabilmektedir.

Körfez İşbirliği Konseyinin, BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail saldırıları karşısında, Filistinlilere uluslararası koruma sağlaması çağrısında bulunduğu ve Körfez ülkeleri, BM'den Filistin halkının korunmasını istediğine dair ajanslarda haberler yer almakta idi. Bakanlar, ayrıca uluslararası topluluktan da Filistinlilerle görüşmelere başlaması için İsrail'e baskı yapmasını istemekteydi.

Yukarıda, G-8 kısmında, G-8 ülkelerinin açıklamalarıyla çelişir gözükürken bu ifadeler ise, bölgenin iç dinamiklerinin de tamamen dışlanmadığının ifadesi olsa gerektir.

⁹⁹ <http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/akdeniz.htm> (27.05.2006).

SONUÇ

Küreselleşme bağlamında bölgesel örgütlenmeleri incelediğimiz bu çalışmada farklı veya belki de öngörülebilir sonuçlar söz konusu.

Küreselleşirken tam tersi bir şekilde atomize olmaya ve her anlamda kendi yerelliğine çekilmeye giden bir yapılaşma görmekteyiz.

Küresel aktörlerin üst bir siyasa ile bölgesel ve diğer yerellikleri ekonomik ve dolayısı ile her açıdan kuşattıklarını görüyoruz.

Bu bağlamda yerel hareketlerin küresel güçlerden bağımsız hareket ettiğini söyleyemeyiz. Tam tersini öne sürmek; yani yerel veya bölgesel örgütlenmelerin de küresel aktörler tarafından yönetildiğini veya yönlendirildiğini ifade edebiliriz.

Çalışma başlığımız kapsamında olaya bakar isek; Körfez İşbirliği Konseyi'nin ekonomik ve politik olarak tüm yaklaşımları küresel eğilimlerle tamamen örtüşmekte ve hiçbir şekilde farklı bir yaklaşım veya söylem geliştirememektedir. Bölgesel sorunlarda dahi; tüm dışsal faktörler etkisiyle yaklaşmaktadır.

Ancak Avrupa Birliği örneği durumu farklılaştırmaktadır. Ekonomi-Politik olarak uluslar arası güç dengesinde söz sahibi olan birlik kendi bölgeselliğini dışarıya taşıyabilmekte ve belki de küreselleştirmekte veya ona yön tayin etmektedir.

Son söz olarak bölgesel örgütlerin küresel yapıyla etkileşimi kaçınılmaz gözükmele birlikte kendi içyapıları ve dinamikleri ile etken faktör olmaları da mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA

1. Kaynak ve Araştırma Eserler

ADDA, Jacques, *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev. Sevgi İnceci, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

ARI, Tayyar, *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Küresel Bunalım*, İstanbul: Küre Yayınları, 2002.

DORNBUSCH, Rudiger, “Görülmemiş Refah Yüzyılı”, *Kapitalizm ve Küresel Refah Kapitalizm Kendini Savunuyor*, Ed. Ian Vasques, Çev. Metin Toprak, Ankara: Liberte Yayınları, 2003.

ELLIOT, Michael, “APEC: Pacific Overtures”, *Newsweek*, (November 29, 1993), ss.16-18.

GIBNEY, Frank B., “Creating a Pacific Community”, *Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 5 (November / December 1993), ss. 20-25.

GIDDENS, Anthony, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?*, Çev. Osman Akinhay, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.

HARMAN, Willis, *Küresel Zihniyet Değişimi*, Çev. Muhammed Şevkier, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.

HIRST, Paul; THOMSON, Graham, *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Çev. Çağla Erdem, Elif Yücel, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003.

KLARE, Michael T., “The New Challenges to Global Security”, *Current History*, Vol. 92, No. 573 (April 1993), ss. 156-157.

KOZANOĞLU, Hayri, *Küreselleşme Heyulası*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2003.

LAL, Deepak, “Küreselleşmenin Meydan Okuması: Üçüncü Yol Yok”, *Kapitalizm ve Küresel Refah Kapitalizm Kendini Savunuyor*, Ed. Ian Vasques, Çev. Metin Toprak, Ankara: Liberte Yayınları, 2003.

MARTİN, Hans-Peter; SCHUMAN, Harald, *Globalleşme Tuzağı Demokrasiye ve Refaha Saldırı*, Çev. Özden Saatçi Karadana, Mahmure Kahraman, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1997.

RAMAZANI, R. K., *The Gulf Cooperation Council Record and Analysis*, Virginia: The University Press of Virginia, 1988.

SANDIKLI, Atilla; GÜLLÜ, İlhan, *Geleceğin Süper Gücü Çin*, İstanbul: TASAM Yayınları, 2005.

SANDS, Philippe, *Bowett's Law of International Institutions*, London: Sweet & Maxwell, 2001.

SARITAŞ, İbrahim, *Küreselleşme, Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler*, Ed. Tefvik Erdem, Ankara: Lotus Yayıncılık, 2006.

SEYİDOĞLU, Halil, *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Güzem Yayınları, 2003.

STERN, Prof.Dr.h.c.mult.Klaus, “Küresel Anayasacılık Hareketleri ve Yeni Anayasalar”, Çev. Servet Armağan, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sy. 25 (Ekim 2001).

STIGLITZ, Joseph E., *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, İstanbul: Plan b Yayıncılık, 2004.

2. İnternet Veri Tabanı

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc> (24.07.2006).

<http://members.lycos.co.uk/economyclub//contents.php?id=24> (21.07.2006).

<http://uk.geocities.com/anarsistbakis/others/wef-ny-2002/wef-indymedia.html>
(01.10.2006).

http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYE_XTN/0,,contentMDK:20167071~menuPK:372517~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361712,00.html (11.08.2006).

http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYIN_TURKISHEXTN/0,,contentMDK:20848479~menuPK:2319325~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:455688,00.html (09.07.2006).

<http://www.abgs.gov.tr/indextr.html> (10.07.2006).

<http://www.amnesty-turkiye.org/v2206200501.si> (26.09.2006).

<http://www.antimai.org/dag/inxapec.htm> (18.09.2006).

<http://www.antimai.org/dag/inxmercotur.htm> (27.07.2006).

<http://www.antimai.org/dag/inxnafta.htm> (10.06.2006).

<http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/dosya/falrap4.doc> (18.06.2006).

http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/04/060418_ecb_gulf.shtml
(27.06.2006).

<http://www.birebiriletisim.com/?module=dunya&submodule=ulkedetay&id=0000000031&bolum=dt> (27.05.2006).

<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/dısbasin/2005/09/12x09x05.htm> (11.05.2006).

http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=1&haberID=202319 (26.09.2006).

http://www.deik.org.tr/duyuruayrinti_arsiv.asp?newsId=92&news_status=13 (29.03.2006).

<http://www.deltur.cec.eu.int/ab-dunya-dis.html> (16.06.2006).

<http://www.deltur.cec.eu.int/default.asp?pId=3&lang=0&prnId=1&fId=1&ord=0&docId=268&fop=1> (09.07.2006).

<http://www.die.gov.tr/uid/gnlbilg.html#tarihce> (29.08.2006).

<http://www.dtm.gov.tr/DUNYA/ulus/80krfez.htm> (05.05.2006)

http://www.dunyabulteni.net/haber_detay.php?haber_id=2800 (07.06.2006).

<http://www.eso-es.net/haber/haber.asp?id=18730> (27.05.2006).

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/uzakdou.htm> (25.07.2006).

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi7/g7.htm> (14.06.2006).

<http://www.gcc-sg.org/system.html> (26.08.2006).

<http://www.imf.org/external/about.htm> (09.07.2006).

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/aa01.htm> (24.09.2006).

<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art4.html> (27.04.2006).

<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue4/turkish/art1.htm> (19.05.2006).

<http://www.ntvmsnbc.com/news/379866.asp> (25.10.2006).

<http://www.ssgm.gov.tr/haberler/haberek6.asp> (23.05.2006).

http://www.ssm.gov.tr/library/docs/tr/hhb/dis_haber38.htm#korfez (19.05.2006).

<http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/akdeniz.htm> (27.05.2006).

<http://www.voanews.com/turkish/archive/2006-07/2006-07-17-voa10.cfm> (26.09.2006).

<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/dunyabankasi.php> (11.08.2006).

EKLER

Tablo 4. Suudi Arabistan'ın KİK Ülkeleri ve Diğer Yabancı Ülkelere İhracatı

(مليون دولار) Milyon ABD Doları

اتجاهات التبادلات التجارية للمملكة العربية السعودية مع بقية دول المجلس والعالم (صادرات)
Suudi Arabistan'ın Ticareti (İHRACAT)

DEVLETLER	2004	2003	2002	البيان
B.A.E.	3265.68	2616.53	1722.66	دولة الإمارات
BAHREYN	3072.63	2161.33	1753.86	مملكة البحرين
UMMAN	267.29	275.20	189.05	سلطنة عمان
KATAR	519.09	368.80	259.01	دولة قطر
KUVEYT	1089.72	794.13	538.85	دولة الكويت
TOPLAM	8214.41	6215.99	4463.43	إجمالي دول
ARAP	6493.72	3966.7	2382.93	الدول العربية
İSLAM	6543.12	4871.47	3920.53	الدول الإسلامية
A.B.	20708.95	14039.7	10784.25	الاتحاد الأوربي
A.B.D.	21724.97	17436	14269.6	الولايات المتحدة
JAPONYA	17892.12	13153.3	10393.06	اليابان
DİĞER	44588.53	33560.57	26300.93	بقية دول العالم
GENEL TOPLAM	126156.82	93243.73	72514.73	

Tablo 5. Suudi Arabistan'ın KİK Ülkeleri ve Diğer Yabancı Ülkelerden İthalatı

مليون دولار Milyon ABD Doları

اتجاهات التبادلات التجارية للمملكة العربية السعودية مع بقية دول المجلس (واردات)

Suudi Arabistan'ın Ticareti. (İTHALAT)

ÜLKELER	2004	2003	2002	البيان
B.A.E.	1188.25	957.60	818.13	دولة الإمارات العربية
BAHREYN	451.00	203.73	275.57	مملكة البحرين
UMMAN	161.28	152.26	119	سلطنة عمان
KATAR	188.79	169.33	145.06	دولة قطر
KUVEYT	205.34	130.40	125.23	دولة الكويت
TOPLAM (K.İ.K)	2194.65	1613.32	1482.99	إجمالي دول المجلس
ARAP ÜLKELERİ	1585.58	1275.46	1288.8	الدول العربية
İSLAM ÜLKELERİ	2216.02	1734.4	1450.13	الدول الإسلامية
A.B.	15659.01	13793.07	10287.05	الاتحاد الاوربي
A.B.D.	6845.13	5541.3	5263.2	الولايات المتحدة
JAPONYA	4371.96	3818.4	3574.66	اليابان
DİĞER ÜLKELER	11932.19	9137.81	8970.08	بقية دول العالم
GENEL TOPLAM	44804.54	36913.76	32316.91	المجموع الكلي

Tablo 6. KİK Ülkelerinin Toplam İş Gücü

		İŞ GÜCÜ القوى العاملة			
2004	2003	2002	البیان NİTELİK		
2310	2120	1984	ذکور ERKEK	مواطنون وغير مواطنين VATANDAŞ & VATANDAŞ OLMAYAN	دولة الإمارات العربية المتحدة B.A.E
421	365	321	إناث KADIN		
2731	2485	2269	المجموع TOPLAM		
101.2	99.0	96.4	ذکور	مواطنون	مملكة البحرين BAHREYN
39.6	37.5	35.3	إناث	VATANDAŞ	
161.1	156.8	152.6	ذکور ERKEK	غير مواطنين VATANDAŞ OLMAYAN	BAHREYN
38.0	36.8	35.6	إناث		
339.9	330.5	319.9	المجموع		
-	-	2683.4	ذکور	مواطنون	المملكة العربية السعودية S.A.
-	-	465.3	إناث	VATANDAŞ	
-	-	2657.4	ذکور ERKEK	غير مواطنين VATANDAŞ OLMAYAN	S.A.
-	-	435.5	إناث		
-	-	6241.6	المجموع		
144.46	131.58	121.03	ذکور	مواطنون VATANDAŞ	سلطنة عمان

46.83	42.60	38.06	إناث		
			ذكور		
447.22	431.15	572.41	ERKEK	غير مواطنين	
			إناث		
			KADIN		
638.19	605.33	731.5	المجموع	VATANDAŞ	
			TOPLA	OLMAYAN	
			M		
21.6	20.8	19.7	ذكور	مواطنون	
			ERKEK		
16.3	15.1	13.6	إناث	VATANDAŞ	دولة قطر *
			ذكور		
39.1	35.4	33.8	ERKEK	غير مواطنين	KATAR *
			إناث		
10.4	8.8	7.5	KADIN	VATANDAŞ	
87.4	80.1	74.6	المجموع	OLMAYAN	
			ذكور		
179.6	168.5	162.0	ERKEK	مواطنون	
			إناث		
119.6	104.1	96.5	KADIN	VATANDAŞ	دولة الكويت
			ذكور		
1052.0	889.5	820.2	ERKEK	غير مواطنين	KUVEYT
			إناث		
283.0	256.6	241.4	KADIN	VATANDAŞ	
1634.2	1418.8	1320.1	المجموع	OLMAYAN	

* Tahmini

* تقديري .

Tablo 7. KİK Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla
ABD DOLARI

نصيب الفرد من اجمالي الناتج المحلي
Kişi Başına Gayrisafi Milli Hasıla-KBGSMH

ÜLKELER	2004	2003	2002	البيان
B. A. E.	24384.0	21674.6	19795.8	دولة الإمارات العربية
BAHREYN	15572.23	14068.75	12569.12	مملكة البحرين
S. A.	11119.44	9745	8773	المملكة العربية السعودية
UMMAN	10255	9345	8010	سلطنة عمان
KATAR	37610	32115.38	28749.89	دولة قطر
KUVEYT	23307.5	16802.45	14882.76	دولة الكويت
K.İ.K Ortalaması	14376.78	12282.05	10939.57	نصيب الفرد في دول

Tablo 8. KİK Ülkeleri Petrol Gelirleri

ملليون دولار ABD Doları

الإيرادات النفطية PETROL GELİRİ			
2004	2003	2002	ÜLKELER البليان
19924	15418	11121	B.A.E. دولة الإمارات العربية المتحدة
2510.1	2223.67	1838.8	BAHREYN مملكة البحرين
* 61600	61600	44293.3	S.A. المملكة العربية السعودية
8207.54	6250.72	5922.24	UMMAN سلطنة عمان
8528.95	6727.71	5628.67	KATAR دولة قطر
26015.1	20090.3	17292.5	KUVEYT دولة الكويت
126785.7	112310.4	86096.51	TOPLAM إجمالي دول المجلس (K.İ.K.)

* 2003

Tablo 9. KİK Ülkeleri Petrol Rezervleri

(بليون برميل نهاية كل عام Milyar Varil / Yıl Sonu)

احتياطي النفط

PETROL REZERVİ

2004	2003	2002	البيان ÜLKELER
97.8	97.8	98.1	دولة الإمارات العربية B.A.E. المتحدة
0.13	0.13	0.1	مملكة البحرين BAHREYN
–	259.43	259.40	المملكة العربية السعودية S.A.
4.8	5.6	5.7	سلطنة عمان UMMAN
–	–	–	دولة قطر KATAR
–	-	–	دولة الكويت KUVEYT
102.73	362.96	363.3	إجمالي دول المجلس TOPLAM (K.I.K.)

Tablo 10. KİK Ülkeleri Petrol Üretimi

(Günlük)Bin varil

انتاج النفط PETROL ÜRETİMİ			
2004	2003	2002	ÜLKELER البيان
2343.6	2601	2208	دولة الإمارات العربية
37.0	38.0	38.0	مملكة البحرين
8897.0	8410	7093	المملكة العربية السعودية
780	820	897	سلطنة عمان UMMAN
754.17	720.7	694.5	دولة قطر KATAR
2287.6	2107.9	1745.9	دولة الكويت KUVEYT
15099.37	14697.6	12676.4	إجمالي دول المجلس TOPLAM (K.İ.K)

Tablo 11. KİK Ülkeleri Toplam Nüfusu

جملة السكان

TOPLAM NÜFUS

2004	2003	2002	البيان NİTELİK		
2929000	2745000	2543000	ذكور ERKEK	مواطنون وغير مواطنين VATANDAŞ	دولة الإمارات العربية المتحدة B.A.E. *
1391000	1296000	1211000	إناث KADIN	VE VATANDAŞ OLMAYAN	
4320000	4041000	3754000	TOPLAM الجملة		
221019	215848	210814	ذكور ERKEK	مواطنون VATANDAŞ	مملكة البحرين BAHR EYN *
217190	212107	207126	إناث KADIN		
185598	180430	175407	ذكور ERKEK	غير مواطنين VATANDAŞ OLMAYAN	
83353	81033	78777	إناث KADIN		
707160	689418	672124	TOPLAM الجملة		
8285662	8046377	785358	ذكور ERKEK	مواطنون VATANDAŞ	المملكة العربية السعودية S.A. *
8243640	8005568	781375	إناث KADIN		
4271598	4148237	404884	ذكور ERKEK	غير مواطنين VATANDAŞ OLMAYAN	
1872638	1818557	177498	إناث KADIN		
2267353	2201873	214911	TOPLAM الجملة		

* Tahmini .

* تقديري .